

T. C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BİR TELEVİZYON DİZİSİ **“KAYNANALAR”IN İNCELENMESİ**

19

(Yüksek Lisans Tezi)

v

VİLDAN DÖLEN

Eskişehir
Ağustos, 1988

İÇİNDEKİLER

Bölüm	Sayfa
I.GİRİŞ.....	1
Amaç.....	6
Yöntem.....	7
II.TELEVİZYON DURUM KOMEDİSİ VE "KAYNANALAR"	
DİZİSİNE DURUM KOMEDİLERİ AÇISINDAN BAKIŞ.....	9
Televizyon Durum Komedieleri.....	9
"Kaynanalar" Dizisine bir Durum Komedişi	
Olarak Bakış.....	15
Kişileştirme.....	18
Konu ve Tema.....	24
İletişim Ortamı.....	26
Yayın Durumu.....	28
III."KAYNANALAR" DİZİSİNDE İNCELENEN HİKAYECİKLER.	29
Lades.....	29
I.Hikayecik.....	29
2.Hikayecik.....	35
3.Hikayecik.....	39
4.Hikayecik.....	41
Nuriye Başkan Adayı.....	46
1.Hikayecik.....	46
2.Hikayecik.....	50

Gurbetçi Yeğen.....	53
1.Hikayecik.....	53
2.Hikayecik.....	58
Organ Bağış1.....	62
1.Hikayecik.....	62
2.Hikayecik.....	65
Tijen'in Saati.....	68
1.Hikayecik.....	68
2.Hikayecik.....	71
3.Hikayecik.....	75
Eden Bulur.....	80
1.Hikayecik.....	80
2.Hikayecik.....	82
3.Hikayecik.....	85
IV.YORUM VE SONUÇ.....	90
EK.....	105
KAYNAKÇA.....	123

BÖLÜM I

GİRİŞ

Televizyonun sanat ağırlıklı mı, yoksa eğitim ağırlıklı mı olduğu tartışılabilir. Tartışma götürmeyecek olan ise "kültürleme" işlevini yerine getireceğidir.

Güvenç'in naklettiğine göre, "Kültürleme, İnsanoğlunun çocuk veya ergin olarak kendi kültüründe etkinlik kazanması ve eğitim süresi sırasında karşılaştığı bilinçli ve bilinç-dışı şartlanmalar" şeklinde tanımlanır¹.

Sosyal Bilimlerde kültürleme, sosyalizasyon veya geniş anlamı ile eğitim olarak geçer. Bireyin tüm yaşam sürecinde, toplum istek ve beklentileri ile uyumlu olarak etkilenmesi ve değiştirilmesi olarak tanımlanır. Kültürleme, eğitim kavramından çok daha kapsamlıdır. Çünkü eğitim, bilinçli, amaçlı ve istendik şartlanmaları içerirken, kültürleme bilinçsiz ya da bilinçdışı, yaygın, rastlantısal ve bireysel öğrenme ve şartlanmaları da içerir.²

Kültürleme, bireyin ırk, din, dil özelliklerine, yaş ve cinsiyetine, eğitim düzeyine, sosyal statüsüne ... göre farklılıklar gösteren bir süreçtir. Bu süreç kişinin tüm yaşamını kapsar. Aile, sosyal çevre, eğitim kurumları, ileti-

¹B.Güvenç, İnsan ve Kültür (Remzi, 1974), s. 132.

²Güvenç, Ön. ver., s. 131.

şim araçları, sanatsal faaliyetler yaygın ve belirgin kültürlenme öğeleridir.

Bu çalışmanın konusunu, bir televizyon dizisi olan "Kaynanalar"da rol ve karakterlerin sergilediği tutum ve davranışların, toplumsal açıdan taşıdığı anlam ve önemin incelenmesi oluşturacaktır. İncelemede ağırlık sosyal normlara verilmeye çalışılacaktır. Normlar, bir taraftan bireyleri bazı rolleri yapmaya zorlamakta, diğer taraftan belirlenen role uygun olan veya olmayan davranışları, cezalandırmakta veya ödüllendirmektedir¹. Sosyolojik anlamda norm, belirli bir durumda uygun olan ve olmayan değer, tutum veya davranışın ne olduğunu belirleyen ve yaptırımla desteklenen ortak toplumsal anlayışlardır ve değer yargısı taşımazlar². Normların incelenmesi, oldukça karmaşık ve dengede tutulması zor sorunlarla karşılaşılmaya sebep olmaktadır. Çünkü, normları değer ve kanaatlerden ayırıt etmek neredeyse olanaksızdır.³ Bireyler ve gruplar, normları aynı biçim ve içerikte algılamazlar; ayrıca birçok durumda, genellikle normatif alternatifler arasında bir seçim yapma olanağına da sahiptirler. Tüm bu faktörler dizideki karakter ve grupların, normlar açısından incelenmesinde çıkabilecek zorluklara neden olmaktadır.

Programda sergilenen gösteri, sanat ontolojisi açısından

¹A.Kurtkan, Genel Sosyoloji (İst. Univ., 1974), s.193.

²B.Tolan, Toplum Bilimlerine Giriş (Kalite, 1975), s.234.

³Tolan, Ön.ver., s.230.

incelenecektir. Sanat ontolojisi çıkış noktası olarak estetik alandaki var-olanı (sanat yapıtı) almaktadır. Her sanat yapıtı (estetik obje) , karşıt iki varlık alanından meydana gelir¹. Birincisi,duyularla kavranan reel varlık alanı, realite dünyasını oluşturur. İkincisi, estetik algı ile kavranan irreal varlık alanı, idealite dünyasını oluşturur. Sanat yapıtı, bu iki varlık alanından birine indirgenemeyen, karşılıklı ilgiden doğan bir komplekstir. Bu çalışmada programın incelenmesi, bu kompleksin çözümlenmesi şeklinde gerçekleştirilecektir.

Tunalı'nın naklettiğine göre, Nicolai Hartmann, bu yapıtlardan duyularla kavranan alana "önyapı", algılama ile kavranan alana "arkayapı" demektedir². Önyapı,yalın ve tek bir tabakadan oluşmaktayken; arkayapı heterojen ve eşdeğer olmayan pekçok tabakadan oluşmaktadır. Arkayapının zenginliği ve çeşitliliği, önyapıdan uzaklaşması ölçüsünde artmaktadır.

Bir program değişik nedenlerle olay ve karakterleri, davranışları tüm ayrıntıları ile belirleyip sergileyemez.

Tunalı'nın naklettiğine göre, Roman Ingarden bir edebiyat yapıtından yola çıkarak , okuyucunun yapıtta varolan belirsizlikleri ortadan kaldıırabileceğini savunur.Okuyucu, kimi zaman belirsizlikleri yapıtın genel yapısında kavrayabilmek için olduğu gibi bırakır. Genelde ise bu belirsizlikleri bir dereceye

¹İ.Tunalı, Estetik (Cem,1984),s.127.

²Tunalı,Ön.ver.,s.194.

kadar görmeden geçer. Çoğunda da tekstin etkisiyle doğal bir eğilim sonucu, bir takım görüş ve düşünceler yardımıyla belirsizlikleri doldurur. Bu görüş ve düşünceler, birçok mümkün ve uygun arasından "bilinçli ve maksatlı" bir amaç olmaksızın gerçekleşir. Bu gerçekleştirme özel adı ile "somutlaştırma" dır.¹

Dizide yer alan rol ve karakterlerin, durumların arkayapıda oluşturdukları anlamlar, programın somutlaştırılması sonucunda belirlenecektir. Böylece sağlanacak olan bütünleşme, dizinin tümüne egemen olan iletim ve sunuş tarzına bağlı olarak, çalışmacı tarafından yeniden kurulacaktır.

Dizideki anafikir ve davranış kalıpları toplum içinde geçerli tutum ve davranışları gösteren kodlar şeklinde düşünülebilir. Program kodaşımıcı, yorumlayıcı ve kodlayıcı olarak üç işi birden yapar². Toplumdan yansıyan veriler kaynak tarafından toplanıp, yorumlandıktan sonra, tekrar kodlanarak hedefe yöneltilir. Bu durumda programın yaratıldığı andaki biçimini anlamak, belli bir görüş açısına göre mümkün olur³. Bu görüş açısı da ancak, toplumsal uzlaşım doğrultusunda olursa uyarı örgüsüne tepki gerçekleşebilir.

Büker'in naklettiğine göre, Umberto Eco için anlatım, bir nesneyi değil, kültürel içeriği gösterir⁴. Bu bağlamda prog-

¹Tunalı,Ön.ver.,s.194.

²Ü.Öskay,Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş(Ank.Unv.,1973),s.105.

³Tunalı,Ön.ver.,s.210.

⁴S.Büker, Sinemada Anlam Yaratma,(Ana.Ünv.1985),s.22.

ramda yer alan karakter ve gruplar, içinde yaşadıkları kültürü gösteren, kendine özgü bir yapı sergiler. Konuşma ve hareketlerle ortaya koydukları anlayış biçimleri, başka bir kültür içinde geçerli ve anlamlı olmayabilir. Çünkü kültürel uzlaşım- lar toplumdän topluma farklılıklar göstermektedir.

Televizyonda gelişen bir yapıım türü olan "Durum Komedi- leri" bu tür kültürel yansıtmaları gerçekleştirebilirler*.Çün- kü durum komedileri, toplum içindeki özel tutum ve davranış gösteren grupları incelemede uygun örnekler verir.

* Durum Komedileri için Bkz.s.9

Amaç

Bu çalışmada amaç, bir televizyon dizisi olan "Kaynanalar" ın, sosyal normlar ağırlıklı incelenmesidir. Dizinin seçilmesindeki etken, Televizyonun 20 yıllık yayın sürecinin 15 yılını kapsamasıdır. Çalışmanın II. bölümünde durum komedileri açıklanarak, bir durum komedisi olarak Kaynanalar dizisi sergilenecektir. III. bölümde ise programda ortaya konan olguların ve rollerin, toplumsal açıdan taşıdığı anlam ve önem incelenecektir. IV. bölümde ise dizi somutlaştırılarak yeniden kurulacaktır. Aynı zamanda bu bölüm yorum ve sonuç kısmını da oluşturacaktır.

Yapılacak incelemede dizide yaratılan karakterler, iletişim ortamı, işlenen konu ve temalar hangi grubu göstermektedir; bu grup yaşayış ve anlayış açısından ne gibi özellikler taşımaktadır; program yayıncılık bakımından ne gibi süre ve zaman dilimleri kullanmaktadır bunlar irdelenecektir. Bu çalışmada toplumdaki bazı kişi ve grupların inanç ve görüşlerinin ekranda ne şekilde yansıtıldığı; bu yansıtımdan izleyicide oluşacak kültürlemenin niteliği hakkında fikir sahibi olunabilecek; dizide yer alan kişi ve grupların yansıttığı sosyal, siyasal ve ekonomik olgular gözlemlenebilecektir.

Yöntem

Bu çalışmada 9 Kasım 1987, 16 Kasım 1987, 23 Kasım 1987, 30 Kasım 1987, 7 Aralık 1987 ve 21 Aralık 1987 tarihlerinde 6 bölüm olarak yayınlanan Kaynanalar dizisi incelenecektir. Bölümler TRT-TV1 kanaldan izlenmiş; ve her birinde ikişer bölüm olan üç Betamax kasete kaydedilmiştir.

Dizide yer alan her bir bölüm, çeşitli hikayeciklerden oluşur. Bu çalışmada dizinin her hikayeciği işlenmez. Hikayeciklerin seçiminde: İletilerin yoğunluğu, etkileyebileceği kitlelerin olası fazlalığı, toplumsal anlam ve önem taşıyan olguları belirleyici içerikte olması gibi nitelikler etken öğeler olarak yer alır. Hikayecikler, bölüm içinde dönüşümlü olarak sürerler. Çalışmada, o bölümün temasını belirleyecek özellikte olan hikayecik bütün olarak özetlenerek hikayecikteki durum veya durumlar belirlenir; ardından, çıkarılan iletiler maddeler halinde yazılır. Bu uygulamadan pratikte beklenen yarar, her bir hikayecikte ve her bir bölümde yer alan iletilerin çelişkili olup olmadığının saptanmasıdır. Bu saptama sonucu çıkabilecek çelişkiler, izleyiciyi ikilem içinde bırakabilecek ve/veya yanlış algılamalara yol açabilecektir. Ayrıca bu çelişkilerin varlığı hikayeciklerin ve bölümlerin bütünlüğünü sarsıp, izleyicinin güvenilirlik beklentisini doyuramayarak, pasif izlemeye geçmesine neden olabilecektir. Her iki olasılık ta dizinin amacı olan "uyarı" işlevini engelleyebilecektir*. İletilerin verilmesinde, gerek

*Dizinin yazarı T.Akmansoy, dizinin işlevinin uyarı olduğunu açıklamaktadır. Bkz.,s.108.

programda kullanıldığından, gerekse kısa ve öz anlatım sağladığından atasözlerinden yararlanılacaktır. İletilerin belirlenmesinden sonra, hikayeciklerin incelenmesi gerçekleştirilecektir.

Çalışmanın son bölümünde dizi, önceki bölümde incelenmeyen hikayecikleri de içererek somutlaştırılacak; dizi bütün olarak ele alınacaktır.

BÖLÜM II

TELEVİZYON DURUM KOMEDİSİ VE " KAYNANALAR " DİZİSİNE
DURUM KOMEDİLERİ AÇISINDAN BAKIŞ

Televizyon Durum Komedi

Durum komedileri, BBC ve IBA'nın el kitapçıklarında ve televizyon şirketleri bünyesinde "hafif eğlenti"nin alt türü "varyete" olarak sınıflandırılmıştır¹. Bu durum Raymond Williams'ın görüşlerine uygun düşmektedir². Williams, "değişen teknoloji ve izleyici ile değişen ilişkilerin eski formlarda farklılıklar oluşturduğunu; durum komedilerinin izleyicilerin beklentisi doğrultusunda eski biçimlerin (Vodvil, Fars, sessiz film gibi) adaptasyonu olduğunu" savunur. Ancak bazı diğer meselelerde söz konusudur; örneğin, solo rol ve varyete skeçlerin durum komedisi haline geldiğini, öne sürer. Durum komedi formlarının bazılarında, solo rol ve varyete skeçlerin evriminin, bazılarında da adaptasyonunun gerçekleştiğini, belirtir. Mick Eaton ise "izleyici ve televizyon arasında değişen ilişkilerin özelliklerinin daha ileri çalışmalar yapılmadan önce ortaya konmasını; ve bu özelliklere de sadece değişen teknoloji adı altında varılamayacağını" savunur³.

¹T.Bennett, Populer Television and Film(The Open University Press.1981),s.28.

²R.Williams, Television Technology and Cultural Form(Williams Collins Sons Ca.ltd.1974),s.66.

³Bennett,Ön.ver.,s.28.

Durum komedileri, 1950'lerde radyo programları olarak popüler olmaya başlamış; genellikle seyirci karşısında gerçekleştirilmiştir. İlk radyo şovu her biri 30' süren hikayeciklerden oluşmuştur*. 1953'de "Asık Suratlı Aile" şekli kullanılmıştır. Bu tarzda seyirciyi güldürmek için gayret edilmesi söz konusu değildir. Daha doğal ve ciddi bir oyunculuk sergilenir. Durum komedileri 1960'larda televizyonda gelişmiştir. O yılların popüler dizileri BBC televizyonunda yer almaktaydı**.¹

Televizyon durum komedileri radyo, tiyatro ve sinema türlerinden yararlanmıştı. Örneğin, radyodan izleyici karşısında gerçekleştirilen şovları; tiyatrodan vodvil, fars, vb.; sinemadan ise sessiz film gibi türlerin özelliklerini içerebilmektedir.

Durum komedilerinde, başlangıçta konular aile içi olayları kapsıyordu. Güldürü unsurları kişilerin zaafı ile alay edilmesinden oluşuyordu. Kişisel zayıflıklar, genellikle fiziksel problemlerde merkezileşmişti:Düşüncelerin yanlış anlaşılması, objelerin yanlış yere konması, fiziksel aksilikler gibi². Daha sonra sosyal konular işlenmeye başlandı. Aynı daireyi paylaşan arkadaşlar veya aynı iş yerinde çalışan kişiler; ve onların birbirleriyle ve çevreleriyle olan ilişkileri konu ediliyordu.Irk ayrımı ve din farklılıkları işleniyor;kahramanların

*"Life With the Lyons" adlı şovdur.

**1964'de BBC yapımı "Steptoe and Son" 22 milyon kişi tarafından izlenmiştir.

¹D.Self, Stuation Comedy(Studio scripts,1982).

²H.Newcomb, Tv:the Most Popular Art(Anchor press,1974)s.52.

olumsuz tutumları ve önyargıları ikna yoluyla giderilirken, güldürü unsurları da beliriyordu. Ayrıca göçmenler ve homoseksüeller gibi azınlık grupları ele alınarak, bu kalıp tiplerin gizli kalmış klişe davranışlarından nükteler çıkarılıyordu. Durum komédileri politik kesin tavırları da konu edinirler. Problemler politik bir yapıya bürünerek; değerler, bu yapı içerisinde somutlaştırılır¹.

Durum komédilerinde gerçeğin özel bir anlamı yaratılır. Bu anlam, seçilmiş bir gerçekliği sunar. Söz konusu gerçeklik, belirli biçimlerin bileşimi ile oluşur. Bu biçimler, durum komédilerinin temelini oluşturan kaba güldürü, fars, sessiz film ve 19.yy'da sergilenen güldürülerdir. Bu biçimlerin bileşkesi olan her bir dizi, kendine özgü yapı, anlam ve değerler sistemine sahip olur².

Durum komedilerinin merkezini, politik imaların anlaşılması oluşturmaktadır. Her ne kadar gerçek sınırlandırılarak sunulmakta ise de.³

Durum komédilerindeki bir durumda, yaşamsal gerçeklik, evrensel uygulanabilirlik anlamını taşımaz. Her kültürün kendine özgü; yerel özellikler taşır. Durum sadece olayların genel bir özetidir; detaylara, neden-sonuç ilişkilerine önem verilmez. Her bir bölüm tek bir güçlük dışında, çeşitli karışıklık katmanları üstüne kurulur. Dışardan bazı olaylar,

¹Newcomb,Ön.ver.,s.42.

²Newcomb,Ön.ver.,s.27-28.

³L.Mastermann,Teaching About Television(the Macmillian press ltd.1980),s.160.

haftalık hikayenin gelişmesini sağlayacak şekilde durumun içine girebilir. Ancak, bu olay ve karakterlerin giriş-çıkışları, sonuçta durumun parametrelerini etkilememeli; sonraki programda tekrar ele alınabilmelidir.

Durum komedilerinde yıllarca "ev" ve "iş" olmak üzere iki temel durum kullanılır. Bunun nedeni, bu durumların, karakter ve temaların tekrarını sağlamaları ve sürekli setlerin kullanımına imkân tanımalarıdır. Ayrıca çok az dış çekime gerek duyması nedeniyle şirket bütçesine uygun oldukları da düşünülmektedir.¹

Durum komedilerindeki durumlar zaman belirtmeyen şimdiliği sergilerler. Hangi zaman dilimini kullanırlarsa kullanırlar, "şimdiyi" yansıtırılar.

Durum komedilerinde, eylemdeki ilerleme dört ana bölümde gelişmektedir: Durumların önde gelenleri, zorluklar, birbirini izleyen karışıklıklar ve zorlukların çözümlenerek düzelmesi². Durum komedilerinde tüm dahili faktörler, durumların birbirini izlemesi ile veya zorluklar yoluyla birbirleriyle bağlantılıdır. Zorlukları çözümlenmede dolambaçlı yollar bulmak ise durum komedilerinin işidir. Durum komedileri genellikle her bölümde ayrı olayları işlerler(Series). Zaman diliminin ve ayrı olayların, sürekli tekrar gereksiniminin karşılanabilmesi için, durumun karakteristik öğelerinin kolay tanınır ve haftalar boyu tekrarlanır olması gerekir. Haftalık

¹Bennett, Ön.ver., s.34.

²Newcomb, Ön.ver., s.39

bölümler ayrı birer birim gibi görünse de; bir çoğu, bölümlerdeki ayrı olaylar boyunca hikayede bir tür gelişmeye ihtiyaç duyar. Dramatik realizm yönünden karakterlerin geçmiş deneylerinden yararlanma yoluyla ilerlemeleri ve gelişmeleri gerekir.¹

Durum komedilerinin fantastik tabiatında eğlencenin bir anlamı yatmaktadır. Bu anlam durumların tuhaflıklarına nazaran, karakterlerin tuhaflıklarında daha da yoğun olarak yer alır. Karakterler, gerçek hayattaki kişilere benzetilerek, izleyicinin beklentisi olan gerçeklik ve güvenilirlik sağlanır².

Durum komedilerinde tecrübeli oyunculara rol ve görev verilir. Göstericiler, aktör tercihen de usta oyunculardır*. Tabii bir oyun çıkarırlar. Kesin bir detay olmaksızın programda ortaya konan lokal detayları paylaşırlar; durumları ve insanları gerçekmişcesine sunarlar.

Durum komedilerinde vodvil karakterleri yer alır**. M.Eaton'a göre vodvil karakterlerinin kullanılması, vodvil materyalenin televizyon teknolojisinin gereksinimlerini karşılayacak şekilde adaptasyonu veya evrimi, nedeniyle değil; seyirci konumunun bu materyalle ilgili olarak tekrar düzenlenmesidir.³ Vodvil, bölümleri ya müzikli, ya dramatik veya

¹Bennett,Ön.ver.,s.33.

²Self, Ön.ver.,s.20.

*Örneğin "Porridge" adlı dizi.

³Bennett,Ön.ver.,s.29.

**CBS tarafından 239 bölüm olarak yayınlanan "The Burns and Allan Show"

akrobatik yahut da kalın çizgili güldürüdür¹. Değişik hayvan gösterileri, komedyenler, dansçılar veya şarkıcılar gibi birbiriyle bağlantısız yada çok gevşek bağlantılı çeşitli gösterilerden oluşur.

Vodvil karakterlerinin kullanıldığı dizilerin en eski örneklerinden biridir. Ancak, şovun ileriki bölümlerinde önemli bir değişiklik göze çarpar; vodvil karakterleri kalkmıştır. Bu değişimin düşündürebileceği şekillerden biri de Willams'ın adaptasyon konusundaki görüşünün ispatı olabilir. Vodvil tekrarları, eldeki materyalleri çok çabuk tükettiğinden; ve televizyonu ilginç olmaktan çıkardığı için yok olur.

¹Ö.Nutku, Dram Sanatı (Dokuz Eylül Ünvr.,1985),s.25.

"Kaynanalar" Dizisine Bir Durum Komedisi

Olarak Bakış

Şehirlerdeki endüstriyel gelişmelerin karakteristik formlarından biri olan vodvil, özgül çevrelerde şarkı, dans, fiziksel gösteri ve yeni tür komedilerin karışımını sağlamıştır. Varyete tiyatrolarında ve vodvillerde gelişen bu kültürel karışım, televizyonun bir kısım programlarında da önemli örnekler vermiştir. Vodvil, özellikle solo göstericilerin bozulmadan gelen bir türünü ortaya çıkarır. Göstericiler, eğlendiriciler ve komedyenler olarak adlandırılır. Onların şarkı, monolog, skeç ve alışılmış hareket yöntemi komik oyunculuğun geleneksel bir örneğidir; fakat sundukları bireysellik yeni bir etkidir. Fiziksel gösteriler hokkabaz, ventrolog, ve elçabukluğu sergileyenler, profesyonel eğlencelerin tüm geleneksel ustalıklarını vodvilden televizyon ekranına taşıyarak yeni bir yer bulmuşlardır.¹

Durum komedilerinde vodvil karakterleri yer alır. Vodviller ise kültürel karışımlardan oluşur. Bu bağlamda yerli yapım bir durum komedisinde de topluma özgü kültürel karışımlar bulunacaktır; bu kültürel karışım ortaoyunudur. Çünkü ortaoyunu dramatik özellikte, kişileştirmeye dayanan sözlü oyunlar ile hokkabaz, meddah, kukla, karagöz, dans gibi çeşitli oyun türlerinin karışımından doğma bir gelişimle bilinen en son

¹Williams, Ön.ver., s.64-66.

biçimini almıştır¹. "Kaynaralar" adlı durum komedisi de ortaoyunundan kimi özellikleri almıştır. Bu özelliklerin en önemlisi kişileştirmede gözlenmektedir. Ortaoyunu kişilerinin en büyük özelliği tip olmalarıdır. Tipler, durağan ve değişmez genellemelerdir. Psikolojik derinlikleri yoktur. Dizide Kayserili bir tip olan Kantar veya kılıbık bir tip olan Timur örnek verilebilir.

Ortaoyununda kişileştirme, karşıtlık ve yinelemelerle olur. Belli davranışlar sürekli yinelenirken, birbirleriyle de karşıtlık yaratırlar. Dizide de Kantar'ın çevresindekilere karşı takındığı baskı veya otorite - diğerlerinin ezik, korkak çekingenliği; Tijen'in buyurganlığı - Timur'un pısrıklığı bu durumlara örnektir.

Ortaoyununda kişilerin belli olaylar karşısında davranış, tepki ve tavırları, onların özelliklerini belirtir. Bu davranışlar koşullanmış, basmakalıplaşmıştır. Dizide de Nuriye'nin tek başına giriştiği işleri eline yüzüne bulaştırması; Timur'un karısından izinsiz herhangi bir olaya girişmemesi, gibi örnekler yer alır.

Ortaoyununda Pişekâr yüzeysel de olsa her konuda bilgi sahibi olan kişidir. Dizide pozisyonun gerektirdiği doğrultuda Pişekâr, Kantar, Tijen, Döndü veya Kerim olarak gözlenebilmektedir. Pişekârın görgüsünü, bilgisini satacağı kişi ise Kavukludur. Dizide Pişekâr-Kavuklu ikilisi kimi zaman Kantar-

¹M.And, Geleneksel Türk Tiyatrosu(İnkilap, 1985),s.344.

Nuriye, kimi zaman Döndü-Nuriye veya Kerim-Dursun olarak belirebilmektedir. Kavuklu ve Kavuklu arkası Pişekâr'ı görünce korkar, korkudan yere birbirleri üzerine düşerler. Kantar'ı görünce Kerim, Şerafettin, Dursun veya Nuriye ve Döndü de korkarlar; çeşitli tavırlar sergilerler.

Kişileştirme

NURİ KANTAR(Tekin Akmansoy): 50 yaşın üstünde, topluca, yaklaşık 1.80 boyunda, saçları hafif kıvrılmış, bıyıklı bir kişidir. Harici giysi olarak sürekli takım elbise ve fötr şapka kullanır. Ev giysisi ise, sarı pijamasının üstüne giydiği kırmızı kimono biçimi röödoşambrdır. Küçük bir yerleşim biriminde doğup büyümüş, orta okulu bitirememiştir. Evlendikten sonra hanımı ve Döndü ile birlikte yerleştiği büyük şehirde, akraba ve sevdikleri kimselerle birlikte, esnaf olarak işe başlamıştır. Zamanla işlerini büyüterek pekçok şirket sahibi olmuş, varlıklı ve başarılı bir iş adamıdır. Aldatılmayan, aldatılma girişimlerini ise bozup, lehine çevirebilecek ölçüde becerikli ve kurnazdır. Dizideki bazı karakterler, Kantar'ın verdiği sözü tutan bir kimse olarak tanımlamaktaysa da, izleyici bunun doğru olmadığına şahit olmuştur. Okumamışlığın getirdiği ezikliği taşımaktadır. Ancak, başarılı ve varlıklı olduğundan bazı çevrelere girmiştir; örneğin Odalar Birliği üyesidir. Yetiştirdiği ortamla, içine yeni katıldığı ortam arasındaki büyük farklılığın yarattığı çelişki ile kendine özgü alaturka bir yaşama yönelmiştir. Örneğin, günah olduğu gerekçesiyle şarabı eve sokmazken, onu bir gün viski, diğer gün rakı içerken görmek mümkündür. Gelenekçi bir dünya görüşüne sahiptir. Aile yaşamlarında da geleneksel aile yapısını sürdürürler.

NURİYE KANTAR(Leman Çıdamlı): Nuri Kantar'ın eşi ve hemşerisidir. 45 yaş civarında, kilo olarak topluca, tahminen 1.60 uzunluğunda, saçları sarı boyalı bir hanımdır. Genellikle etek bluz giyer; başına saçlarını açıkta bırakmakla beraber sürekli şerit şeklinde eşarp bağlar. Makyaj yapar. İlkokula gidip gitmediği şüphelidir. Ancak, okuma-yazma bilir. Ev hanımıdır. Çantasını sıkı sıkı tutar, dışardan eve geldiğinde bile kucağında çanta ile oturabilir. Bu durum paraya olan düşkünlüğünü olduğu kadar, çantayı kendine destek etme ihtiyacı duyuran, kendine güvensizliğinden de doğabilir. Düşürdüğü madeni parayı bile ısrarla aramasına karşın, yüzbinlerce liralık ansiklopedi alır; böylece okumamışlığının eksikliğini kapatabileceğini, etrafa gösteriş yapabileceğini varsayar. Dünürü Tijen ile rekabet halindedir. Önceleri akrabalarından oluşan çok dar bir sosyal çevresi varken, sonraları derneğe üye olarak çevresini genişletmiş ve derneğin başkanlığını da elde etmiştir. Nuri Kantar'ın yanında ezik ve uysaldır. Yaşamını ona sırtını dayayarak sürdürür. Kendi başına bir iş yapamayacağı saplantı-sındadır. İyimserdir, çabuk inanır.

TİJEN HAKMEN(Sevda Aydan):Kantarların dünürüdür. 50 yaş civarında, uzun boylu, giyimine özen gösteren, saçlarını sürekli ensesinde topuz yapan bir hanımdır. Büyük kentte yetişmiş, fakülteyi yarım bırakmış; ancak özellikle Nuriye'ye oranla daha bilgili, görgülü, aydın bir kişi görünümündedir. Sinirli,

hırçın bir mizaca sahiptir. Çevresine karşı buyurgan bir kişilik sergilemektedir. Özellikle kocasını tahakkümü altına almıştır. Nuriye'ye karşı üstünlük kompleksine sahiptir. Onu sürekli iğneler, aşağılar. Sadece Döndü ondan çekinmez. Bu nedenle Döndü'nün varlığından rahatsızlık duyar. Kızdığı, sinirlendiği zaman "Nii" diye bağıırışı belirgin tavırlarındandır. Kendine güvenlidir. Batıl inançları vardır. Kantar'la genellikle anlaşamaz; onu kandırmaya, aldatmaya çabalar. Ancak tutuştukları lâdes dışında, tüm düzenlerinde başarısız olur. Mantıksız, ilkel veya normal dışı davranışlar sergileyebilir; ancak yerine göre mantıklı, doğru teşhisleri ve eleştirileri de vardır.

TİMUR HAKMEN(Haşim Hekimoğlu):Tijen Hakmen'in kocasıdır. 50 yaşın üstünde, orta boylu, göbekli, uzun favorileri olan, genelde takım elbiseli, gerektiğinde papyon takan biridir. Gençliğinde boks sporu ile uğraşmıştır. En çarpıcı özelliği aşırı kılıbıklığıdır; doğru-yanlış, haklı-haksız, karısının her istediğini gerçekleştirir. Karısına sevecen ve sıcak davranır. Pısrık ve korkak bir yapı sergiler. Avukatıdır. Kantar'ın yanında çalışır. Yaşamını rahat sürdürecekt kadar maaş alır.

NUR HAKMEN(Gülseren Gürtunca):Kantarların tek çocuğu, Hakmenlerinde tek gelinidir.30 yaş civarında, orta boylu, zayıf, arkadan atkuyruğu yaptığı saçları, düzgün giyimi ve hafif makyajı ile sade bir evhanımıdır. Kayınvalidesi ile arasında en ufak bir sürtüşme yoktur. Örnek bir gelin-kaynana

ilişkisi sürdürürler. Anlayışlıdır. Sakin, uysal bir mizacı vardır.

TİMUÇİN HAKMEN(Muammer Çıpa):Hakmenlerin tek çocuğudur. Nur'la evlidir. 35 yaşlarında, uzun boylu, bıyıklıdır. Arkeoloji mezunudur. Ancak, Kantar'ın şirketlerinden birinde müdür olarak görev yapar; kendi branşında çalışmaz ve bu durumdan da hoşnut gözükmez. Annesinin, babasına karşı tavırlarından rahatsız olur. Kendi evlilikleri huzurlu ve düzenlidir; sorunlarını kendi aralarında çözerler. Sakin bir mizacı vardır.

DÖNDÜ(Defne Yalnız):Kantarların evdeki yardımcısı olmakla beraber, evin üyesi pozisyonundadır. 30 yaşlarında, orta boylu, şişman, başında yemenisi, boynunda beşibiryerdesi ve önünde önlüğü ile görünür. Kantarlarla birlikte oturur. Zeki ve dikkatlidir. Nuriye Kantar'ın can yoldaşdır; onu sever ve korumaya, uyarmaya çalışır. Düşüncelerini söylemekten çekinmez; patavatsız denecek ölçüde rahattır. Bununla beraber Kantarlarca sevilir ve benimsenir.Bekârdır. Beceri kazanma kurslarına devam eder. Şişmanlığından hoşnut değildir; yemediği halde kilo aldığını iddia eder.

ŞERAFETTİN(Gültekin Gürkan):Nuri Kantar'ın yeğeni ve hemşerisidir. 30 yaşlarında, orta boylu ve bekârdır. Yüksek öğrenim için kente gelmişse de okuyamamıştır. Kantar'ın yanında çalışır. Dizinin yazarı tarafından aptal bir kişi olarak planlanmıştır. Ancak, tavırları saflık, cahillik veya yetişme tarzının etkisiyle gelişmiş izlenimi verebilmektedir.En çarpıcı

özelliği "Daayi" deyişi ve Kantar'a karşı sergilediği ürkek, sinik tavırlarıdır. İşyerinde Kerim'le aynı odada çalışır.

KERİM(Münir Canar):Nuri Kantar'ın yanında çalışan kâtiptir. 45 yaşlarında, orta boylu, iri göbektir.Dar, önu kapanmayan bir ceket giyer; yuvarlak çerçeveli, numaralı camlı, küçük bir gözlük taşır. Bekârdır. Uzun yıllardan beri Kantar'ın yanında çalıştığından onu iyi tanır; idare etmeyi bilir; dalkavuk olduğu da söylenebilir. şerafettin ve Dursun'u dizginlemeye çalışırsa da, kimi zaman da onlara uyar. Pratik zekalıdır; sorunlara pratik özömler bulur. Dizinin yazarı tarafından kendini aptal göstermeye çalışan bir kişi olarak planlanmıştır.

DURSUN(Mete Dönmezer):Nuriye Kantar'ın yeğeni, Nuri Kantar'ın şoförü ve aynı zamanda hemşerileridir.35 yaşlarında, iri yapılı, şoför üniforması giyen biridir. Dizinin yazarı tarafından aptal olarak tasarlanmıştır. şerafettin ile aynı dairede oturur. Kantar'ın yüzüne karşı çekingen, saygılı davranırsa da; arkasından konuşur, taklidini yapar. Her fırsatta Kerim ve şerafettin'in odasına gelerek, onları meşgul eder.

HALİL(Levent elmen):İşhanının gece bekçisi iken,Kerim'in yardımıyla Kantar'ın yanında odacı olarak çalışmaya başlamıştır. 40 yaşlarında, orta boylu, burnunun altında kare şeklinde bıyığı olan, saçları ortadan ayrılmış bir kişidir. Odacı giysisi ile görünür. Olaylara mantıklı yaklaşımı vardır. Kantar tarafından dürüst ve alışkan olduğu söylenirse de; konuşmanın gelişiminden öyle biri olmadığı anlaşılır. Ezik bir yapı

sergiler. Kerim'i kızdıran kaba bir konuşma tarzı ve değişik bir ses tonu vardır.

SİBER(Handan Akman):Kantar'ın halkla ilişkiler uzmanı, Nur'un sınıf arkadaşıdır. 30 yaş civarında, ince, uzun boylu, kısa saçlı, güzel giyinmesini bilen,cazibeli bir hanımdır. Dizide tek çalışan kadın olarak yer alır.İngiltere'de okumuştur. Ciddi ve çalışkandır. İyi bir uzman olduğu söylenirse de tavırları bu görüşü desteklemez.

Konu ve Tema

Kaynanalar adlı dizide yer alan bölümler, güncel konular çerçevesinde şu temaları işlemektedir:

Lades:Yapı Kooperatifçiliği bünyesinde çeşitli sorunlar barındırmaktadır, ana teması yanında; yabancı mala duyulan özentinin kandırılmaya zemin hazırlayacağı; bir malı teslim ederken, teslim alan kişinin kimliğinin araştırılmaması halinde kişinin dolandırılacağı; ve her insanın aldatılacağı bir yolun olduğu gibi yan temalar yer almaktadır.

Nuriye Başkan Adayı:Üyelerin, derneksele faaliyetlerden beklentilerinin, topluma faydadan ziyade kişisel yararlar çerçevesinde gerçekleştiği, ana teması yanında; iş hayatında çağın gerektirdiği bilimsellik ve modernliğin uygulanması; kan bağışında bulunmanın gerekliliği gibi yan temalar işlenmektedir.

Gurbetçi Yeğen:Yurt dışında çalışan ailelerin çocukları ile ilgilenmedikleri ana temasına ilaveten; yalancının mumunun yatsıya kadar yanacağı; ve falların çelişkilerle yüklü olduğu gibi yan temalar sergilenmektedir.

Organ Bağışı:İyilik eden iyilik bulur ana temasının yanında; saygısızlığa, saygısızlıkla karşılık verilmesinin sorunlar yaratacağı;ve sevilen varlığın yitirilmesinin acı vereceği gibi yan temalar işlenmektedir.

Tijen'in saati:Ava giden avlanır ana teması yanında; derneklerin ihtiyaç sahiplerine yardım ettikleri; ve işyerinde çalışan kadınlara rahat vermeyen erkeklerin cezalandırılması gereği, gibi yan temalar yer almaktadır.

Eden Bulur:Güçlü olan kişiyi aldatmaya yönelik planların başarısızlığa mahkûm olduğu ana teması ile birlikte; bankalardan, yatırılan paranın karşılığında güvence istemenin gerekliliği; ve batıl itikatların eğitim seviyesi, kültür düzeyi gibi etkenlerden bağımsız olarak bireyleri etkileyebildiği gibi yan temalar yer almaktadır.

İletişim Ortamı

"Kaynanalar" dizisinde iletişim, Orta Anadolu'nun küçük bir yerleşim biriminden, büyük kente gelmiş, sonradan görme bir ailenin içinde yaşadığı ortamda yansıtılmaktadır.

Ailenin reisi Nuri Kantar, ticaretle uğraşan, başarılı, zengin bir iş adamı, eşi Nuriye Kantar ise evhanımıdır. Karı-koca ilişkileri geleneksel aile yapısı çerçevesinde erkeğin baskın, kadının edilgen olduğu bir düzen ve denge sergilemektedir. Kadının davranışları ve yaşam tarzı erkeğin onayına göre belirlenir. Erkeğin yönlendirmeleri tatlı-sert şekilde tanımlanabilecek yöntemlerle gerçekleşir.

Evdeki üçüncü kişi olan Döndü, küçük yaşta eve gelmiş, Nuriye'nin yardımcısı ve evin bireyi olarak benimsenmiştir. Sözüne esirgemez oluşu ailede hoşgörü ile karşılanır.

Kantar'ın ticaretle uğraşması, yatkınlığı ve başarısı, halıdan anlaması, mantıyı geleneksel yemek kabul etmesi, "K" harfini "G" harfine dönüştürebilmesi, Nuriye'nin "versin" kelimesi yerine "virsin" kelimesini kullanması, Döndü'nün hazırcevaplılığı ve açıksözlülüğü, ailenin geldiği yerleşim biriminin Kayseri civarı olduğunu gösterir işaretlerdir.¹

¹Kayseri İl Yıllığı, 1968.

Ailenin akrabalarla olan ilişkilerinde, dünürler arasında kültürel farklılıklardan ve eğitim seviyelerindeki dengesizliklerden doğan, çekişmeler gözlenmektedir.

Ailenin kızı ve damadı ile olan ilişkileri, alışılmışın dışında büyük bir özellik sergilememektedir.

Ailenin akraba ve çevreleri ile olan ilişkileri, gelmiş oldukları kültürden kaynaklanan i içelik, birbirinin özel hayatını bilme ve karışma gibi davranışlar sergilemekte; ve aynı tür davranışları karşı taraftaki kişilerden de beklemektedirler.

Kantar pekçok iş sahasına el atmış, bunun sonucu olarak akraba ve hemşehrilerinden oluşan personeli bünyesinde tutmakla beraber, yeni eleman ve teknolojiye gerek duymuştur.

Yayın Durumu

Ekranda en uzun süre kalma rekorunu kıran, televizyonda gösterilirken sinema filmleri de çekilen "Kaynanalar" dizisi Tekin Akmansoy tarafından yazıldı, yönetildi. Tekin Akmansoy aynı zamanda dizinin baş karakterini de canlandırdı.

İlk kez 1974'de 10 bölüm olarak çekilen dizinin, 1974-1980 yılları arasında 45 bölümü yayınlandı. 1980 Nisan'ında 4 bölüm daha çekilip yayınlandıktan sonra çekime ara verildi. 1985 Ekim'inde yayınlanan 4 bölümün yapımcısı ve yönetmeni Tanju Turunç ve Aydan Önal'dı. 1980 Mayıs'ında 6 bölümlük yeni hikayeler gösterildi. Bu bölümlerin yönetmenliğini Tekin Akmansoy'un kızı Arzu Akmansoy gerçekleştirdi. Eski oyuncular bir tek eksik ile yerlerini korudular. Kantar'ların kızı Nur rolünü oynayan Sermin Hürmeriç yerine Gülseren Gürtunca geçti.¹ Son olarak 9 Kasım 1987 tarihinde dizi 6 yeni bölümle ekranda yerini aldı. Bu bölümlerin yazarları Tekin Akmansoy ve Turgut Özakman'dı. Her biri altmış dakika süren bölümler, pazar-tesi günleri saat 21.00'de yayınlandı. Bu zaman dilimi televizyon yayıncılığında en fazla izlenilirliğe sahip olan 1. kuşak saati (prime-time) göstermektedir.

¹ Cumhuriyet Gazetesi (3 Mayıs 1987), s. 4.

BÖLÜM III

"KAYNANALAR" DİZİSİNDE İNCELENEN HİKAYECİKLER

Lades

1.Hikayecik

Nuriye ve Tijen sırf çocuklarına kendilerinden miras bırakabilmek amacıyla,iki yıl önce bir yapı kooperatifine üye olmuşlar; herhangi bir araştırma, soruşturma yapmaksızın birbirlerini etkileyerek bu karara varmışlardır.

Üyeler temel atma töreni için arsada toplandıklarında, temel atılacağını gösterir bir işarete ya da kooperatif yöneticilerinden herhangi birine rastlamazlar. Üyelerden biri, kendilerinin başlarını sokacak evleri olmadığından kooperatife girdiğini, onlarınsa bunca mal mülk arasında niye katıldıklarını anlamadığını belirtir. Nuriye, çocukları için, olduğunu açıklarken, Tijen, onları ilgilendirmediğini, fazla malın göz çıkarmayacağını, vurgular. Üyeler ne yapabileceklerini konuşurlar. Nuriye, içlerinden bir heyet seçilmesini ve son bir kez kooperatif yöneticileri ile konuşulmasını önerir. İleriki sahnelerde bu öneriyi üyelerin getirdiği, yine Nuriye'nin ağzından duyulur. Başkalarına mal ettiği önerisi kabul edilir.

Nuriye ve Tijen'in de içinde bulunduğu, üç kişilik heyet toplanır. Kooperatif merkezinde, dolandırıldıkları iddiası ile ödemiş oldukları paraları geri isterler. Aksi halde mahkemeye vereceklerini bildirirler. Bu sözler yardımcı tarafından başkana iletilildiğinde, gülerek "hiçbir yere veremezler", cevabı duyulur. Fakat başkan, üyeler arasında Kantar'ın hanımının da bulunduğunu öğrenince yatırdıkları paraların geri ödenmesini kabul eder. Toplanan 950 milyon liranın 2 yıllık faizinin getirdiği kârla yetineceklerdir.

Olaydan haberdar olduğunda Nur, faizleri de alıp almayacaklarını sorar. Böylece Nuriye ve Tijen faizin yasal hakları olduğunu öğrenirler. Nur, babasından yardım istemelerini önerir. Nuriye kooperatife üye olduğunu gizlediği için öneriyi reddeder. Nur babasına onları bu işe kendisinin zorladığını söyleyerek, suçu üzerine alacağını belirtince Kantar'ı devreye sokarlar. Kantar, miras gayesiyle bu işe giretiklerini bildiğini açıklayarak Nur'a inanmaz. Anlayışla yardımcı olur. Böylece tüm üyelerin de, paralarının iki yıllık faizleri kurtarılmış olur.

Yukarıda özetlenmiş olan dizinin "lades" adlı bu bölümü video kaydından* izlendiğinde, daha başka detayların bulunduğu görülür. Bu detaylar da göz önüne alınarak olaydan çıkarılabilen doğrudan iletiler verilir ve hikayecik incelenir.

*Dizinin video kaydı vardır.

Doğrudan ilètiler.- 1)Habersiz kendi başınıza işle-
re girişirseniz, elinize yüzünüze bulaştırırsınız. 2)Varsıl
bir ailede dahi kadın, şahsına ait menkul ve gayrimenkulle-
re sahip değildir. 3)"Fazla mal göz çıkarmaz" düşünmeksizin
tüketin. 4)Gerekli inceleme ve araştırmayı yapmadan herhangi
bir kooperatife üye olmayın. 5)Yapılacak sahtekarlıktan ya-
sal bir yolla değil, güçlü bir yakınınız sayesinde kurtula-
bilirsiniz. 6)Kooperatificilik kanunundaki yasa boşlukların-
dan faydalanarak köşeyi dönme mümkündür.

İnceleme.- Hikayecikte işlenen konut kooperatificili-
ği, son yıllarda üstünde fazla durulan, desteklenen bir konu
olmakla birlikte, pekçok sorunu bünyesinde barındırmaktadır;
kooperatiflerin feshi, yöneticilerin kaçması, üyelerin zor
durumda kalması gibi örneklere basında rastlanmaktadır. Çe-
şitli kimse ve kurumlarca olayların nedenleri; Yasal boşluk-
lar, kontrol mekanizmalarındaki aksaklıklar, üyelerin ilgi-
sizliği, vatandaşların cahilliği gibi farklı gerekçelere bağ-
lanmakta, tartışmalar sürmektedir.

Bölüm böyle bir toplumsal sorunu ele alarak bireyi
uyarma işlevini, yerine getirmeyi amaçlar; Fakat olaya bakış
açısı yanlıdır. Olayın bu şekilde sonlanmasının sorumluluğu
kooperatife üye olan vatandaşa yüklenir. Şöyle ki; Birey,
kooperatif hakkında araştırma soruşturma yapmaksızın sırf
arkadaşı, tanışı üye olduğu için o da üyeliğe girmiştir. Sı-
radan bir vatandaşın başını sokacak bir ev için biriktirdiği

üç-beş kuruşu gözü kapalı riske atması söz konusu edilmektedir. Bu durum programda inandırıcı bir biçimde yansıtılmamıştır.

Kooperatif yöneticilerinin bireyin güvenini kazanmak, ikna etmek için uyguladığı yöntemler göz ardı edilmiştir, Toplumun güvenini, saygınlığını kazanmış, kişi ve kurum adlarının kullanılmas; bireyin anlamamasını istediği kavramları, yabancı kelimelerle verip gizleyerek; bunların arkasına saklanmak; vatandaşın bireysel yollarla kooperatif hakkında araştırma yapabilme beceri ve eğitiminden yoksunluğuna sığınmak ... gibi yöntemler kullanıldığı, kamuoyunda savunulmaktadır.

Kooperatif başkanı Seyfettin'in, üyelerin mahkemeye başvuracaklarını duyduğunda "hiçbir yere veremezler" sözü düşündürücüdür. Anlatılmak istenen, ya üyelerin böyle bir girişimi başlatıp, sürdürebilecek maddi-manevi güçlerden yoksun olduğunun kabullenilmesi, veya kooperatif çalışmalarının yasal yollarla geliştiği, mahkeme sonunda kaygılanacak, kaybedilecek bir durumla karşılaşılmayacağıdır. Sonuç olarak üyenin hakkını araması veya elde etmesi söz konusu edilmemiştir.

Nuriye ve Tijen, karşılıklı olarak birbirlerini etkileyerek, araştırmaksızın kooperatife üye olmuşlardır (Eğitim düzeyleri düşünüldüğünde, neyi nerden öğreneceklerini bilmeleri ve öğrendiklerini sağlıklı olarak değerlendirip, gerçeğe ulaşmaları da zayıf bir olasılıktır); çünkü her ikisinin de eve ihtiyaçları yoktur. Bu işe girişmelerini, Nuriye çocuklarına miras bırakabilme amacı olarak açıklarken, Tijen ise fazla mal

göz çıkarmaz zihniyeti ile spekülatif bir amaç güttüğü izlenimi, yaratmaktadır.

Ayrıca, miras bırakabilme adetinin, bu tür insanlar için ne denli güçlü bir "duygusal" tutku olduğu görülmektedir. Çünkü, mantıksal açıdan bakıldığında, Kantar'dan kalacak mal varlığı yalnız mirascısına değil, torunlarına bile yetecek düzeydedir.

Maddi şartları elvermediği halde, Nuriye'nin kendinden miras bırakabilmek için, özellikle ev seçmesi de gayrimenkule gösterilen ilgiyi, düşkünlüğü sergilemektedir. Nuriye, kooperatife ödemede bulunabildiğine göre yeterli harçlığı ve birikmiş parası vardır. Mirasçısına bu parayı veya onunla alabileceği değerli nesnelere değil, şartlarını zorlayarak, gizli saklı ev alıp bırakma gayreti içindedir.

Kantar, Nuriye'nin kendisinden habersiz giriştiği kooperatifçilik olayına, ondan beklenmeyecek ölçüde sakin, ılımlı ve anlayışlı davranır. Bunun nedenini Kantar'ın tutumunda bulabilmek mümkündür.

Tutum bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir. Gözlenen bir davranış değil, davranışa hazırlayıcı bir etkidir.¹

Kantar'ın buradaki tutumu, Nuriye'nin, kendi başına bir işi başaramayacağıdır. Nuriye'nin bunu denemesi; başaramaması,

¹ Ç. Kağıtçıbaşı, İnsan ve İnsanlar (Sos. Bil. Der. 1976), s. 84.

yardım istemekle güçsüzlüğünü kabullenmesi, Kantar'ın tutumunu desteklemektedir. Bu yüzden karısına kızmaz. Nuriye, sınama - yanılma yoluyla kendiliğinden kapasitesini anlamış, dersini almıştır. Kantar'ın kendine ilişkin tutumu ise "güçlülüğü, aldanmazlığı ve başarılı" oluşudur. Nuriye yardım istemekle onun himayesine sığınmış, Kantar'a güçlülüğünü bir kez daha sergileme fırsatı sağlamış; böylece Kantar yardım etmekle üstünlüğünü sergileyecek, tutumunu destekleyen davranış biçimiyle doyuma ulaşacaktır.

2.Hikayecik

İşyerine gelen satıcı,Kerim, Şerafettin ve Dursun'a İngiliz kumaşı satmak ister. Kumaş topları elden ele gezer, pazarlık edilir, satıcı malını halis İngiliz kumaşı diye ö-ver. Halil, bir malı alırken erbabına danışılması gerektiğini söylerse de diğerleri tarafından terslenir;ve Kerim tarafından odadan kovulur. Dursun bu davranışın nedenini sorduğunda kendi aralarında olan biteni Kantar'a yetiştirdiğini söyleyerek, Kantar'ın onu yardımcı değil, casus olarak aldığını, açıklar.

Kantar, Kerim'i çağırmasını söylediğinde;Halil,gelemez, der. Nedeni sorulunca da,işerde alışveriş yaptıklarını belirtir. Mesai saatinde alışveriş yapılması Kantar'ı kızdırır. O hırsıyla katibin bürosuna geçer; fakat diğerlerinin laf kalabalığı arasında kızgınlığını unutup, kumaşlarla ilgilenir. Kendisi için önerilen kumaşı incelerken, kumaşın kenarında yazılı TM. harflerinden Türk malı olduğunu anlar;ve diğerlerinin yabancı kumaşlara gösterdikleri rağbeti "Babanızda mı İngiliz kumaşı giyerdi?" diye yerer.

Kantar satıcıya, dolandırıcılık yaptığı gerekçesi ile polis çağıracağını söyler. Satıcı önemsemez, tüm mallarının faturalı olduğunu belirterek, kendini savunur. Kantar satıcıya, sahtekarlığını yinelemeyeceğine söz verirse, bağışlayacağını söyler. Yabancı mal meraklıları bu denli fazla iken, söz veremeyeceğini açıklayan satıcıya hak veren Kantar, gitmesine göz yumar.

Doğrudan iletiler.-1) Bir malı alırken erbabına danışın. 2) Babadan gördüğünüzü uygulayın. 3) Mesai saatleri içinde alışveriş yapmayın. 4) Sahtekârlığı deneyebilirsiniz; kandırırsanız karlısınız. Beceremezseniz sorun yok. Bir dahaki sefere. 5) Yabancı mallara rağbet etmeyin.

İnceleme.-İşyeri, iş ilişkilerine dayanan bir mekândır. İşlevine uygun disiplin kurallarının, ciddiyetin bulunması, işyerine duyulan güvenirliliği, itibarı artırıcı unsurlar olarak yer alır.

Hikayecikte, Kantar'a ait iş yerinde, personelin şahsi alışveriş yapması yer almaktadır. Personel etrafa yayılmış kumaşları inceler, pazarlık yapar, satıcı mallarını över. Bu durumda Kantar'ın işyerine gelen bir bireyin, karşılaşacağı bu tabloyu olumlu değerlendirmesini beklemek iyimserlik olur. Normlar gereği, personelden, giyiminden davranışına, mimiğinden konuşmasına kadar, işyerine uygun ciddiyet, saygı ve güven vermesi beklenir. Personelin görevine ilgisi ve bağlılığı, çalışkanlığı müşteriye çekici özelliklerdir.

Kantar'ın bu özellikleri göz ardı edebilmesi söz konusudur; çünkü eylemin, işyerine uygun olup, olmamasına değil, mesai saatleri içinde gerçekleşmesine tepki göstermektedir. Bu durum Kantar'ın işyeri kavramının esnekliğini; ve personeline olan hoşgörüsünü yansıtabilmektedir.

Yabancı mallara duyulan özentinin, konuya malzeme edilmesi yerindedir; çünkü Türkiye'de yabancı mallara duyulan ilgi, özentisi çok öncelere dayanır. Son zamanlarda ise, bu özentinin

doğurulması olanağı sağlanmıştır. Vitrinlerin yabancı mallarla doldurulduğu yetkili ağızlarca açıklanmaktadır.

Kantar'ın patron olarak gösterdiği tepki, İngiliz kumaşına duyduğu özentisi ile silinir, müşteri pozisyonuna geçer. Kumaşın yerli malı olduğunu anladıktan sonra ise özentiyi suçlar. Kantar'ın bu çelişkisi, tutarsızlığı güldürü unsurunu oluştururken, özentiden dolayı kandırılmanın sergilenmesi de, toplumun aynası olma işlevini yerine getirmektedir.

Önceden belirtildiği gibi, toplumda yabancı mallara özentisi, düşkünlük vardır. Bu düşkünlükten yararlanmak isteyen sahtekârlar da çıkar. Buraya kadar her şey doğaldır. Ardından ise Kantar, yabancı mal özentileri olduğu sürece, sahtekârlığını sonlandırmayacağını açıklayan satıcıya hak verir; eylemin bu tür kişilere karşı devam etmesine göz yumar. Olayın bu şekilde sonlanmasını anlaşılır, uygun bir çözüm olarak değerlendirmek mümkün olmamaktadır.

Olaydan şu anlam çıkarılabilir: Madem ki bireylerde yabancı mal özentisi vardır, bu özentinin cezalandırılması gerekir. Hak edilen bu cezayı da, bireyleri kandırarak çıkar sağlayan, yani sahtekâr verecektir. Öyleyse, sahtekâr engellenmeyip, bireylere hak ettikleri ders verdirilmelidir.

Ceza hukukunda suç, hukuka aykırı olan ve yasa tarafından özel olarak tanımlanmış ve cezaya bağlanmış olan fiil; suçlu ise, suç teşkil eden hareketi yapan kimsedir¹.

¹S.Dönmezer, S.Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku(İst.Ünv.,1976).

Hikayecikte, özenti duymak suç; bu kavramı taşıyan birey, suçlu olarak değerlendirilmiştir. Sahtekârlık ise, suç olarak kabul edilmeyip; sahtekâr da suçsuz; aynı zamanda ceza uygulama hakkına sahip kılınmıştır. Böylece Kantar, çarpık, uygunsuz bir adalet anlayışını desteklemiştir.

3.Hikayecik

Tijen ve Timur çifti,yeni bir televizyon göstericisi alırlar. Birkaç gün sonra programı izlerken,ekran karlanır, ardından görüntü kaybolur. Timur çatıya çıkar. Anteni düzelterek görüntüyü bulur. Eve döner. Hemen arkasından bir genç çatıda antenin kablosunu çıkarır; görüntü yine kaybolur. Antenin düzeltildiğinden emin olan Hakmenler, göstericinin bozulduğunu zannederler. Tijen, son model 3 sistem televizyon cihazının bozulmasına anlam veremez. Ertesi gün Timur, tamirci çağırmak için servisi arar.Tijen ve Nuriye birlikte iken, gelen ve yetkili olduğu sanılan kişi, göstericiyi ve"belki çıkış kablosunda bir şey vardır" diyerek video cihazını da alır, gider. Hakmenler akşam, gelmesi gereken cihazlardan haber çıkmayınca, telefon açarak nedenini sorarlar. Karşı taraf onları evde bulamadığından, cihazları almadığını, ayrıca videoyu da almalarının anlamsız olacağını belirterek; bir hırsızlık olayı ile karşı karşıya olduklarını açıklar.

Doğrudan iletiler.-1)Aile içi diyalogu sağlayın. 2)Malınızı emanet ettiğiniz kişinin,yetkili kişi olup olmadığını araştırın. 3)Malınızı teslim ettiğinize dair belge alın.

İnceleme.-Tijen-Timur çiftindeki diyalog yetersizliğinin de neden olduğu ,bir hırsızlık olayı ile karşılaşılacaktır. Timur servise telefon açtığında, televizyon cihazını almak için eve gelecek elemanın,kim olduğunu;ve hangi saatte geleceğini Tijen'e bildirmemiştir(Gerçi kendisi de öğrenmemiştir).

Değeri olan nesnenin el değıştireceği hallerde, ilişki kurulan kişiye eksiksiz, yasal belgelerle inanır hale gelmek gerekir. Tijen böyle bir önlemi düşünememiştir. Gelen kişinin, yetkili olup olmadığını bilmeksizin cihazları teslim etmiş; ve teslim ettiğine dair bir belge almamıştır.

Fazla duyulmadık bir hırsızlık modeli yansıtılarak uyarı işlevi gerçekteştirilmekte, bu tür durumlarda dikkat edilmesi gereken hususlar belirtilmektedir.

Tijen'in kullandığı 3 sistem, modern televizyon sözleri dikkat çekmektedir. Reklam programlarında yer alan, bir televizyon cihazı üretici firmanın reklamlarında kullandığı sözleri çağrıştırmaktadır. Tijen'in bu sözcükleri ısrarla yinelemesi reklam amacına dönük bir çaba izlenimi yaratabilmekle beraber, bu tür kişiler üzerinde, reklam unsurunun etkisini göstermek bakımından önemlidir. Tijen "üç sistem, modern televizyonun" bozulabilmesini anlayamamaktadır. Çünkü, bu nitelikleri taşıyan bir televizyon cihazının, üstünlüğü ve sağlamlığı izlenimi yaratılmıştır; bu nedenle televizyon cihazının kaç sistem olduğu veya modern olup olmadığı, işlevini yerine getirmede ölçü olarak belirlenebilmektedir.

4.Hikayecik

Tijen-Timur çifti, evliliklerinin 40.yıldönümünü kutlamak amacıyla, yemekli bir toplantı düzenler. Akrabalarının yanısıra, komşuları Kübra-Zeynel çifti de davetliler arasındadır.

Zeynel ve Timur, ailede kadın-erkek ilişkileri üzerinde konuşurlar. Timur kadına da hak verilmesini savunur. Zeynel ise "Sen verdin de ne oldu?" diye karşı koyarak, kendisinin pederşahî bir aileden geldiğini ve babadan gördüğünü uyguladığını, gururlanırcasına açıklar. Kızını, okulu bitince kendi seçtiği biriyle evlendirdiğini, oğlunu da aynı şekilde evlendireceğini belirtir. Timur karısına hürmette kusur etmediğini, karısının da ona saygı gösterdiğini söyler. Konuşma Zeynel'in "Evde nasıl mutluysanız öyle yaşayın, önemli olan da bu değil mi?" sözleri ile sona erer.

Salondan çıkmış olan Kübra'yı göremeyen Zeynel, onun banyoda olduğunu öğrenince, kendisinden izin almadan gitmesine hırslanır.

Kantar, Tijen'in cihazları kendi deyimi ile "hırkız"a (hırsız) kaptırmasını, kendi eliyle vermesini, keyif ile dile getirir. Çok sinirlenen Tijen "Sen mi söyledin?" diye hışım la Timur'a çıkarır. Timur ise "Hiç söylemiyim!" diye ürkek, endişeli, ezik bir tarzda cevap verir. Kantar'ın, Tijen'e takılmalarını önlemek isteyen Nuriye, Tijen'le uğraşmamasını, kendisinin de orda olduğunu, yapılacak bir şey olmadığını

belirterek, Tijen'e arka çıkar.

Yemekte Tijen ile Kantar, televizyonuna ladese tutuşurlar. Nuriye, Tijen'e "Hep de alafrangaca yemekler yapmışsın" diye serzenişte bulunur. Servis tabağındakinin ne olduğunu sorar; istakozdur. Nur, annesinden tadına bakmasını ister. Nuriye ise "Ben bilmediğim şeyleri yemem" diye reddeder. Hemen ardından yine bilmediği bir şeyi yer ve beğenir. Kocasına da önerir. O da yer. Yediklerinin ne olduğunu sorunca, aldıkları sümüklü böcek cevabı üzerine öğürürler. Nuriye banyoya kaçarken, Kantar ağzındakini çıkarabilmek için peçete ister. Tijen'in uzattığı peçeteyi alınca da ladeste kaybetmiş olur. Timuçin, Kantar'ın ilk defa kandırıldığını belirtir, diğerleri de onaylar.

Doğrudan iletiler.- 1)Bencillikten sıyrılıp, kadına da hak verin. 2)Eşler arasında karşılıklı saygı olmalı. 3)Evde nasıl mutluysanız öyle yaşayın, önemli olan budur. 4)Eşlerinizin, çocuklarınızın, yakınlarınızın duygu ve düşüncelerini, mutluluklarını dikkate almayın. 5)Alafranga yemekler hazırlarken misafirlerin beslenme alışkanlıklarını da göz önünde tutun. 6)Bilmediğiniz yemekleri yemeyin.

İnceleme.- Hikayecikte konu edilen, evlilikte kadın-erkek ilişkileri A.Yörükoğlu'nun görüşleri doğrultusunda açıklanabilir.¹

¹A.Yörükoğlu, Çocuk ve Ruh Sağlığı (Türkiye İş Bank. Kültür Yay. , 1983), s. 106.

Bölümde iki ayrı evlilik modeli vardır. Birincisi, Tijen-Timur çiftinin, ikincisi ise Kübra-Zeynel çiftinin sergilediği evliliğdir. Her iki modelde de ortak nokta bir eşin, tam egemenliğinin baskın olmasıdır. Bu tür aile ilişkilerinde evde uyum ve denge vardır. Bu denge, eşlerden birinin özverisi ya da boyun eğmesi ile sürdüğünden; yüzeyde barış olmakla birlikte, altta tedirginlik ve gerginlik yatmaktadır.

Tijen-Timur çiftinin sergilediği aile yapısında; kadın baskın, erkek ise siliğ ve edilğendir. Evi çekip çeviren, önemli kararları alan ve son sözü söyleyen kadındır. Erkek yumuşak başlı, evine bağılı, geçimli bir eştir. Toplumda bu tür kocalara "kılıbık" adı verilir.

Zeynel-Kübra çiftinin sergilediği aile yapısında ise, aile yaşamı erkeğın gereksinimlerine göre düzenlenir. Erkeğın istekleri önceden sezilerek rahatı sağlanır. Ses tonu ve duruşundan anlamlar çıkarılıp, onu kızdıracak davranışlardan sakınılır. Bu geleneksel ilişkiye köy ve kentlerde sıklıkla rastlanmaktadır.

Bu açıklamalar, sergilenen her iki aile ilişkisinin, insan yapısına ve çağı uygun olmadığını göstermektedir.

Sosyal ilişkilerde sayğı öğesi önemli bir yer tutar. Kaldı ki, yaşantının en büyük dilimini birlikte geçiren evli bir çift için önemi yadsınamaz; bu nedenle "Ben ona hürmette kusur etmem, o da bana sayğı gösterir" sözü kılıbık karakter sergileyen Timur tarafından söylendiği için sıradan

bir güldürü unsuruna dönüşebilmektedir; çünkü Tijen'in hırsızlık olayını kastederek "Sen mi söyledin ?" diye çıkışması onu saymadığını göstermektedir. Bu durum, Timur'a olduğu kadar, çevresindekilere karşı da saygısızlık olarak değerlendirilebilir. Çünkü "Kol kırılır, yen içinde kalır" deyişinin de belirlediği gibi toplumda bir gizlilik anlayışı vardır. Bir sorun varsa, uygun yer, zaman ve mekânda, kendi aralarında çözülmelidir. Sorunu özel bir günde, misafirlerin yanında ve çıkışma tarzında ortaya dökmek, evsahibi olarak da yapılması gereken bir davranıştır.

Timur-Zeynel tartışması, Zeynel'in "Nasıl mutlu iseniz öyle yaşayın, önemli olan da bu değilmi!" sözleri ile noktalanır. Zeynel'in savunduğu bu sonuç, aile ilişkilerinde iyiyi, uygunu, doğruyu arama çabasını gereksiz kılabilmektedir. Ayrıca, Zeynel pederşahî bir aileden gelmekle ve kendi yaşamında da bunu sürdürmekle gururlanmaktadır. Bu geleneksel aile yapısı, erkeğin mutlak hakimiyetini gerektirdiğinden, Zeynel'in aile ilişkilerinden kastettiği "mutlu yaşama" da ölçü, erkeğin mutluluğu olacaktır. Ailenin diğer bireylerinin duygu, düşünce ve haklarına rağmen, erkeğinkileri baskınlaştırdığından bencilce bir tutum olarak değerlendirilebilir. Bu tutum toplumdaki bazı kesimlerin, aile yaşamında benimsedikleri ilkeleri sergilemektedir.

Yemek olayı, seçiminden yapılmasına, servisinden yemesine kadar kültürün bir parçası olarak yer alır.

Bazı kesimlerde yer alan normlar gereği, yemekli bir toplantıda elle yemeklere dokunmak, ağzından lokmayı çıkarmak, ögürmek (fiziksel bir zorunluluk olsa dahi), sofraya adabına uymayan davranışlar olarak görgüsüzlük şeklinde nitelendirilir.

Kantarlar gibi, kültür düzeyi düşük bir ailenin ortama uymayan bu tür davranışları, güldürü unsuru olarak değerlendirilebilir de, düzeyi, uygunluğu ve başarısı tartışılabilir.

Nuriye, bilmediği şeyin tadına bakmayacağını söylediği halde, bilmediği şeyi yemesi şu şekilde açıklanabilir: Nuriye farklı bir kültürde yetişmiştir; ve hâlâ da etkisindedir. Dolayısıyla değişik, alışık olmadığı yiyecekler ilk anda ona itici gelmekte veya yemesini becerememe endişesiyle çekingen davranmaktadır. Bir diğer olasılıkta, karşı tarafın kültürüne gösterilen olumsuz tepki olabilir; bu nedenle Tijen'e hep alfranga yemekler yaptığı için serzenişte bulunur; fakat sonradan merak, ortama uyma, özenme gibi gereksinmelerle bu davranışlarını değiştirebilmektedir.

Toplumda bu tür kişilerin kendilerine ters düşse bile, şartlar gerektirdiğinde alışkanlık ve davranışlarda fedakârlık veya düzenlemeler yapabildiği sergilenmektedir.

Nuriye Başkan Adayı

1.Hikayecik

Tijen bir köpek alır. Ev Köpeklerini Koruma Derneğine üye olur. Dernek başkanlığına seçildiği toplantının, dilekler bölümünde köpek maması ithali, kreş ve kuaför açılması ve başıboş köpeklerden ev köpeklerini korumak gibi öneriler getirilir.

Nuriye de Ev Kadınlarını Koruma Derneğine girer. Başkanlığa adaylığını koyar. Kantar bu girişimini duyduğunda, önce karşı çıkar. Yediğinin önünde yemediğinin ardında, harçlığı, parası olan, kocasının kendine el kaldırmadığı bir kadının ne isteyebileceğini anlamaz. Döndü ve Nuriye, Kantar'ın bu söylediklerini haklı bulurlar. Fakat toplumda soyadını verdiği kadını kaşık düşmanı gören, eziyet eden erkekler olduğunu; bu nedenle kadınlara yardım etmek istediğini belirtir. Tijen'in, Nuriye'nin başkan olamayacağını iddia ettiğini duyan Kantar, bu girişimi desteklemeye karar verir. Kantar Nuriye'ye toplantılar, yemekler düzenlemesini, güler yüzlü ve sempatik olmasını, bahaneler yaratarak hediyeler dağıtmasını, önerir. Nuriye öneriyi uygular. Özellikle muhalifi olan üye ise altın pandantif hediye eder. Böylece Tijen'in, Kübra vasıtasıyla Nuriye'nin başkanlığını engellemek için yaptırdığı baskı, etkisiz kalır. Nuriye başkan olur.

Doğrudan iletiler.- 1)Dernekler gereksinimlere cevap

vermek üzere ihtiyaç sahiplerince kurulur. 2)Dernek üyeleri sahip oldukları köpekleri korurken,diğer köpekler için farklı tutum uygularlar. 3)Kadın,kaşık düşmanı değildir. 4)Karnı tok, sırtı pek ve harçlığı olan bir ev kadınının, başka bir beklentisi olamaz. 5)Dernek başkanlığı kazanmak, bilgi ve yetenek ile değil, maddi şartlar yardımıyla gerçekleşir. 6)Başarınızın önemini yitirmemesi için,çevrenizdekilerin aynı türden başarılar kazanmasını engelleyebilirsiniz.

İnceleme.- Basında, özellikle yaz aylarında kuduz hastalığı endişesiyle köpeklerin imha edildiği ve/veya acımasız yollar seçildiği gibi haberlerle karşılaşılmaktadır. Böylece bir toplumda kurulması doğal olan, Köpekleri Koruma Derneği, kimi zamanlarda da vicdani bir zorunluluk halini alabilmektedir . Bölümde Tijen'in başkanlığındaki,Ev Köpeklerini Koruma Derneği toplum içindeki tatminsiz, özentili bir grup tarafından uygunsuz bir niteliğe dönüşmüştür. Sahip olunan köpek için, diğer köpeklere karşı önlem alınmasını isteyecek kadar bencilce yaklaşımlar sergilenir. Dernek üyelerinin konuya bakış açıları,bu şartlar altında,gülünç olarak bile değerlendirilemez.

Ev Köpeklerini Koruma Derneği'nin ardından, Ev Kadınlarını Koruma Derneği devreye girer. Ev Köpeklerini Koruma Derneğinin amaçları ve koruma kavramınınınışerdiği çarpıklık Ev Kadınını Koruma Derneğine, önyargılı bakış açısı getirebilmektedir. İki derneğin aynı bölümde işlenmesi ilk bakışta,talihsiz bir rastlantı olarak yorumlanabilir.

Kantar, dernek başkanlığı elde etme yolu olarak bol vaat, sempatiklik ve hediyeler kullanılması'nın yeterli olduğunu iddia eder. Kantar'ın söylediklerini uygulayan Nuriye'nin elde ettiği başarı ile bu iddia kanıtlanır.

Lider; yaratıcı, örgütleyici, düzenleyici kişiliğe sahip olmalı, grubunun gereksinimlerini tanımlayıp; sorunlarına uygulanabilir çözüm yolları öneren ve geliştiren bir kişi olarak tanımlanır¹.

Nuriye'nin bu özelliklerden yoksun olduğu halde dernek başkanı olması, onun yetersiz bir başkan olacağını göstermektedir. Üyeler, maddi ve manevi yönden üzerlerinde yaratılan etkiler sonucu Nuriye'ye oy vermişlerdir; fakat bu etkiler Nuriye'nin eğitimi, bilgisi, kültür birikimi gibi derneğin yararına olabilecek niteliklerden değil, sempatiklik ve altın pandantif gibi, maddi değeri yüksek hediyeler şeklinde, üyelerin yararına olan etkenlerden kaynaklanmıştır. Bu durumda üyelerin niteliklerinin, dernek çalışmaları için yetersiz oldukları söylenebilir. Bu tür başkan ve üyelere oluşan derneklerin yararlı hizmetlerde bulunmasını beklemek iyimsiz bir beklenti olacaktır. Her iki dernekteki üyelerin olumsuz davranışlarından edinilen izlenimler, dernekçilik aleyhtar bir düşünüşe yol açabilmektedir. Ancak toplumun bazı kesimlerindeki bireylerinin, sosyal çalışmalardan beklentilerinin topluma yarardan önce, bir takım kişisel yararlar çerçevesinde belirlendiği de yansıtılmaktadır.

¹Tolan, Ön. ver., s. 404.

Hikayecikte gözlenen bir diğer tutum, Kantar'ın vurguladığı karnı tok, sırtı pek, harçlığı olan ve kocasının el kaldırmadığı kadının daha ne isteyebileceğidir. Maslow, insan davranışlarının her biri kendisinden öncekiler doyurulduğunda ortaya çıkan beş gereksinme grubuna göre düzenlendiğini düşünmekte ve insan davranışlarının mutlaka bunlardan birine dayandırılması gerektiğini savunmaktadır. Sırasıyla: 1)Temel fizyolojik, 2)Güvenlik, 3)Toplumsal ilişki, 4)Ego ve benlik, 5)Yaratıcılık ve üstünlük gereksinmeleridir¹. Nuriye'nin temel fizyolojik ve güvenlik gereksinmesi Kantar tarafından doyurulmuştur. Toplumsal ilişkiler gereksinmesi duymaktadır. Böylece Ev Kadınlarını Koruma Derneğine girmesiyle grup içinde kendini kabul ettirme, sevgi alış veriş, bir toplumsal çevrenin üyeliğini kazanma vs. güdülerini doyurulacaktır.

¹U.Sözen, Örgütlenme Kuramı Karşılaştırmalı bir İrdeleme(1980),s.128.

2.Hikayecik

Kantar, Yönetim Kurulunu toplar. 21.yy'ın ufukta olduğunu belirterek, üyelerden bilimsel ve modern çalışma yöntemleri üzerine önerilerini ister. Bilgisayar sistemine geçme, Halkla İlişkiler bürosu kurulması, dil bilen eleman alınması, reklam kampanyası açılması, satış elemanlarının primlerinin arttırılması gibi öneriler sunulur.

Evde Timuçin, Nur'a gelişmeleri aktarırken, ilk aşamada Halkla İlişkiler bürosu kurulması ve müdür bulunmasınının kararlaştırılmış olduğu öğrenilir. Nur, "Desene babam kendini yeniliyor" diyerek şaşkınlığını belirtir ve sınıf arkadaşı Siber'i önerir. Timuçin'in "İyi bir uzmandı, değil mi?" sorusunu, Nur "Tabii, İngiltere'de okudu diye yanıtlar". En iyi adayı bulduklarına sevinirler.

Doğrudan iletiler.- 1)İyi bir yönetici, kurul üyelerinin önerilerini göz önüne almalı. 2)Çalışma hayatında çağın gerektirdiği modernlik ve bilimsellik uygulanmalı. 3)Çağa ayak uydurmada ilk adım Halkla İlişkiler bürosu kurulmasıdır. 4)İyi bir Halka İlişkiler Uzmanı olmanın ölçütü İngiltere'de okumuş olmaktır.

İnceleme.- Son yıllardaki hızlı ve baş döndürücü değişim, kurulduğu zaman iyi ve ideal olan kuruluşları zamanla yetersiz hale getirir. Değişen koşullar dolayısıyla yetki ve görev dağılımı, uygulama usulleri, çalışma biçimleri, kullandıkları araç ve gereçler yeni ihtiyaçları karşılayamayabilir.

Bu nedenle yeni durum ve gelişmelere göre, yeniden düzenleme zorunluluğu doğmaktadır. Yeniden düzenlemede güdülen amaç kuruluşları yeni gelişmelere uyacak şekilde ıslah etmek ve böylece işlerin çabuk, daha az zaman ve emekle gerçekleşmesini sağlamak ve görülen hizmetin niteliğini iyileştirmektir.¹

Yukarıda görüldüğü gibi, Kantar'ın, çağdaşlaşma çabaları gerekli ve olumlu bir aşamayı sergilemektedir. Teknolojik yenilenmeler, paralelinde sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel değişimler de getirecektir. Dolayısıyla 21.yy. teknolojisinin beraberinde getireceği diğer faktörleri de karşılayabilecek, benimseyebilecek veya uyarlayabilecek bilinç düzeyinde olmak gerekir. Dünyanın en ileri teknolojisine sahip ülkelerden biri olan Japonya bile, iddia edildiği kadar geleneklerine bağımlı değildir². Dolayısıyla Kantar'ın sergilediği geleneksel zihniyet ile teknolojik yenilenmelerden olumlu, verimli sonuçlara ulaşabilmesi pek çok çelişkilere, sorunlara gebe gözükmektedir.

Hikayecikte dikkati çeken bir diğer nokta, öğretim konusunu içermektedir. Siber'in İngiltere'de okumuş olması, iyi bir uzman için gereken tek faktör olarak görülmektedir. Bu yargı, bireyin başarısını İngiltere'de okumaya bağlamak, diğer kültürlerle duyulan özentinin bir örneğini oluşturmaktadır.

¹N.Tortop, Yönetim Bilimi (1979) , s. 160.

²B.Güvenç. Japon Kültürü (Türkiye İş Bank.Kültür Yay., 1983).

Bazı kesimlerdeki normlara göre, Amerika veya Avrupa-da okumuş olmak yeterliliği simgeler. Bu ülkelerdeki herhangi bir yüksek okulda verilen eğitim-öğretim, Türkiye'deki fakülterdekinden üstün tutulur. Kaldı ki, bu okulların açmış olduğu birkaç haftalık, yada birkaç aylık kurslar dahi aynı etkiyi gösterebilir. Göz ardı edilen nokta bireyin aynı birey olduğudur. İnsanoglu genler yoluyla değişmez bir kalıtımsal yazgıya sahip olur¹. Bu durum bireyin gelecekteki davranış yada uyumunu, olumlu veya olumsuz biçimde etkileyebilecek önemli bir etkidir. Birey kalıtımsal faktörlerin sınırları içerisinde çeşitli sosyal etkenlere bağlı olarak kişilik özellikleri gösterecektir; yani genetik faktörlerle, çevresel faktörler etkileşim halindedir². Bu etkileşim önemsenmeyerek başarıda salt yurt dışında okuma faktörü yeterli görülmemelidir. Çünkü, birey bulunduğu toplumda değiştirmiş olduğu kişilik özellikleri ile diğer topluma gitmektedir; örneğin çalışkan olmak gibi. Bu özellik, zeka ve yetenekle desteklendiğinde birey yurt dışında ve içinde başarılı olacaktır.

¹E.Geçtan, Çağdaş İnsanda Normaldışı Davranışlar(Ank.Ünv.Eğitim Fak.,1978),s.73

²E.Özkalp. Psikolojiye Giriş Ders Notları(Ana.Ünv.1987).

Gurbetçi Yeğen

1.Hikayecik

Nuriye'nin Almanya'da yaşayan kardeşi, Kantar'ı arar. Okumayan oğlu Salih'in askerlik yapmak üzere Türkiye'ye geleceğini bildirir. Salih, askere gitmeden önce, bir ay Kantarların yanında kalacak, Türkiye şartlarına uyum sağlayacaktır.

Salih geldiği ilk günden Kantar'ı kızdırır; çünkü ana-dilini neredeyse unutmuştur, hamur işi olduğu için mantı yemez, domuz eti ve şarap ister, geç vakte kadar müzik çalar, dahası Almanya'dan ziyaretine gelecek kız arkadaşlarınının Kantar'ların evinde misafir olabileceklerini belirtir.

Kantar, ertesi gün Şerafettin'i, Salih'e Türkçe öğretmekle görevlendirir. Salih ve Şerafettin, izin almaksızın, Dursun'un önerisi üzerine; Kantar'ın jipini alırlar. Havaalanına giderek Salih'in arkadaşlarını karşılar, haber vermeksizin geç vakitlere kadar gezer, eğlenirler. Kantarlar ise endişe içinde onları beklemektedirler. Salih gece 2.30 da eve gelir. Kantar, Nuriye'den onunla konuşarak prensiplerini ve evin kurallarını anlatmasını ister.

Kantar ertesi sabah Kerim'den yurt dışında yetişen çocuklar için uyum kursları olduğunu öğrenir ve Salih'i kaydettirir. Bu arada Salih halasının isteği üzerine kız arkadaşları ile birlikte, eniştesinden özür dilemeye işyerine gider. Halil'

in kızlarla Almanca konuşması hepsini şaşırtır. Halil Almanya'da çalışmak için bir firmaya para yatırmıştır. Dil sorunuyla karşılaşmamak için de, kitaplardan cümleler ezberlemiştir. Fakat işçi pasaportu olmayan Halil ve yanındakiler Avusturya sınırından geri döndürülmüşler, verdikleri paralar da yitip gitmiştir.

Salih'in özrünü kabul eden Kantar, onun ertesi gün uyum kurslarına katılacağını bildirir. Salih ise reddeder. Kantar, Kerim'e ekonomik şartlarını daha da iyileştirmek için yurt dışına giden ailelerin, çocuklarının, eğitim ve öğretimi ile de ilgilenmeleri gerektiğini, okuyamayan çocukların ortada kaldıklarını söyler. Bu çocukların durumlarının ne olacağı endişesiyle konuşmasını bitirir.

Doğrudan iletiler.-1)Yurt dışında büyüyen çocuklar, kendi örf ve adetlerinden yoksun yetişirler. 2)Yurt dışında okuyan çocuklar adam olur, okumayanlar ise ortada kalır. 3)Yurt dışındaki aileler, çocuklarının eğitimi ile de ilgilenmeli. 4)Gerek büyüklerinize,gerekse misafir olduğunuz yerlerde, evsahibinizin kurallarına saygılı olun. 5)Gençlere de hak tanıyın. Kabullenmediğiniz davranışları,onların konumlarında olağan olabilir.

İnceleme.-Toplumda işgücü göçleri "İstanbul'un taşı, toprağı altın" , tebdil-i mekânda ferahlık vardır", "68. vilayet Münih" gibi örneklerde görüldüğü üzere desteklenip, özendirilmiştir.

Köyden kente olan göçlerde bile karşılaşılan uyum sorunlarının, yurt dışına gidişlerde çok daha farklı ve ağır uyum sorunlarına yol açması doğaldır.

Üstün sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyden gelen aile çocukları, Alman arkadaş gruplarına uyum gösterebilme ve grup içersinde statü sahibi olabilmek için, onların davranış ve kurallarına özenmekle kalmayıp, ayrıntıları ile uygulama çabasına girmektedirler¹. Salih'in Kantar'ı kızdıran; anadilini düzgün konuşamaması, kendi örf ve adetlerini uygulamaması vb. davranışlarının uyandırdığı izlenim bu görüş doğrultusundadır.

Birey, başlangıçta Alman toplumunda duyduğu aynı dil ve kültür yabancılışmasını. Türkiye'ye geldiğinde de çekecektir. Türk örf ve adetlerinden uzakta büyüdükları ve anadillerini yeterince öğrenemedikleri için, bir yabancı olarak yeni bir uyum savaşına gireceklerdir. İkili kültür çatışması bu noktada başlamaktadır. Alman toplumundan aldığı bazı kültür kalıpları ile, kendi ülkesinin doğal sosyal yapısı, gelişme çağı çocuğunda bazı derin izler bırakacak, onu aşağılık duygusu içinde bir birey olarak topluma sunacaktır.² Salih yabancılışma sorunuyla olduğu gibi, ergenlik çağı gibi zor ve aşılması gereken bir süreci de yaşamaktadır.

¹ H. Yavuzer, Çocuk ve Suç (Altın Kitaplar, 1982), s. 368.

² Yavuzer, Ön. ver., s. 367.

Ergenlik çağı sıralarında birey, kendi kendisinin ne olduğu, kendisinden ne beklediği, başkalarının ondan neler beklediği, elinde olan ve olmayan olanakların nelerden ibaret olduğu, yeni ve denememiş olan şeylere atılmak konusunda ne derece cesaret göstereceği, eskiye ne kadar bağlı kalacağı vb. gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır¹.

Yetişkin kişiler ergenlik çağı gencini, bir insan olarak inceledikleri zaman, gencin karşılaştığı sorunları daha iyi anlayabileceklerdir; çünkü, gencin karşılaştığı sorunlarla vaktiyle kendileri de karşılaşmışlardır; bu nedenle Salih'e yol gösterici, yardımcı olacak en önemli etkenlerden biri, doğal olarak deneyimli yetişkinlerdir. Kantar'ın gelenekçi dünya görüşünü taşıyan, baskın karakterinin Salih'i olumlu, sağlıklı yönlendirebilmesi ise şüphelidir.

Hikayecikte Kantar, yurt dışında çalışmaya giden ailelerin, çocuklarının eğitim ve öğretimi ile ilgilenmeleri gerektiğini belirtir.

Anne-baba yaşadığı küçük yerleşim birimlerinden, kentlerin yaşamını bile bilmeksizin, örf ve adetlerinden kopup yabancı ülkelerdeki sanayileşmiş, modern merkezin koşullarına uyum gösterme savaşına girince, ailede duygusal bir parçalanma söz konusu olabilmektedir². Anne-baba içinde buldukları koşullar nedeniyle, çocuklarına gerekli ortamı sağlayamayabilirler. Çocukların eğitim ve öğretimi ile, ailelerin

¹A.T.Jersild, Gençlik Psikolojisi (1974), s.8.

²Yavuzer, Ön. ver., s.369.

ilgilenmesi gerektiği görüşü, yeterli tek faktör olarak sergilendiğinde, olaya basit, yüzeysel bir bakışı sergilemekle kalmaktadır. Bu bağlamda Kantar'ın bir suçlu arama gereği duyup, bunu salt aileye yüklemesi, sorumluluktan kaçınma veya aileye karşı bir önyargı beslediği sonucunu yaratabilmektedir. Bu kanı ailelerin ekonomik şartlarını "daha da" iyileştirmek için yurt dışında çalışmaya gittiklerini söylemesinden kaynaklanmaktadır. Bu cümle, yurt dışında çalışan ailelerin gereklilikten değil, bir takım tatminsizliklerden, özentiden veya lüks özleminden dolayı orada çalıştıkları izlenimi yaratmaktadır. Böylece, toplumdaki bazı kimselerin, olayları değerlendirmede, ne denli önyargılı olabildikleri gözlenebilmektedir.

Yurt dışında çalışan aileler geldikleri zaman, ekonomik güçlerinde iyileşme gözlenir. Bu iyileşmenin nelere rağmen ve hangi şartlarda gerçekleştirildiği düşünülmez¹; ve bu kişilere özenilir. Böylece talebin artması ile durumdan yararlanmak isteyen sahtekârlar ortaya çıkar. Halil'in geçirdiği tecrübenin yansıttığı gibi bireyler çeşitli vaatlerle kandırılırlar.

¹ G.Wallraff, En Alttakiler (Milliyet, 1986).

2.Hikayecik

Timur 8 yıl süren bir dava kazanır. Bu başarıdan yararlanmak isteyen Tijen, maaşına zam istemesi için kocasını sıkıştırır. Timur, Kantar'ın, her istediğinde kendisine zam yaptığını belirtmesine rağmen, Tijen bir plan yapar. Timur'u başarısından sonra, pekçok şirketin bünyesine almak istediği iddia edilecektir. Kantar'ı buna inandırmak için de Timur, onun yanından şirketin patronuna telefon açıp, randevu alacaktır. Aslında arayacağı karısı Tijen'dir. Tijen, plan için Nuriye'den de faydalanmaya çalışır. Tüm gazetelerin Timur'dan bahsettiğini, Nuriye'nin ise gazete okumadığı için bundan haberi olmadığını belirtir. Kazandığı başarıdan sonra, kocasına tebrik ve iş telefonları yağdığını iddia eder. Nuriye "Her başarılı erkeğin arkasında bir kadın vardır" diyerek Tijen'e iltifat eder, Tijen de bu övgülerden hoşlanır. Tijen Timur'dan prova yapmasını ister. Konuşma ve tavrını pısrıkça bularak, nasıl yapacağını gösterir.

Planı uygulayan Timur telefonda şaşırıp "sultanım" deyince Kantar oynanan oyunu anlar. O kızgınlıkla %50 olarak düşündüğü zam oranını %25'e düşürür. Sekiz yılda bir dava kazandığını göz önüne alarak, dava başına prim vereceğini de açıklar. Kantar, Timur'a randevuyu iptal etmesi için patronu aramasını ister. Atik davranarak numarayı kendi çevirir, telefona çıkan Tijen ile, patronla konuşuyormuşcasına, randevuyu iptal eder. Oyunu ortaya çıkan Tijen sinirlenir, Timur ise mahcup olur.

Doğrudan iletiler.- 1)Başarılarınızı abartmayın. 2)Her başarılı erkeğin arkasında bir kadın vardır. 3)Her erkeğin başarısında olduğu gibi, başarısızlığında da kadının payı vardır. 4)Gazete okumamak eksikliklidir.

İnceleme.-Psikolojik düzeyde normal ve normaldışı davranışların ayrımını yapmada kullanılabilecek bir normal modeli yoktur. Bu konudaki yaklaşımlar birbiri ile çelişki- de olan iki temel görüşte toplanırlar. Birinci görüşü benimseyenler, toplumsal ölçülere uyma derecesinin normali, bu kurallardan sapma derecesinin normaldışını belirlediği görüşünü savunurlar. Bu yaklaşımda olanlar, toplum kabul ettiği sürece, belirli bir davranışın normaldışı sayılamayacağı görüşündedirler. Bünyesindeki normal bir davranış, normaldışı olarak yorumlayabilen "hasta toplum" kavramını kabul etmezler. İkinci görüşte olanlar ise, toplum kurallarına uymama gerekliliğini bir ölçüde kabul etmekle birlikte, gerçek normallik için ölçütün toplumun onayı değil, kişinin kendini iyi hissedebilmesi olduğunu savunurlar.¹

Toplumsal değer yargılarının normali belirlediği görüşüne göre;Tijen'in bölümde sergilediği, Timur'un maaşını arttırmak için başvurduğu yöntem normaldışıdır;çünkü normlar gereği, dürüst yollardan elde edebilme şansı varken, hile veya yalan dolana sapma kural dışı kabul edilir.

¹ Geçtan, Ön. ver., s. 9.

"Her başarılı erkeğin arkasında bir kadın vardır" sözü toplumda sık yinelenen bir deyiştir. Geleneksel aile yapısı çerçevesinde, erkeğin başarısından kadına pay çıkarma; kadını onurlandırma zihniyetine dayanır. Bu onurlandırmadan beklenen, kadının özverisini arttırması ve erkeğe hizmetinde kusur etmemesi olabilir. Genel bir bakışla, bireyin, diğer bir bireyi kullanması için yararlandığı şartlandırma da denilebilir.

Nuriye'nin, kadının yerini erkeğin arkasında belirlemesi, Tijen'in de bu sözden hoşnut olması; Onların, kadın olarak kendilerine uygun görülen yeri benimsediklerini sergilemektedir.

Kadın-erkek ilişkilerini Yang ile Yin ilkeleri ile açıklamak mümkündür¹. Yang ile Yin, karşıt bütünleyici uç anlamını taşır. "aydınlık-karanlık", "zayıflık-güçlülük", "kadın-erkek" vb. dengeleri betimler. Herbiri kendinde diğerinin özünü taşır, herbiri diğerinin biçimindedir. Sonsuza dek karşıt; sonsuza dek birleşmiş bir bütün oluştururlar.

Hikayecikte sergilendiği gibi, bu tür kimseler kenetlenmiş bir bütünün farklı görünümü olduklarının bilincinde değildirler.

Gelişmişliğin ölçülerinden biri de toplumun düzenli okuma eğilimleridir. Dolayısıyla okurların ya da yayınların azalması endişe verici durumlar olarak kabul edilmektedir.

¹ S.M.Eisenstein, Film Duyumu (Payel, 1984), s. 89.

Türkiye'de 13'ü ulusal, 7'si yerel olan, 20 farklı günlük gazete çıkmaktadır. Bunların toplam 3,5 milyonluk brüt, en çok 3 milyonluk net satışı vardır. Bu durumda her 1000 kişiye 64 gazete düşmektedir. Batılı ülkelerle karşılaştırıldığında çok düşük bir orandır.¹

Bu bilgi doğrultusunda Tijen'in Nuriye'yi gazete okumadığı için eleştirmesi, haklı nedenlere dayanmaktadır. Toplumda okuma eğiliminin zayıf olduğu ve bu tür kişilerin okuma isteği, gereği duymadıkları sergilenmektedir.

¹ Okay Gönensin, "Gelişmişlik," Cumhuriyet Gazetesi (1 Şubat 1988), s.2.

Organ Bağıışı

1.Hikayecik

Kantar gece yarısı korna seslerine uyanır. Ne olduğunu anlamak için pencereye çıkar. Gençler, arkadaşlarını çağırılmaktadır. Kantar, gürültü ederek herkesi uyardıklarını; zillerine basmak suretiyle de arkadaşlarını çağırabileceklerini hatırlatır. Gençlerden biri, bağıarak Kantar'ın, komşuları uyandırdığını belirterek baskın çıkar. Kantar "Sizinle başa çıkılmaz" diyerek, içeri girer. Döndü ise, gürültüye devam eden gençlerin üzerine bir kova su döker. Kantar, yaptığıının saygısızlık olduğunu belirtirse de, Döndü kabul etmez. Kantar, gençlerin inat olsun diye sabaha kadar korna çalacaklarına hayıflanır. Döndü, kendisi gibi kulaklarına pamuk tıkamasını önerir. Kantar kabul eder.

Doğrudan iletiler.- 1) Davranışlarınızın çevreyi rahatsız etmemesine özen gösterin. 2) Gençlerle başa çıkılmaz. 3) Saygısızlığa, saygısızlıkla karşılık vermeyin. 4) Karşı tarafa yaptığı yanlışlığı anlatın, kabul ettiremezseniz üstelemeyin; iş inada dökülerek sizi zarara sokabilir.

İnceleme.- İki-üç yaşlarındaki çocukların, kendilerini yönlendirmeye başladıkları zaman gösterdikleri sertbaşlılık ve inatçılığa benzeyen bu özellikler, ergenlik çağındaki

gençlerde isyankârlık olarak görülmektedir¹. Türk toplumunda ergenlik çağındaki gençlere, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin "delikanlı" denir. Bu deyiş, o dönemin anlamını tanımlayacak niteliktedir.

Hikayecikteki gençlerin davranışlarını sağlıklı olarak değerlendirmek, içinde buldukları doğal sürecin özelliklerini anlayabilmekle mümkündür. Ergenlikte çok görülen sertlik ve kabalık gibi davranış biçimlerinin altında, diğer insanlara duyulan ilgi azlığı ve sadece kendi düşünce ve fikirleri ile ilgilenme gibi nedenler vardır². Gelişmekte olan benliğinin tatmini, genç için çok önemli bir unsurdur. Yanı sıra, ergenlik çağı genci için, grubunun tasvibini kazanmaktan daha üstün; ve grup tarafından reddedilmekten daha kötü olacak pek az şey vardır³. Bu nedenle Kantar'ın, delikanlılığının saygısızlığına karşı uyarıda bulunması, olumlu sonucu sağlayamaz. Çünkü genç, grup arkadaşlarının gözünde değerini yitirmemek için olayı çarpıtarak savunmaya geçer. Savunma şekli olarak saldırıyı seçer; çünkü sertlik ve kabalık o çağ gencinin özelliklerindedir. Arkadaşlarının varlığı ile cesaret bulurken, aralarından birine yöneltilen eleştiri, grubu bütünleştirerek, birlikte karşı koymayı doğurur.

¹Jersild, Ön. ver., s. 27.

²Yavuzer, Ön. ver., s.172.

³Jersild, Ön. ver., s.239.

Kantar, sonunda "Sizinle baş edilmez" diyerek pes eder. Gençler hem daha çok özgürlük ararlar, hem de belli bir yerde dizginlenmeyi beklerler¹. Davranışlarını ne denli ileri götürebilecekleri ve nelerle karşılaşacakları endişesini taşırlar. Toplumun bazı kesimlerinde gençlerin sergiledikleri normlar, yetişkinlerin normları ile çatışabilmektedir. İçinde buldukları dönemde yansıttıkları davranış kalıpları, yetişkinlerin gözünde normsuzluk veya kural-sızlık olarak değerlendirilmektedir. "Sizinle baş edilmez" sözü, kuşaklar arası çatışmada önemli bir etkeni hissettirmektedir. Yetişkinlerin, gençlerle ilişkileri baş etme, yenme gibi zihniyetlerden kaynaklandığında, gençler bu durumu sezdiklerinden, direnmektedirler.

¹Yörüköglü, Ön. ver., s. 292.

2.Hikayecik

Kantar, ölümü halinde kullanılması için gözlerini bağışlar. Büroya gelen organ nakli uzmanı ile gerekli evrakları imzalar. Şerafettin, Kerim ve Dursun da bağışta bulunurlar. Abiye giysisiyle Halka İlişkiler uzmanıda, durumu basına yansıtabilmek için harekete geçer. İşi biten organ nakli uzmanını, Dursun gideceği yere bırakır. Dönüşte hamile bir kadını hastaneye yetiştirir. Bu arada kendini de tanıtır.

Büroda olayı anlattığında Kerim endişelenir; Dursun'a babalık davası açabileceklerini ileri sürer. Dursun'un korkması üzerine, her insanın bir olmayacağını söyleyerek avutmaya çalışır.

Ertesi gün, bir polis memuru büroya gelip Dursun'u arar. Geliş nedeninin hamile kadın ile ilgili olduğunu açıklar. Şüphelerinde haklı çıktığını sanan Kerim, Dursun'un iş için uzaklara gittiğini uydurur. Halil ise, Dursun'un garajda olduğunda ısrar eder ve çağırmaya gider. Olayı öğrenen Dursun, kaçmak ister. Kanundan kaçılamayacağını hatırlatan Halil'in sözü üzerine, Kantar'dan yardım isterler. Polis memurunun yanına gittiklerinde geliş nedenini öğrenirler; hamile hanımını hastaneye götüren Dursun'a, teşekkür etmek; ve oğullarına onun adını vermek için, izin istemektedir. Dursun, memuru gideceği yere bırakır. Kantar Kerim'e, Dursun'un altın nazarlık götürmesini söyler. Çocuğun sünnetini de kendi yaptıracaktır.

Doğrudan iletiler.- 1)Organ bağışında bulunmak en büyük sevaptır. 2)Bağışınızı çevreye duyurarak örnek olun. 3)Dernekler, organ bağış kampanyaları açarak katkıda bulunabilir. 4) Her insan bir olmaz. 5)Kanundan kaçılmaz. 6)İyilik eden iyilik bulur.

İnceleme.-Günümüzde gelişen tıbbi teknoloji, ölüme veya ömür boyu sakatlığa mahkum binlerce hastayı, organ nakli sayesinde hayata döndürmekte veya sakat kalmasını engellemektedir. Bu, ancak bireylerin organlarını bağışlamaları ile mümkün olabilmektedir. Yapılacak bu tür bağışlar günümüz insanına yakışan, Kantar'ın da belirttiği gibi hayırlı bir davranıştır. Bu konunun dizide işlenmesi, izleyiciye hatırlatılması, özendirici olabileceği veya fikre alışkanlık sağlaması açısından ,yararlı olabilecektir.

Kantar, Kerim, Şerafettin ve Dursun organ bağışında bulunur ,Siber bulunmaz. Siber, kırmızı abiye elbisesi, omuzunda kürkü ile işyerine uymayan bir görünümüdür. Normlar içerisinde, işyerine uygun giyim tarzı belirlidir. Toplumda bu tarzın dışına çıkanlar hakkında farklı değerlendirmeler yapılır.

Hikayecikteki bir olgu da emniyet görevlisine duyulan korku ile ilgilidir. Atalay Yörükoğlu, Türkiye'de korkunun bir disiplin aracı olarak ailelerce bol bol kullanıldığını, bu yolun hem kolay,hem de çocuğu hırpalamaya gerek bırakmayan sa-

kıncasız bir yöntem sanıldığını belirtir¹. Bekçiyle, doktorla veya polisle korkutulan çocuk, büyüdüğüde de bu korkuyu içinde taşır. Suçsuz olduğu halde, polisin kendini aradığını duyduğunda, Dursun'un gösterdiği tepkinin temelinde bu olgunun yattığı söylenebilir. Ancak Dursun, iyiniyet ve yardım severlikten kaynaklanan davranışının, olumsuz değerlendirileceği endişesini de taşımaktadır. Bu durum kendisine güvensizliğini olduğu gibi, toplumun değer yargılarından şüphe duyduğunu da sergileyebilmektedir.

¹Yörüköglü, Ön. ver., s. 221.

Tijen'in Saati

1.Hikayecik

Tijen, hasta dayısını ziyaret için şehir dışına gitmeye hazırlanır. Dayısının evinde telefon yoktur. Kocasını eve bağlamak için bekçi saati alır.Saatin,üç anahtarını evin ayrı yerlerine yerleştirir. Timur, 18.00 'de, 20.00'de, 23.00'de, 3.00'de ve 6.00' da,saati kuracak ve evde olduğunu kanıtlayacaktır.

Tijen gider. Saat uygulaması Timur'u uykusuz bırakır.İşyerinde Kantar konuşurken uyuklamaya başlar. Meraklanan Kantar, sebebini öğrenmek için Timur'u sıkıştırır. Kimseye söylemeyeceğine söz verince, Timur saat olayını açıklar.

Şaşırın Kantar, bekârlıktaki maceralarını Tijen'e anlattığı için Timur'u suçlar. Tijen'in, kocasını çok sevdiğinden kiskandığını söyler.

Kantar, Timur'a yardım etmeye karar verir. Eski bir gece bekçisi olan Halil'i çağırır ve onu çalışkan, dürüst bir kişi olarak tanıtır. Saati kurmanın hilesini bildiğini, iddia eder. Halil inkâr edince de, onu uyurken kaç kez yakaladığını hatırlatıp, gözüne bakarak konuşmasını söyler. Halil'de gözüne baka baka yalan söyleyemeyeceğini açıklar.Sonunda meslek sırrı olduğundan onlara öğretemeyeceğini belirterek, saati kendisi ayarlar.

Doğrudan iletiler.- 1)Evden uzaklaşırken kocanızı evde tutmak için ne mümkünse yapın, hatta onu rahatsız edecek bir yöntem bulursanız, bunu uygulamaktan bile çekinmeyin. 2)Kadına maziden bahsetmek hatadır. 3)Sevgi ve kıskançlık adına kocanıza işkence etmeniz bağışlanabilir. 4)Mesleki hileler açıklanmaz. 5)Bir konuda tecrübeli olan kişi, o işin hilelerini de bilir.

İnceleme.- Tijen'in bölümde sergilediği davranış, Tolstoy'un şu sözünü hatırlatmaktadır; "Mutlu aileler hep birbirine benzerler. Ama mutsuz aileler kendilerine özgü biçimde ve çok değişik yollardan mutsuz olurlar.". Tijen'in bekçi saati uygulaması özgünlüğü ve değişikliği tartışılmayacak, zorlama bir ilkelik örneği olarak değerlendirilebilir.

Kantar'ın olayın nedeni olarak belirttiği, sevgiden doğan kıskançlık veya Timur'un bekârlık maceralarının bilinmesi gibi yüzeysel ve iyimser bakış, gerçeği belirleyecek inandırıcılıktan yoksun gözükmektedir. Çünkü, kıskançlık çok basit olabileceği gibi, hastalıklı bir yapıda da olabilir. Sevilen kişi mutlak bir biçimde ele geçirilmiş, zincire vurulmuştur. Üstelik sevilen kişiyi eğlendirecek herşeye karşı ardı arkası kesilmeyen bir düşmanlık şeklinde belirir. Buyurganlığın belirgin bir biçimidir. Kıskançlık, tam bir tekelci anlayışı yansıtır. Bu tür kişilerce sevilen kişi, basit bir eşyadır. Bireysel yaşamı olması yasaktır.

Ahlakî bir zayıflık ve duygusal bir fakirlik belirtisidir. Kıskanç kişi çoğu kez içindeki boşluğu ve bu boşluktaki aşağılık duygusunu örtmeye çalışmakla kendi iç güvenliğini arar.¹

Hakmenlerin aile yaşamındaki ilişkiler, Daco'nun saptadığı özellikleri yansıtmaktadır. Buradan, Tijen'in psikolojik yönden, sağlıksız olduğu sonucuna varılabilir.

Bölümde Kantar, Halil'i çalışkan ve dürüst olarak tanıtır. Halil'in çalışkanlığı iddiası, işyerinde görevini ihmal etmesi ile, dürüstlüğü de, karşısındakinin yüzüne baka baka yalan söyleyemeyeceğini, açıklaması ile yadsınmaktadır.

Kantar, Halil'in görevini ihmal veya suistimal etmesine, bir kaç kez tanık olmuştur. Durum böyleyken bir yöneticinin, olumsuz özellikleri görevini etkileyecek olan personeli yanında çalıştırmakta devam etmesi, birbiriyle çelişkili yorumlara neden olabilmektedir. Örneğin, Kantar, insan-cıl bir yaklaşımla, Halil'i ekmeğinden olmaması için, gece bekçiliğinden odacılığa getirerek, hem sorumluluğunu azaltır, hem de göz önünde durmasını sağlamış olabilir. Veya kötü niyetle Halil'in bu olumsuz özelliklerini kendi yararı için, kural dışı isteklerinde kullanmayı planlamış olabilir.

¹P.Daco, Çağdaş Psikolojinin Olağanüstü Başarıları (İnkilap, 1983), s.118.

2.Hikayecik

Pembe, Ev Kadınlarını Koruma Derneği başkanı Nuriye'ye gelir. Alkolik kocasının hastaneye yatırılıp, tedavi ettirilmesini ister. Kocasını işini kaybettikten sonra içkiye başlamıştır. Yaşayan 7 çocuğu ile zor durumdadır. Nuriye, kendi zevkleri için bu kadar çocuk yapmalarına söylenir.

Nuriye, Döndü'nün de etkisi ile denemeye karar verir. Ne zaman bir iş olsa, dernekte kimseyi bulamayacağını bildiğinden, Genel Sekreter ve Döndü ile birlikte sarhoş Osman'ı ikna etmeye giderler.

Osman'ın kendi rızası ile hastaneye yatmayacağını anlayınca Döndü devreye girer. Kısa sürede fazla içki içirerek sızmasını sağlar. Ambulans çağırıp, Döndü'nün deyişiyle "kargatulumba" hastaneye yatırılırlar. Masrafları dernek karşılayacaktır.

Nuriye ve Döndü, hastaneye Osman'ı ziyarete giderler. Osman iyileşmiş, yaptıklarından utanmaktadır. Karı, koca mutludurlar.

Doğrudan iletiler.- 1)Bakabileceğiniz kadar çocuk yapın. 2)Derneklerde Başkan ve Genel Sekreter dışındaki üyeler faaliyetlere katkıda bulunmazlar. 3)Yardım talebinde bulunan kişi herhangi bir araştırma, soruşturma ile karşılaşmaz. 4)Dernek Başkanı, derneğin adına karar verme ve uygulama yetkisine sahiptir.

İnceleme.- Her annenin doğal hakkı, istediği zaman ve istediği sayıda çocuk doğurmaktır. Kontrolsüz ve birbirini kovalayan doğumlar, düşükler ana ve çocuk sağlığında, olumsuz etkilere yol açmaktadır. Doğumların sayısı çiftleri ilgilendiren bir konu olmaktan öteye, tüm insanlığın geleceğini tehdit eden bir dünya sorunu olmuştur. Dünya nüfusunda görülen hızlı artış "Nüfus patlaması" na dönüşmüş; doğa-insan ekolojik dengesini altüst etmeye, yarattığı ekonomik, sosyal ve siyasal karmaşık sorunları ile tüm insanlığı top-tan bir felâkete sürüklemeye başlamıştır. Kültürel, dini, jeopolitik ve ırkî ard düşünceler nüfus plânlama gayretlerinin önünü kesmektedir.¹

Bölümde Pembe, yedi çocuk doğurmasına neden olarak "cahil" olmayı göstermektedir. Yukardaki açıklamanın da gösterdiği gibi, bu cahillik ana ve çocuk sağlığı açısından olduğu gibi, doğa-insan ekolojik dengesi vb. açısından da ciddi sorunlar yaratabilmektedir.

Sosyolojik anlamda dernek, ortak bir amaca ulaşmak için örgütlenmiş, bir sosyal grubu gösterir. Tanımda görüldüğü gibi, dernekte ortak bir amaç, örgüt ve insan topluluğu gibi üç temel unsur bulunur. Derneklerde lider ve izleyiciler, yöneticiler ve üyeler, menfaatler ayrımı, otorite ve yetki devri, belirli kurallara uyma gibi durumlar söz konusudur.²

¹ K.Arısan, Doğum Bilgisi (Çeltüt Mat.Koll.Şti. 1978), s. 962

² B.Dâver, Siyaset Bilimine Giriş (Kalite, 1976), s.98 .

Derneklerle ilgili bu bilgilerle, Nuriye'nin "Ne zaman bir iş olsa, dernekte kimse bulunmaz" yakınmasından yola çıkarak, Ev Kadınlarını Koruma Derneğini değerlendirmek mümkündür.

Derneğin temel unsurlarından biri "örgütlenme" dir. "İş olduğunda dernekte kimsenin bulunmaması" iş bölümünün olmadığına göstergesidir. Bundan da örgütlenmenin, en azından olması gerektiği gibi olmadığı sonucuna varılabilir.

Derneğin temel unsurlarından biri de "ortak amaç" tır. Bölümde Pembe yardımı, korunmaya muhtaç bir ev kadını olarak sergilenmiştir. "Ev Kadınlarını Koruma Derneği" adından çıkarılacağı üzere ev kadınına korumaya yöneliktir. Eğer Pembe'nin korunmasının, gerçekleştirilmesi aşamasına üyeler katılmıyor veya kaçınıyorlarsa, derneğin ortak amaç peşinde olduğu söylenemez.

Diğer temel unsurda "insan topluluğu" dur ve bölümdeki dernekte mevcuttur; fakat, tek unsur olarak insan topluluğunun varlığı dernek yapısını oluşturamaz.

Yönetme, insanları çalıştırabilmek, onları istenen hedefe götürebilmektir. Yönetici, yönetme çalışmalarını sevk ve idare eden, yürüten kişidir.¹

Dernek üyelerinden yakınan kişinin, derneğin başkanı olduğuna dikkat edildiğinde, Nuriye'nin bir yönetici olarak, yönetme işlevini yerine getirmeyen veya getiremeyen bilinç

¹N.Tortop, Personel Yönetimi (1979) ,s. 164

düzeyi ile, kendine düşen sorumluluğun farkında bile olmadığı iddia edilebilir.

Nuriye, hiç tanımadığı Pembe'nin beyanının doğruluğunu araştırmaksızın, Pembe'nin sahip olduğunu iddia ettiği yedi çocuğun hatırına, olayla ilgilenmeye karar verir. Dernek Yönetim Kurulundan, herhangi bir karar veya onay almaksızın, kendi inisiyatifi doğrultusunda Genel Sekreter ve Döndü ile birlikte, Pembe ve Osman çiftinin evine gider. Sarhoş Osman içmektedir. Döndü, kurnazlık ederek Osman'ın sızmasını sağlar ve kargatulumba, ambulansla hastaneye gönderirler.

Objektif açıdan bakıldığında, haneye tecavüz ve adam kaçıрма gibi hukuki sonuçlar doğurabilecek bir pozisyon yaratılmıştır. Sonucun iyi olacağına inanılan durumlarda, konuma uymaz gibi görünen davranışlar elbette ki bağışlanabilir; fakat, sadece inanç veya iyi niyetle bir işe kalkışmak, sonucun iyi olması için yeterli olmayabilir. Özellikle gerçekleştirilen eylem, bir dernek adına, onu temsilen yapılıyorsa, çok daha somut dayanaklardan yola çıkılmalı, şans faktörüne yer bırakılmamalıdır; çünkü, sonucun olumsuz olması halinde, temsil edilen dernek de suçlanacaktır. Ayrıca, sonuç olumlu dahi olsa, seçilen yolun uygunsuzluğu, diğer bireylere veya derneklere örnek teşkil ederek, tekrarlanabileceği tehlikesi gözardı edilmemelidir.

3.Hikayecik

Şerafettin, Halkla İlişkiler uzmanı Siber'e ilgi duyar. Hergün çiçek götürür. Karşılık olarak Siber de, ona bir kravat hediye eder ve kendisine bir daha çiçek getirmemesini ister. Kravatı düzgün bağlayamayan Kerim'e yardım ederken, içeri giren Halil'e, kapıyı vurmada içeriyi girmemesini kaç kez hatırlattığını belirtir.

Dursun, Kerim'e Şerafettin'in rüyasında Siber diye sayıkladığını söyler. Şerafettin, Kerimin odasına gelip, Siber'in tüm personelin adres ve telefon numaralarını istediğini bildirir. Bu istek Dursun'un aklına bir oyun getirir. Siber'in ağzından Şerafettin'e aşk mektubu yazar.

Ertesi gün mektubu alan Şerafettin, otobüste okuyunca, ilk durakta inerek çiçekçiye gider. Çiçekleri Siber'e vererek, mektuptan aldığı cesaretle yakınlık kurmaya çabalar. Neredeyse paniğe kapılan Siber'in tepkisi karşısında şaşalar. Siber, olayı Kantar'a anlatır ve ciddi bir müessesede olmayacak bir durum olarak değerlendirir. Kantar, mektubu görür ve Dursun'un her kuşun etinin yenmeyeceğini Şerafettin'e göstermek için, bu oyunu planladığını öğrenir. Mektubun inanılabilirliğini sağlayan imzayı, nasıl taklit ettiğini merak eder. Dursun, katı yumurtayı sıcakken soyarak, imzanın üzerinden örneğini çıkardığını ve kullandığını açıklar. Kantar, çalışan kadınlara rahat vermedikleri için sinirlenir. Yazdığı mektuptan dolayı Dursun'u, mektuba inandığı için de Şerafettin'i, inşaatlarından birinde çalışmakla cezalandırır.

Doğrudan iletiler.-1)Alınan hediye nin karşılığı veril-
meli. 2)Kapı vurulmadan içeri girilmez. 3)Ciddi müesseseler-
de gönül ilişkileri olmaz. 4)Her kuşun eti yenmez. 5)Erkekler,
işyerinde çalışan kadınlara rahat vermez.

İnceleme.-"Psikoanalitik görüşte içgüdü, tepilenim,
itilim ve dürtüyü içerir. Kişinin ruhsal dünyasında yaşanan
bir ihtiyaçtır. Onu haz uyandıran bir duruma iter. Hazzı sağ-
layacak davranışı harekete geçirir."¹ Freud son yazılarında
iki tür içgüdü olduğunu belirtir; Cinsel ve saldırgan. Her
ikisi de doyum aramaktadır. Ego bu doyum u sağlamakla yüküm-
lüdür. Süperegoda, bu doyum u onaylayan ve onaylamayan dış
dünyanın yasalarını simgeleyen yapıdır. Bilinçdışı olan bu
iki içgüdü bazen bağdaşır, bazen karşıt amaçlar güder, ba-
zen de egonun gerçeğe uyma çabalarını baltalar.²

Şerafettin'in Siber'e duyduğu ilginin, doğuştan varolan
ve doyum arayan cinsellik dürtüsünden kaynaklandığı söylene-
bilir. Şerafettin'in egosu, hazzı sağlayacak davranışları
harekete geçirmiştir; her gün çiçek alır, iltifatlar eder,
Siber'den gelen övgüleri de beklentisi doğrultusunda yorumlar.
Tüm bu davranışların Siber'e yöneltilmesi de doğaldır; çünkü,
çevresinde akrabalarının ve Döndü'nün dışında bir kadın olma-
mıştır. Dolayısıyla, Şerafettin'in tüm gün beraber olduğu,
bekâr ve alımlı bir hanıma ilgi duyması, koşulların gerektir-
diği normal bir durum sayılabilir.

¹G.Cansever, İçindeki Ben Freud Görüşünün Açıklanması (Boğaziçi Ün v. 1976), s. 245.

²Cansever, Ön. ver. s. 253.

Şerafettin işyerinde, iş ilişkileri çerçevesinden taşan davranışlarının, nasıl değerlendirileceğini düşünemez. Siber'in onunla aynı duyguları paylaşıp paylaşmadığını; davranışlarının temelindeki anlamı kavrayamamaktadır; bu nedenle Şerafettin'in süperegosunun (Freud yapacak ve yapılmayacak davranışları tanımlayan, bireyin içindeki yargıca, süperego demektedir.) zayıf olduğu söylenebilir. Fakat olayların bu şekilde gelişmesinin sorumluluğu da sadece bu nedene yüklenemeyebilir.

Siber'in, Şerafettin'in getirdiği çiçeklerden uzun süre hoşnut olması, ona kendisiyle birlikte çalışmasından mutlu olduğunu söyleyerek iltifatlar etmesi, hediye verdiği kravat ve kravatı bağlamasına yardım ederken oluşan fiziksel yakınlık Şerafettin'i yanıltabilecek durumlardır. Pekçok kişinin izlenimi, Siber'in Şerafettin'i ümitlendirdiği şeklinde olabilecek, yine pekçok kişi de Siber'in, gelen çiçeklerin kibarlığın ötesinde anlam taşıdığını fark ettiğinde, karşılığını ödemek için kravat hediye ettiğini ve bir daha çiçek getirmemesini söylediğini, mesai arkadaşına yardım etmesinin; iltifatlarla onda güven ve çalışma duygusu oluşturulmak istendiği nedeniyle yapıcı, olumlu ve normal olarak kabul edilecektir.

Normlar açısından düşünüldüğünde, Siber'e düşecek sorumluluk payı hiç de az olmayacaktır; çünkü, toplumun büyük bir kesiminde kadın ümit vermese, erkeğin girişimde bulunmayacağı kanısı yaygındır.

Bir Halkla İlişkiler Uzmanı, eğitici ve öğreticidir. Bu nedenle sabırlı, anlayışlı, ciddi ve güvenilir olmalıdır.¹ Siber, Şerafettin'in davranışları karşısında iyi bir uzmanda bulunması gereken unsurları, sergileyememiştir. Şerafettin'in davranışlarının nedenini öğrenmek için, anlayışlı ve sabırlı olmaz; panik halinde, katı ve hırslı bir şekilde tepki gösterir ve Kantar'a şikayet eder. Dizideki karakterlerin, "Çok ciddi, sıfatı hiç gülmüyor, süslü, prensipli ve çalışkan, iyi bir uzman" diye tanımladıkları Siber'in, Şerafettin'e gösterdiği tepkinin ve gidip şikayet etmesinin nedeni anlaşılır bir şekilde sergilenmemiştir. Bu tür olaylar, ciddi bir müessesede olmayacak olaylar olabilir. Fakat, iki kişi arasında değiştirilip, düzeltilebilecek, "özel" diye nitelendirilebilecek bir meseleyi amire yansıtıp medet ummak veya olayı büyütme de ciddi bir işyerine ve de iyi bir Halkla İlişkiler Uzmanına yakışır gözükmemektedir.

Bu olayın en önemli nedeni, Dursun'un yazdığı mektup olarak görülmektedir. Çünkü, Siber'in isteği üzerine çiçek almaktan vazgeçtiği halde, mektubu okuyan Şerafettin, otobüsten inerek gidip çiçek alır; ve dolayısıyla olaylar gelişir. Dursun mektubun inanılabilirliğini sağlamak için kullandığı; Siber'in imzasını, hangi yöntemle edindiğini, tüm detayları ile anlatır. Bu bilginin ekrana yansımaları izleyicinin, bu tür olaylara karşı hazırlıklı olması, değerlendirmeler-

¹N.Tortop, Halkla İlişkiler (1978), s.39.

de tek başına yeterli ölçü alınmaması şeklinde, bir uyarı olarak değerlendirilebilir; ancak, bilmeyenlerin bu yöntemi öğrenmesi ve uygulaması açısından özendirici olma tehlikesini de beraberinde getirmektedir.

Ceza, fiilin ağırlığı ve failin sorumluluğu ile orantılı olarak verilir¹. Dolayısıyla sadece mektuba inandığı için Şerafettin'in de Dursun'la aynı cezaya çarptırılması, adaletli bir davranış olarak değerlendirilemez.

¹Meydan-Larousse (Meydan) , Cilt : 2, s. 879.

Eden Bulur

1.Hikayecik

Kantar, bir yatırım projesini ertelemek durumunda kalır. Yatırım için kullanacağı 1 milyar lirayı, bir yıllığına bankaya yatıracaktır. Bir bankaya gider, müdür ile görüşür. %58 olan faiz oranını %60'a çıkarttırır. Yatıracağı paranın karşılığında ipotek gösterilmesini ister. Müdür, böyle bir usülleri bulunmadığını açıklar. Bankalar kanununa göre, yatırılan paranın 3 milyonunun tamamı, diğer 3 milyonun ise %60'ının garanti edildiğini bildirir. Kantar, diğer bankalarla da görüşüp, düşüneceğini belirterek ayrılır.

Doğrudan iletiler.- 1)Yatırılacak paranın miktar ve vadesi normal faiz oranını yükseltmekde pazarlık gücü kazandırır. 2)Bankaya yatıracağınız paranın, yaklaşık 5 milyona yakın bölümü garanti altındadır. 3)Banka seçerken güvenilir olmasına özen gösterin. 4)Bankaya garanti edeceği miktardan fazlasını yatırmayın.

İnceleme.- Banka, para ticareti yapan, nakdî kıymetleri az faizle elde edip, belirli faizlerle işleten müessesese olarak tanımlanır. Fert veya tüzel kişiler, bir bankada mevduat hesabı açtığıında, o bankadan bir takım beklentilere girer; tasarrufunun banka tarafından korunmasını, karşı-

lığında faiz adı altında kirasının ödenmesini , risk payı olmamasını, kolay ödeme araçlarından faydalanabilmeyi, geri ödemenin yapılmasına beklerler.¹

Resmi bankaların, belirli faiz oranları dışına taşması mümkün olamayacağından, ayrıca bir itibar müessesesi olduğundan, batması düşünülemeyeceğinden; Kantar'ın faiz oranını yükselttirerek, parasının karşılığında güvence istemek zorunluluğunu duyması, gittiği bankanın özel olduğunu belirlemektedir.

Bankadan garanti istemek, bankanın güvenilirliği olmadığı anlamına gelebildiği gibi, isteyen kişinin, geçmişte bazı olumsuz, tecrübe veya olaylarla karşılaştığı izlenimi de uyandırmaktadır².

Bankalar kanununda, yatırılan paranın 3 milyonunun tamamı, diğer 3 milyonun ise %60'ının garanti altına alındığı bölümde verilmektedir. Bu durum, bireye sorumluluk yüklemektedir; bu nedenle izleyicinin kanunu bilmesi, bankasını seçerken dikkatli olması ve benzeri açılardan uyarlamakla olumlu bir adım olarak değerlendirilebilir. Ancak, izleyicide banka sistemine karşı antipati yaratarak, benimsetilmesi yıllarca süren bankacılık sisteminin yitirilmesine veya yabancı bankalara rağbeti arttırabilecektir.

¹ A.Öney, İktisadi ve Ticari Terimler Sözlüğü (Turhan, 1978), s.32.

² E.Çölaşan, Banker Skandalının Perde Arkası (Milliyet, 1985).

2.Hikayecik

Nuriye nereden geldiği belli olmayan bir mektup alır. Mektupta yazılanlara göre, bundan dört gün içinde, 20 nüsha çıkarılıp, 20 kişiye gönderilecektir. Bu yapıldığı taktirde, ölüme kadar varabilen uğursuzluklarla karşılaşacağı iddia edilir. Daha önce bu tür metuplar alıp, istenilenleri yerine getirmeyenlerin, başına gelen felaketler sıralanarak, mektubun mutlaka çoğaltılıp, dağıtılması için adeta baskı yapılır. Nuriye ile Döndü, şaşırır ve korkarlar. Onların bu durumunu gören Tijen batıl inançlarından dolayı alay eder.

Mektubun gelmesinden sonra Nuriye ve Döndü, dikkatsizlikleri sonucu meydana gelen kazaları mektubun gücüne bağlarlar. Bu nedenle, isteneni yerine getirmeye karar verirler. Mektubun fotokopisini çektirmeye çıktıklarında Nuriye, bir kuruluşa ait olan ve üzerine ızgarası kapatılmış çukura düşer. Çıkartıldıktan sonra, şaşkınlığı geçtiğinde ilk sözü, çantasının nerde olduğunu, sormak olur. Kantar eve geldiğinde, Nuriye'yi ağırlar içinde bulunca olan biteni öğrenir. Şans mektuplarının yabancı ülkelerden ithal edilen düzenler olduğunu açıklar. Kendisine gelenleri, her seferinde yırtıp attığını ve sapasağlam karşılarında olduğunu söyler. Bunun üzerine Nuriye ve Döndü, mektubu yırtıp atarlar. Bu arada Tijen de aynı mektuptan alır. Nuriye ve Döndü ile alay ettiği halde kendisi de etkisinde kalarak, her

ihtimale karşı mektubu çoğaltması için kocasına verir.

Doğrudan iletiler.-1)Yabancı ülkelerden ithal edilen,şans mektubu gibi olaylara itibar etmeyin. 2)Yolda veya kaldırımda yürürken dikkatli olun, başınıza bir kaza geldiğinde hemen batıl inançlara yormayın. 3)Batıl inançlara sahip olarak, kendinizi kullandırtmayın.

İnceleme.- Nerden çıktığı tam olarak bilinmeyen; ancak, yahudilerin İkinci Dünya Savaşı sırasında iletişim kurmak için ya da bir başka rivayete göre, özel posta hizmetlerinin iş hacmini genişletmek amacıyla, ortaya çıkardıkları söylenen zincirleme mektup furyası Türkiye'ye de gelerek Kantar'lara ulaşmıştır. Bu tür metuplar, maddi çıkar sağlamak iddiaları veya propaganda yolları olarak kullanılabilir. Kantar'lara gelen mektubun içeriği belirsizdir.

Hikayecikte bu tür mektupların, batıl itikatları, kaza ve ölüm korkusunu pekiştirerek, olumsuz etki yaratma gücü sergilenmektedir. Aslında, toplumda kazaya zemin hazırlayacak pekçok şart mevcuttur. Kazalardan kaçınmak, akıllı ve bilgileri kullanabilmeye bağlıdır. Akıllı batıl inançlarda olan, ve dikkatsiz hareket eden bir kişi, her kaza için farklı nedenler bulabilecektir.

Hikayecikte bazı kesimlerdeki bireylerin, çeşitli nedenlerle, olayları akıl ve mantık süzgecinden geçiremediklerinden, kendi kültürlerinde yeri olmayan farklı uygulamalar

ların bile, etkisinde kaldıkları sergilenmektedir.

Nuriye, düştüğü çukurdan, Döndü'nün yardım istemesi üzerine gelen iki genç tarafından çıkarılır. Nuriye'nin çıkartıldıktan sonra, ilk söz olarak çantasını sorması, "Mal canan yongasıdır" deyişini hatırlatır. Bu davranışı eşyasına olan düşkünlüğünü veya kendisine yardım bile etmiş olsalar,kişilere güvenmediğini gösterebilmektedir.

3.Hikayecik

Kerim'in yıllarca görmediği askerlik arkadaşı, komisyoncu Şahmettin, yazıhaneye gelir. Kantar'a bir öneri getirmiştir, Saf bir satıcı arazisini 200 milyona satmak ister. Hollanda'lı bir turizm şirketi ise, aynı araziye bir milyar vermeyi teklif etmiştir. Kantan 200 milyona arsayı alıp, bir milyara satacaktır. Şahmettin'e ise %5 komisyon verecektir.

Kantar, firma yetkilisi ile tanışıp, işi sağlama bağlamak ister. İzmir'e gider. Otel odasında görüşürler, anlaşırlar.

Kantar tapu işlemlerini yapar, araziyi alır. Şirket yetkilisi ile formaliteleri tamamlamak için otele döner. Resepsiyon'dan o odada türklerin kaldığını ve ayrıldıklarını öğrenir. Şahmettin'e gider, bulamaz. Komşusundan o tarlanın 50 milyon bile etmeyeceğini, Şahmettin'in dolandırıcı olduğunu öğrenir.

Kendisi gibi bir adamın, dolandırılmasını hazmedemeyen Kantar, Ankara'ya döner. Bu duruma düşmesine neden olan Kerim'e kızar. Halil Şahmettin'den şüphelendiğini, çayın yanındaki şekerlerden birini bardağa atarken, diğerini de cebine attığını söyler. Kerim de kızar, öfkesini Halil'den çıkarır.

Kantar bir plan yapar ve uygulamaya koyar; Kerim ve gömücü Mustafa'nın oğlu rolünde Dursun İzmir'e gider.

Kahveden Kadir adlı birini işçi olarak tutarak, tarlaya kazı yapmaya giderler. Haritanın yardımı ile bir küp, altın bulurlar. Sahte olup olmadıklarını anlamak için Kadir'e verip, kuyumcuya gönderirler. Kuyumcu altınların antika olduğunu söyler. Kadir olan biteni Şahmettin'e anlatır.

Şahmettin kahveye gider, Kerim'i bulur. Dursun'la tanışır. Hollanda firmasından olduklarını iddia eden kişilerin, Kantar'ı olduğu gibi kendini de aldattıklarını iddia eder. Kadir, altınlarla kahveye gelir. Antika ve çok değerli olduklarını açıklar. Bu arada Şahmettin tarladaki gömü olayını öğrenmiştir. Kerim ile Şahmettin anlaşırlar. Kantar'a tarlada bir şey bulamadıklarını söyleyerek, tarlayı Şahmettin'e satmasını sağlayacaktır. Şahmettin'de Kerim'e çıkan altınlardan pay verecektir.

Kantar, İzmir'e gelir. Tarlanın satış işlemleri yapılır. Dursun haritaları Şahmettin'e verir, Kantar ve Kerim ile birlikte Ankara'ya döner.

Şahmettin, tarlada kazılara başlar. Bir küp bulur, içinden çıkan kağıtta "Eden bulur" yazmaktadır. Kandırıldığını öğrenen Şahmettin çok üzülür.

Doğrudan iletiler.-1)İyi tanımadığınız insanlarla iş yapmayın. 2)Dimyat'a pirince giderken, evdeki bulgurdan olmayın. 3)Kolay ve çabuk ele geçirilecek kârlara rağbet edip, aldanmayın. 4)Her insan dolandırılabilir. Dolandırıcılar bile. 5)İnsanlar hırsını kendinden alt düzeyde olan-
dan çıkartır. 6)Eden bulur.

İnceleme.- Toplumsal değişme, yalnızca toplumun yapısındaki temel ve geniş değişimleri yansıtır. Bu değişmeler birey ve grupların davranışlarına yansiyarak zamanla bireysel ve toplumsal davranışlarda farklılıklar yaratır; ve değer yargısı taşımazlar.¹

Kantar, kendi kendine yeterli bir aile tipi üretim tarzından, toplumsal değişmelerin bireysel davranışlarına yansımaları ile, liberal sistemin oluşturduğu kavramlarla işleyen bir ekonomi toplumunda yaşamaya başlamıştır. Liberalizmin temel ilkelerinden olan "Bırakınız yapsınlar" (Laissez-faire) görüşü doğrultusunda davranmaktadır². Kantar, satıcının saflığından yararlanarak 200 milyona aldığı arsayı 1 milyara satarak, kâr edecektir. Hikâyecikteki diğer karakterler de kâr sağlamak amacıyla hareket etmektedirler. Toplumda bireylerin kazanç sağlama, kâr etme isteği benimsenen, desteklenen bir durumdur. Dolayısıyla karakterlerin bu doğrultudaki çabaları olağandır; ancak kullandıkları yöntem için aynı şey söylenemez. Bu yöntemler: Kantar: Saf bir satıcıdan 200 milyona alacağı arsayı 1 milyara satarak; Şahmetti: 50 milyon bile etmeyen arsayı 200 milyona sattığından; arsa sahibi arsasını değerinin üstünde bir fiyatla satıp, sahtekarlığa göz yumduğundan; Hollandalı olduğu iddia edilen Türkler: Sahtekarlığa katkıları oranında pay alarak; Kadir: Yeni bir oyun tertibine zemin hazırlayarak kâr etmek istemektedirler.

Karakterlerin bu davranışları, ekonomik liberalizmin hareket ettiği iki temel felsefe ile uyum içindedir³. Bunlardan

¹E.Özkalp, Sosyolojiye Giriş(Ana.Ünv.,1986),s.237-255.

²O.Kumbaracıbaşı,Ekonomik Doktrinler ve Ekonomik Düşüncenin Evrimi(AİTİA,1976)

³Kumbaracıbaşı, Ön.ver.,s.46.

biri olan doğal düzen felsefesine göre, doğadaki düzen ekonomide de vardır; bu nedenle birey ihtiyacını karşılamak için en akılcı yolu seçecek, tüm bireylerin aynı şekilde davranması ile de toplumun refahı en üst düzeye ulaşacaktır. İkincisi olan faydacı felsefeye göre de, insan tabiatı etki altında kalmadığında maksimum mutluluğu arayacak, mutsuzluktan kaçınacaktır. Bireyin çabası, en az zahmetle mutluluğa ermektir.

Hikayecikteki karakterler ve oluşturdukları grup, gereksinimlerini karşılamak için, kendilerince akılcı bir yöntem olan sahtekarlığı seçmişlerdir. Böylece en az çaba ile kazanç sağlayacaklardır. Olaya Kantar ve Şahmettin açısından bakıldığında, Kantar'ın davranışı iyimser bir bakışla fırsatçılık, Şahmettin'inki ise sahtekarlık olarak değerlendirilebilir. Bu durumda Kantar ve Şahmettin'in eylemleri, toplumun benimseyebileceği yöntemlerle gerçekleştirilmemiştir. Toplumda herhangi bir çaba, emek sarfetmeksizin içinde bulunulan konumla orantısız olarak büyük kârlar sağlamak, toplumca benimsenmemiş yöntemlerin kullanımı ile gerçekleştirilebilir. Ekonomik, kültürel ve teknolojik çelişkiler söz konusu olduğunda amaca ulaşabilmek için bu tür yöntemleri kullanmak zorunluluk halini de alabilir; özellikle topluma yabancı sosyal ve ekonomik bir sistem söz konusu olduğunda. Bu durumda toplumun geleneksel sosyal yaşantısı ve ekonomik sistemi ile yabancı sistemin çatışmasından bu tür ilişkiler doğabilmektedir.

Kantar'dan arsayı geri alan Şahmettin ettiğini bulmuş;

planı başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Kantar ise Şahmettin'in arsayı geri almasını sağlayıp, parasını kurtardığı gibi; Şahmettin'in sahtekarlığını da , elde ettiği kârı yitirmesini sağlayarak cezalandırmıştır. Ancak, arsa sahibinin saflığından istifade ettiğini zannederek, gerçekleştirmeye çalıştığı kendi fırsatçılığı cezasız kalmıştır. Böylece her ikisi de kâr etme amacıyla hareket etmekteyken, Şahmettin'in ettiğini bulması, Kantar'ın ise yara almadan kurtulması "büyük balık, küçük balığı yutar" deyişini hatırlatmakta; diğer bir anlatımla gücünün güçsüzü ezdiği doğa kanunlarının geçerli olduğu izlenimini vermektedir. Böylece, bu tür ilişkiler sistemin çalışma düzeninin aksayan yönlerini göstermektedir. Hikayecik de bu ekonomik düzenin işleyişinin bu tür aksaklıklarını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

BÖLÜM IV

YORUM VE SONUÇ

Dizde kullanılan mekânlardan biri işyeridir. Karakterlerin bu ortamda sergiledikleri roller: Kantar:Patron, Timur:Avukat, Timuçin:Müdür, Siber:Halkla İlişkiler Uzmanı, Kerim:Kâtip, Şerafettin:Memur, Dursun:Şoför, Halil:Odacıdır.

Patron, şoför ve memur, akraba oluşlarının yanı sıra, hemşeridirler. Ortak bir kültürden çıkarak, büyük şehire gelmişlerdir. Kâtip ise sevilen bir kişidir.Bu karakterler işin kuruluşundan itibaren birlikteliklerini sürdürerek,işin büyümesinde, gelişmesinde pay sahibi olmuşlardır.Kâtip, memur ve şoför üçlüsü, özel yaşamlarında da beraberlerdir.Memurun bilgisayar kursunu birincilikle bitirdiği için verilen yemeğe, arkadaşlarının da çağrılması düşünülmüştür. Fakat akrabalar ve kâtip haricinde kimse katılmamıştır.Bu durumdan, iş çevresi dışında arkadaşı olmadığı sonucu çıkmaktadır.Ayrıca alkollü araba kullanmaktan şoför ceza yediği zaman da üçü birlikte içmiş ve eğlenmişlerdi.

Memur ve şoför, dizinin yazarı tarafından aptal, kâtip ise, kendini aptal olarak gösteren, bir karakter şeklinde planlamıştır* (Patronun bu karakterlerle işini bu denli büyütebilmesi düşündürücüdür).

* Bakınız Röpörtaj, s.116.

Bu sebeplerden dolayı, karakterlerin sergiledikleri iş ve işyeri kavramı; ve patron-personel ilişkilerindeki roller alışılmışın ve olması gerekenin dışındadır: Kâtip, memur ve şoför, işyerinde alışveriş yaparlar. Memurun kanun kurslarına devam etmesinden ilham alarak hayali fasıl heyetleri oluşturur, konser verirler. Bir yabancı hanımın(uzman), gelmesi üzerine de eylemlerini sonlandırma gereği duymaksızın, müzik eşliğinde tanışma gerçekleştirirler(patron olan biteni duyduğunda şoförün kulağını çekerek, hepsini işten atmakla tehdit eder). Falcılıkla ilgili kitaptan birbirlerinin burçlarını bulur, dalga geçerler. Şoför, boğa burcundan olan patronun taklidini yaparken yakalanır; patron hırslından şoförün sırtına çıkar. Kendinden istenilen raporları hazırlamamış olan kâtime, memur durumu kurtarabileceği bir yalan önerir; böylece görevde kaypaklık etmeleri söz konusu olur. Kâtip, memur ve şoför, patrona yanlış veya eksik bilgi vermekte sakınca görmezler. Şoför, patronun jipini Salih'e kendisi verdiği halde, kâtibin verdiğini söyler. Kâtip, uzmanın orda çalışamayacağını belirterek gittiğini söyler; kendilerinin neden olduğunu belirtmez. Patronun emirleri kulakardı edilir; herkesin kendi bölümünde oturması emredilmişken, Şoför, kâtibin odasına gidebilmektedir. Memurun uzmana duyduğu ilgi nedeniyle, şoför uzmanın ağzından mektup yazabilmekte ve onu memura gönderebilmektedir. Personelin, işyerindeki davranışlarından haberi olan patron, tepkisini

kızma, vurma gibi fiziki cezalarla olduğu gibi, tehditlerle de manevi açıdan gösterir. Personel, patronun tepkilerini, yüzgöz olma ve alışma sonucunda, görevin bir parçası olarak değerlendirmekte, etkilenmemektedir.

Bu açıklamalar, karakterlerin iş ve işyeri kavramlarının gereken ciddiyet ve disiplinden uzak olduğunu sergilemektedir. Patron-personel ilişkileri de akrabalık, hemşerilik, uzun süren beraberlik ve başarıda pay sahibi olma gibi nedenler doğrultusunda oluşan, güven duygusunun sağladığı rahatlık ve serbesti içinde sürmektedir.

Kâtip, memur ve şoför, kendi aralarında olan biteni, patrona yetiştirdiği, casusluk yaptığı gerekçesi ile odacıyı aralarına almak istemez, dışlarlar. Odacı, bu iddiaları, patronun sorması üzerine, cevaplamak zorunda kalması, şeklinde açıklar ve kabullenir. Bu açıklama doğru değildir; çünkü, patronu sormaya kendisi zorlamaktadır. Patron, kâtipi çağırmasını söylediğinde odacı "gelemez" der. Nedeni sorulunca, içerde alışveriş yaptıklarını açıklar. Alışveriş yapılması kâtipin gelmesini engelleyecek nitelikte olmadığı halde; Neden "gelemez" demiştir? Çünkü, patrona olan biteni açıklama isteğindedir. Bu istek nedeniyle onun sormasını ve öğrenmesini sağlayacak bir konuşma şekli geliştirmiş, yani patronu yönlendirmiştir. Bu davranışın altında yatan neden ise, odacının gece bekçiliği yaptığı zamanlara dayanmaktadır. Gece bekçisi iken patronu, onun uyuyarak görevini ihmal ettiğine defalarca tanık olmuştur. Bu nedenle, odacı

lığa getirilmiştir; böylece görev değişikliğini bir uyarı, orada çalıştığı süreyi ise, deneme süreci olarak değerlendirmektedir. Davranışlarını, geçmişi unutturma veya bağışlattırma isteği ile orantılı olarak, düzenlemektedir. Bu düzenleme ile, patronun gözüne girmeye; çalışkan, gayretli, sadık olduğunu ispatlamaya yönelmiştir; bu nedenle de sürekli personelin etrafında dolaşıp, konuşmaları duyabilmek için, kulak kabartmakta ve öğrendiklerini aktarabilme yolları yaratmaktadır. Patronun, kâtibin masasına yerleştirdiği telsizi personele haber verince söylediği, "Ben size casus değilim, demedim mi" , açıklamasıyla daha önce kabulendiği durumu yadsır. Odacının, telsizden haberdar olması, büyük bir olasılıkla, patronun odasına kapıyı vurmada gerek; onu telsizden konuşmaları dinlerken bulması ile gerçekleşmiştir (Çünkü: Uzman kapıyı vurmada içeri girmemesi konusunda, onu sık sık uyardığını söylemektedir). Bu bilgisini, diğer personele ilettiğinde ise, odacı aklanmış olur; aralarındaki soğukluk giderilir.

Patron, aleyhinde konuşulanları öğrenmek için, kâtibin masasına telsiz yerleştirir. Böylece personelin yaptıklarından, anında ve doğrudan bilgi alacaktır. Bu bilgilerle işyerinde yaptığı düzenlemelerin, ne gibi tepkiler yarattığını öğrenecek, personelin tepkileri doğrultusunda, gerekli değişme veya gelişmeleri uygulayacak; ayrıca, bu zaman zarfında patron, onların aleyhinde kullanabileceği kozlar da elde etmiş olacaktır.

odacı örneğinde olduğu gibi, personelin de verdiği açıkları baskı aracı olarak kullanacaktır. Personel, onun herşeyden haberdar olduğunu sezdiğinden; ürkecek ve patronun beklentileri doğrultusunda, kendilerini yönlendirecekler; bu kozları kendilerinin verdiklerinin bilinciyle de, herhangi bir kırılma veya incinme olmaksızın, patronun düzenlemelerine, gönül rızasıyla katlanacaklardır. Yerleştirdiği telsizin "odacı" tarafından personele bildirilmesi, onların odacıya güvenmelerini sağlayacağından, patron dışarı çıktığı ya da yanında bir konuğu olduğu zaman da olan biteni odacıdan öğrenecek, kaçırdığı bir şey olmayacaktır. Telsiz uygulamasının bir diğer yararı da, odacının aktardıklarının gerçek olduğunun, patron tarafından anlaşılmasıdır.

Tüm bu açıklamalardan, odacının düzenbaz olduğu veya olmak zorunda bırakıldığı ortaya çıkmaktadır.

İşyeri çağdaşlaştırma aşamalarında öncelik, Halkla İlişkiler bürosu kurulup, uzman bulunmasına verilmiştir. Nur'un İngiltere'de okumuş iyi, çalışkan, prensip sahibi ve uzman olan arkadaşı Siber bu göreve tam yetki ile getirilir. Uzman, işyerine ilk geldiğinde, personelin oluşturduğu hayali fasıl heyeti ile karşılaşır. Sekreteri sorduğunda kâtip takdim edilir. Halkla ilişkiler kavramından, haberi bile olmayan personelin cahilliği ve laubaliliği üzerine; orada çalışamayacağını Kantar'a iletilmesini belirterek, kaçarcasına gider. Nur'un devreye girip, orayı "ıslah etmesinin" mesleğine en büyük hizmet olacağını belirtmesi üzerine, işe

tam yetki ile başlar. Uzmanın, memurun davranışlarını, patrona şikayet etmesi anlaşılır bir durum değildir; çünkü işin başında ıslah edilmesi gereken insanlarla birlikte ve yine ıslah edilmesi gereken bir ortamda, çalışacağını biliyordu. Bu olay üzerine uzmanın karakteri tekrar gözden geçirildiğinde; çok farklı bir izlenim ortaya çıkmaktadır. Uzmanın görünümüne verdiği önem ve ciddiyet, yetersizliğini gizlemek için; ilgiyi, beklentiyi, mesleki alanlardan saptırma amacıyla kullanılan önlemler olarak belirlemektedir. Yardımcı ve destekleyici davranışlarında, iş ilişkileri çerçevesinde karşı tarafın yararına, gelişimine değil; kendi eksikliklerinin bu tür yaklaşımlarla giderilmesine yöneliktir. Bu şartlar altında, kendini cazip, baskın olarak sunan, uzmanın zayıf, çaresiz ve güvensiz bir karakter olduğu söylenebilir. Bu gözlem ise, gerek çalışan kadın kavramını, gerekse Halkla İlişkiler kavramını antipatik bir görünüme büründürmektedir.

Patronun, müdür ve avukatı ile olan ilişkileri, özgünlük taşımaktadır. Özellikle müdüre, çok fazla iş yüklemektedir. Bu durum iş ilişkileri ve yaş faktörü göz önüne alındığında, elbette olağandır; fakat durum bu çerçeve içinde gelişmeyip, patronun bilinçaltında yatan içgüdülerden kaynaklanmaktadır. Patron okumamıştır, zenginliğine ve başarısına rağmen, okuyamamış olmanın ezikliğini ve eksikliğini taşımaktadır; bu nedenle yüksek tahsilli olan müdür ve avukatı kıskanmakta; bu kıskançlık, onda üstün olma isteği yaratmaktadır. Müdür, kendi branşında çalışınca evini geçindiremeyecektir; avukat ise,

sekiz yılda bir, dava kazandığından, başarılı sayılamaz. Bu şartlar onları, patrona bağımlı kıldığı gibi, patrona avantaj ve serbesti sağlar. Böylece patronluğunu vurgulayıp, onlara durumlarını hissettirerek, kendi içgüdülerini doyurur. Bu durumu, akrabalık ilişkileri içinde de açıklamak mümkündür. Kantar, dünürü ile olan ilişkisinde; onu kılıbık oluşu nedeniyle küçümsemektedir. Tijen'in hasta dayısını ziyaret için, şehir dışına gittiği zaman; dünürünün birlikte yemeğe gitme teklifini, bunu Tijen varken de teklif etsene, deyişi bir örnektir. Yine aynı hikayecikte, Kantar kimseye söylemeyeceğine söz vererek, dünüründen bekçi saati olayını öğrenir ve damadına söyler. Sözünde durmaması kadar, söylemek için damadını seçmesi de anlamlıdır. Amacı, onu alaya alarak utandırmaktır. Böylece okumamışlığının ezikliğini doyuracaktır.

Kantar, Timuçin'in çok dalgınlaştığını söylediğinde; Nur onun çok çalıştığını ve yorulduğunu, yakınlıkla açıklar. Kantar, bu yaşta, çok yorulmak ne demekmiş, diye önemsemez. Bu durum, yukardaki açıklamalar doğrultusunda değerlendirilebileceği gibi, bir diğer faktörü de sergilemektedir. Kantar, kızının yakınması ile ilgilenmez bile. Tek çocuğunun, varisinin sözüne kulak vermez. Kantar, Siber'in neden orda çalışmak istemediğini Nur'dan öğrenmiştir. Bunu, Halil'in o gün onları, Kantar'a aktardığında, "Demek kızım doğru söylüyormuş", sözü açıklamaktadır. Bu söz, Kantar'ın, kızının yalan söyleyebileceğini, düşündüğünü ortaya çıkarır; kızının sözünü değer-

lendirmek için, bir başkasının onayına itibar etmektedir. Bu durum ise, Kantar'ın en yakınına bile güvenmediğini, sergilemektedir.

Nuriye de, okumamışlığının ezikliği altında olan, iyi niyetli, saf ve zayıf bir karakterdir. Kübra ile konuşurken, kocasının, kendilerinin bir dediğini iki etmediğini, savunur. Bu her şeye rağmen, kocasını savunma gereği duyuran, ahlâk anlayışından kaynaklanmaktadır; çünkü Kerim, Kantar'ın, karısının bir dediğini yapmadığını, söyler. Kantar'da, Nuriye'nin istediğini yemesine, istediğini giymesine olanak sağladığını, harçlığı olduğunu ve kendisinin ona el kaldırmadığını söylemekte, ve daha başka istekleri olmasını anlayamamaktadır. Bu doğrultuda Nuriye'nin sözü; ancak şu şekilde doğru olabilir; Nuriye, Kantar'ın kabul edebileceği şeyleri isteyerek kendini sınırlandırmıştır. Yemek, giymek, harçlık ve el kaldırılmaması gibi. Böylece de bir dediği iki olmaktadır. Nuriye'nin, bir insan olarak, sahip olması gereken haklar; lütuf şeklinde gösterilmekte; böylece Nuriye'nin, verildiği kadarıyla, elinde olanlarla yetinmesi, beklenmektedir. Buna karşılık Nuriye, "gizli saklı" veya "başkalarının ardına saklanarak" istediklerini yapma çabasına girmektedir. Bu gereksiz gizlilik veya başkalarının ardına sığınmak zorunda bırakılması, ilk anda onun yetersiz bir kişilik olarak görülmesine neden olabilmektedir; derinine inildiği zaman ise, böyle yapmaktan başka çare bırakılmadığı, ortaya çıkmaktadır.

Döndü'nün davranışları, patavatsız denebilecek kadar rahattır. Bunun nedeni, cahilliği veya görgü düzeyinden kaynaklandığı kadar, aile içerisinde sağlam bir yeri olduğunu da bilmesindedir. Nuriye'nin can yoldaşı; onu aydınlatan veya destekleyen, biridir. El yordamı ve sezgiyle de olsa, kararlarında ve değerlendirmelerinde yansıttığı isabetlilik (örneğin, Tijen'in davranışlarını tanımlaması; Kantar'ın tilkiye benzetildiğinde kızıp, aslana benzetildiğinde gururlanmasındaki mantıksızlığı, kendince sergilemesi), zeki olduğunu gösterir işaretlerdir. Döndü'nün en önemli özelliği de, Kantar'a düşündüğünü ve istediğini, söylemede gösterdiği çekincesizliktir. Kantar'ın da en hoşgörülü davrandığı kişi Döndü'dür. (Gerçi o da, payına düşen fiziki cezalardan nasibini alır.) Kantar'ın ona gösterdiği hoşgörü, iki şekilde açıklanabilir. Birincisi: Döndü ve Kantar düşünce tarzları açısından birbirlerine benzemektedirler; bu nedenle birbirlerini kolaylıkla anlayabilmektedirler. Tijen'in, kocasının maaşını arttırabilmek için, bulunduğu girişimleri, Döndü farkeder ve hayal ürünü olarak açıklar. Kantar da olayı hayal olarak belirtir; açıklamak için de iş kızıştırmak olduğunu, ekler. Döndü'nün sözlerinin altında yatan anlamları kolaylıkla farkeder. Kantar, korna çalarak etrafı rahatsız eden gençlerle, baş edemeyeceğini anlayarak tartışmayı sürdürmez. Döndü ise bir kova suyu gençlerin üzerine döker. Kantar, bu davranışın, delikanlıları tahrik edeceğini, söylemekle yetinir; çünkü Kantar, gençlerle baş etmenin

yollarını, elbette bulabilir. Fakat, kısa sürede kendisinin de zararlı çıkacağını tahmin ettiği için uğraşmaz. Dolayısıyla kendi yapmayı düşünöpte yapamadığı davranışları, Döndü'nün yapmasına kızmaz. Kantar'ın, Döndü'ye yakınlığının bir nedeni de: Döndü'nün kendine, konumuna razı bir kişilik sahibi olmasıdır. Nuriye, Tijen ve Siber göz önüne alındığında; hepsi iyi-kötü, doğru-yanlış, olumlu-olumsuz bir şeyler yapabilme, gayreti içerisinde dirler. Fakat, Döndü böyle bir gayret sarfetmez. O, olduğu gibi, değişmeyen bir kişidir. Diğerlerinin yanında veya gölgesinde yaşamını sürdürür ve şikayetçi de değildir.

Tijen, baskın karakteri, iğnelemeleri, alaycı ve küçümseyici davranışları ile olumsuz bir karakter olarak değerlendirilmektedir; fakat, bu görünüm altında sergilediği davranışlar bir anahtar işlevi de görmektedir. Tijen, Ev Köpeklerini Koruma Derneği'ne başkan olur; fakat, kendi köpeğini bile koruyamaz ve köpek ölür. Nuriye ise, başkanı olduğu derneğin üyelerini çalıştıramaz. Bunun nedenlerinden biri, bir dernekte bulunması gereken özelliklerden biri olan "kurallara uyma" gerekliliğinin, bu dernekte de bulunmasıdır. İş olduğu zaman ortada olmamak; o derneğin kurallarından biridir; ve bu kurallara uyulur; bu nedenle, gerek dernek başkanının, gerekse üyelerinin topluma yarardan ziyade, kişisel yararları ön plana almaları söz konusu olur. Tijen ve Nuriye'nin, sosyal faaliyetlere girişmelerinde, aralarındaki rekabet, statü sahibi olma gibi; üstünlük istençleri taşıyan duygu ve düşüncelerden kay-

naklanmaktadır; bu nedenle, isteklerinin doyurulabileceği kapasitedeki dernekleri seçmişlerdir. Tijen, Nuriye'nin çabalarına, gelişme isteklerine engel de olmaya çalışır. Çünkü Nuriye, özellikle Tijen'in yaptıklarını gerçekleştirirse; Tijen'in başarısı da değerini yitirecektir. Nuriye, Tijen'in kendine oranla, kültürlü olduğunu sezmekte, kendine yönelik eleştirilerinin haklı nedenlere de dayanabildiğini sezmektedir. Yine de onu etkileyebilmek için, okumayacağı ansiklopediler alıp, kütüphanesine koymaktadır. Tijen'in, Kantar'la ilişkileri de göz önüne alınırsa, Nuriye'ye yönelik davranışlarının altında yatan nedenlerden birinin de; Nuriye'nin, Kantar'ın karısı, olmasından da kaynaklandığı görülür.

Tijen'in, Kantar'la uğraşma nedenleri, şöyle sıralanabilir: Tijen'in, buyurganlığından doğan, çevresini baskı altında tutma gereksinimi. Kantar'ın, "aldatılmaz" imajının , yarattığı tahrik. (Kantar'ı, lades yoluyla da olsa, ilk kez aldatabilen Tijen'dir.) Pısrık olarak değerlendirdiği kocasının, Kantar tarafından ezildiği gerekçesiyle oç alma çabası. Timur'un, Kantar'ın avukatı olarak bildiklerini, Tijen aktarmış olması; yani, Kantar'ın başarılarının ardında yatan unsurların, Tijen'de yarattığı isyan duygusunun ifadesi gibi, gerekçeler gözlenmektedir.(Kantar'ın, 200 milyonu dolandırıcıya kaptırdığını duyduğunda, onun yenilmiş halini görmek için, gece vakti evine gitmesi; Timur'un maaşını arttırmak için gereksiz oyunlara girişmesi ve ilerde değinilecek unsurlar, son

gerekçenin etkinliğini duyurmaktadır.) Dizide, herkesin ona Kantar diyerek verdiği önemi veya saygıyı; Tijen, "Nuri bey" demekle ısrar ederek, ona saygı göstermediğini veya onun bu saygıyı hak etmediğini vurgulamaktadır.

Kantar'ın, Tijen'e karşı davranışları, daha ılımlıdır. Sırf ona inat olsun diye, Nuriye'nin dernek başkanı olmasına yardım eder. Kooperatifcilik olayında, Nuriye ve Tijen, zor durumda kaldıklarında; onlara yardımcı olur; böylece yardım isteyen Tijen'e, güçsüzlüğünü göstermiş olacaktır. Bu nedenle, kendine haber vermeden üye olan karısına bile, kızmak aklına gelmez.

Kantar, kendisi için paranın, önemli olmadığını birkaç kez tekrar etmektedir. En çarpıcı örneği de, 200 milyonu kap-tırdığı zaman söylemesidir. Alınteri ve emekle kazanılan bir paranın bu denli kolay gözden çıkarılabilmesi, mümkün gözükme-mektedir. Bu miktardaki paranın, önemsenmemesi "haydan gelen, huya gider", deyişini hatırlatmaktadır. Yani, eziyetsiz, kola-yından sağlanan kazanç söz konusudur ve yitirilmesi doğal da karşılanabilir. "Eden bulur" bölümündeki, olay hatırlandığın-da; Kantar'ın haksız kazançlara da rağbet ettiği kesinleşe-cektir. Bir diğer örnek de, Kantar'ın "yüksek faiz" alabilmek çabasıyla, güvenmediği bankalarla bile, iş yapmayı düşünebil-mesidir.

Kantar, babadan görülenin yapılmasını, beklemekte ve telkin etmektedir; çevresindekilerin tutum ve davranışlarında, babalarının tutum ve davranışlarının örnek alınmasını ölçü olarak kabul etmektedir. Acaba Kantar, babasının yaptıkları ile kendini sınırlamış mıdır? Amcasının getirdiği çarıklar, hakkında yaptığı yorum, bu sorunun cevabını oluşturmaktadır; "aslını inkâr eden haramzadedir" ; Kantar'a bir zamanlar, nasıl biri olduğunun, hatırlatılması gerekmiştir. Bu da, eski yaşamından ne denli uzak düştüğünün, en belirgin örneğidir. Durum böyleyken, Kantar'ın "çevresindekilerin " davranışlarını sınırlandırması, hangi etkenlerden kaynaklanmaktadır? Çevresini oluşturanlar içerisinde, (gerek ailesi, gerekse personeli) olası değişimleri, gelişmeleri önleme ; olayların, kendi görüş ve insiyatifi dışına taşabilmesinde yetersiz kalabilmesi veya diğerlerinin üzerindeki etkinliğini kaybedebilmesi; endişesi sayılabilir. Kantar, çevresinde hareketlilik olmasını istememektedir. Etrafında görmek istediği, durağan insan tipidir; çünkü, idare edilmesi, yönlendirilmesi ve kullanılması kolaydır. Oluşabilecek değişimler, özellikle yeniliğe dönük olduğunda, kendinin yetersiz kalması da, karşı tarafın hak araması da söz konusu olabilecektir. Sergilenen bu ortamda ise, böyle bir durum yer almamaktadır; bireyler ancak, başkaları için hak arama cesaretinde veya dememesinde bulunabilmektedir; kadına da hak verin, gence de hak tanıyın, gibi.

Dizide rol ve karakterlerin sergiledikleri düşünce ve davranış kalıpları gerek toplumsal, gerekse evrensel değerlere ters düşüyor gözükmektedir. Örneğin, sahtekârlığa destek verilebilmekte, adaletsiz ceza uygulamaları gerçekleştirilmekte, eşlerden birinin hakimiyetine dayalı, çağdaş olmayan aile yapıları sergilenmektedir.

Bir programda izleyicinin her iletiyi alması değil, istediğini seçmesi asıldır. Bu durum program içi olguları algılama ve yorumda da kendini gösterir. Bireyin algıladığı yada öğrendiği şey, kendi görüşlerini destekleyenler olacaktır. Bu nedenle, dizide kullanılan bir takım iletiler toplumda yaygın olarak kullanılan; doğru veya geçerli olduğuna inanılan davranış veya değişlerden yararlanıldığı için, izleyicide tutum değişikliği yaratmada zorlanacaktır. Örneğin, "fazla malın göz çıkarmayacağı" deyişi, ihtiyaç olmadığı halde yapılacak tüketimleri haklı gösterme zihniyeti taşımakta; tüketimi arttırmaya yönelik bir amaca dayanmaktadır. Dizide bu deyişin spekülâtif sonuçlar doğuracağı verilmek istenmişse bile, toplumda yaygın ve geçerli bir mazeret olarak kullanıldığından amacına ulaşamayacaktır. Bu tür iletiler, izleyicide mevcut düşünceleri pekiştirici unsurlara dönüşebilecek. Bu nedenle mevcut tutumları değiştirmeye, geliştirmeye yönelik bir etki yaratamayacaktır.

Dizide yer alan bazı önemli ve olumlu iletiler önemini yitirebilmektedir. Şöyle ki, "eşler arasında karşılıklı saygı olması" gereği Timur tarafından söylendiği için komik

bir öge olmaktan öteye gidemeyecektir. Çünkü, Timur kılıbık bir karakter sergilemektedir. Tijen, gazete okumadığı için Nuriye'yi kınamaktadır. Bu kınama Tijen tarafından gerçekleştirildiği için, gazete okumamanın eksiklik olduğu iletisi önemini yitirmektedir. Çünkü, Tijen her fırsatta Nuriye'yi eleştirmektedir; bu iletide dünürler arası çatışmanın sıradan bir örneği halini alabilmektedir.

Dizide beddua etme, küçümseme, alay etme, pataklama, tokatla vurma gibi tavırlar izlenmektedir. Bu durum toplumdaki eğitim politikasına ters düşmektedir. Çünkü bireylere ana okulu hatta yuva düzeyinden itibaren "küçükleri koruma, büyükleri sayma" ilkesi benimsetilmeye çalışılmaktadır. Dizide ise böyle bir şey söz konusu değildir. Bu tür davranış modelleri özellikle kavramsal ve sözlü yetenekleri gelişmemiş izleyicide olumsuz etki yapabilecektir. Çünkü kavramlardan çok, davranışsal gösterilerden ve tavırlardan etkileneceklerdir. Bu nedenle sıklıkla yinelenen bu durumlar söz konusu uygulamaları yaygınlaştırabilecek veya olağanlaştırabilecek; yaşamın bir parçası şeklinde doğallaşmasına neden olabilecektir.

EK

Ropörtaj

Bu ropörtaj, Tekin Akmansoy ile, 22.1.1988 günü, saat 1.00'de, Ajans A. ltd. şti.'de, çalışmacı tarafından gerçekleştirilmiştir.

— Dizinin başlangıçtan bu yana, amacı veya amaçları nelerdir?

— On beş yıl önce yayınlar yaygın değildi. Televizyonda, komedi adına böyle bir seri yoktu; ve düşünül-müyordu. Buna ihtiyaç olduğunu düşündüm. Oynadığım eski bir tip, Orta Anadolu'lu biri vardı, onu geliştireyim, dedim. Tekdüze olmaması ve komedi zenginliği için, ikinci bir aile de kattım. Toplumda, entegre olmamış aileler görüyoruz. Büyük kente yerleşmiş, ekonomik güçleri olsa da, altyapı olmadığından büyük kentlere entegre olamıyor, bağdaşamıyorlar. Güzel tarafı, benliklerini, örf ve adetlerini kaybetmiyorlar. Kantar, aktarlıkla uğraşan biri. Anadolu erkeğinin yapısında, kadının yeri başkadır. Kadına, eve hükmeden değil, koruyan bir adam. Aydınlık bir kafa yapısına sahip. Örf ve adetlerinde evin reisi erkek. Komedi içinde, abartılı şeyler oluyor; her evde olan kavgalar, ama tatlı-sert kavgalar; sonucu yuvayı uçuruma götürmeyecek. Hele hele Türkiye'de bir takım bağırış çağırışlar var; kadın hakları. Kantar dikkatli,

karısına mutlaka dediği oluyor. Ama, hem kafasını eğiyor, hemde zekice, kadınca bildiğini Kantar'a yaptırıyor. Kantar tipi, saf, temiz, geleceğin nimetlerinden istifade etmek isteyen, teknolojiye dönük, tam bilinçli değil. İstanbul, İzmir gibi büyük kentlerde örneklerini görebiliyoruz. Kantar, tedbirli gidiyor. Çevresindeki adamlar akraba veya memleketlisi, işe böyle başladı. Son bölümlerde, çağdaşlaşma, holdingleşme sürecine girmiş; onun için bir takım adamlarla ekonomiyi, işlerini götürmeye çalışıyor. Nedeni okuyan, bilen beyinlere Türkiye'de fevkalade ihtiyaç var. Artık babadan gördüğü şekilde gidilmesi, ticaret ve ekonomide son derece zararlı; Sadece, küçük esnaf olarak kalır. Kantar süreci bu şekilde aşıyor. Diğer aile, entellektüel. Bunlar okuduklarını hazmeden ve ayrıca satabilen, savunabilen kişiler. Mesleğinde son derece başarılı erkek. Dünür, avukat olarak son derece başarılı

— Sekiz yılda, bir dava kazanması aksini göstermiyor mu?

— Başarılı dememden kasıt, karısı, sen dava kazandın; üstüne düşersen yapacak yetenektesin, der. Bu kolayını bulmuş; Kantar'ın yanında hukuk danışmanı olmuş; hem de akrabalık var. Belki başka yerden daha çok para kazanıyor. Primleri var. Yaşantılarından yüksek bir prim aldığı belli. Sekiz senede kazandığı dava da kendi davası değil. Kantar'ın davası. Benim yanımda olduğundan, dışarda da fazla çalışmıyor. Sekiz

senede dava kazanmasını da, böyle açıklayabiliriz; veyahut da, diyelim ki, çok da parlak bir avukat değil; zaman zaman da onu gösteriyor; öyle da kabul edebiliriz. Üstünde fazla durmadım. Evde, Kantar'ın hakimiyetine karşın, Döndü'nün de bir hakimiyeti var. Çok gizli kapaklı, akliselim sahibi; hizmetçi değildir. Döndü, bizim Türk ailelerinde, küçük yaşta yanına evlatlık alınmıştır. Anadolu'da bu yapı çoktur. Zaman zaman, Nuriye'den çok daha sağduyu sahibi. Çünkü Nuriye ve Nuriye rahatlık içinde; Döndü o rahatlığı duymuyor. Zaman zaman çok hassas, hassas olan insan zekidir. Zekayı da görüyoruz. Tijen'in kendinden gelen hırçınlığı var. Bu tam yetişmemiş, operacı olmak istemiş, olamamış; herşeyi yarım bırakır, fakülteyi dahi yarım bırakmış, kompleksleri olan bir kadın. Bunun intikamını kocadan alıyor. Kocanın yapısı da bu zaten; evde hiç bir hakkı olmayan biri. Böylece kontrastların birleşiminden, komedi meydana geliyor. Timur kılıbıklığı kabul etmiyor; aslında bal gibi kılıbık. Komedi anlayışında opoziteler; tersliklerle komedi meydana geliyor. Amacımız, bu dizideki ailelerin kolay kolay bozulamayacağı, iyi yetiştirilmiş, mutlaka zenginlik bakımından değil. Ailelerin kökeninde örf ve adetlerde bağlılık, birbirine sevgi, saygı olduğu sürece; toplumda bu tip aileler mesaj vermek zorunda kalıyor. Çocukların aile yapısı daha değişik, çağdaş. İkisinin de evde hakları var. Sorunlarını kendileri söylüyor. Sağduyu sahibi. Kıskançlık duygusundan oluşan mantıksızlıkları, kendi mantıkları ile çözüyorlar; uyum içinde yaşıyorlar. O da seyirciye, gen

lerin, bizlerden çok daha akıllı olduğunu, iyi bir terbiye almış ; aile kökeninde sağlam bir yapı olan gençlerin, hiçbir zaman, kolay kolay yuvalarında hafifmeşrep yaşantılarını sürdürmüyorlar. Çok daha dengeli, bilinçli bakıyorlar. Türkiye'de çarpıklıklar var. Komedi aramaya gerek yok, çarpıklıklar komediyi yaratıyor. Kooperatif olayında, 7-8'inden tepki aldım, "tüm kooperatifler böyle değildir, siz televizyonu ele geçirdiniz; istediğiniz gibi yazıp çiziyorsunuz" , dediklerinde şu cevabı veriyorum: "Bir toplulukta ben hırsızlar diye bağırırsam, siz de 'bana mı söylediniz' deseniz, ben de sorsam 'siz hırsız mısınız' , 'hayır' , ben de sorsam, 'o halde niye alınıyorsunuz? ". Benim getirdiğim, gerçek bir vakadır. Ben, bunu getirdiğim zaman ses getiriyor. Benim işlevim, uyarmak; ders vermek değil, sergilemek; öğretici bir şey yapmıyorum, komedi yapıyorum; bunun içinde ters durumları, anormal durumları vurguluyorum; böylece uyarı oluyor. Banka olayında devlet garantiyi kısıtlıyor. Başbakanın dahi uyarısı oldu:"Bankanızı iyi, dikkatli seçin" diye. Ben bunu getirdiğimde "Televizyondan nasıl geçti? Büyük bir uyarı, korkunç bir olay", dediler. Bu olayı bulup çıkardım. Görevim buydu, bunu yaptım. Sergilemek, ordan alabildiği kadarıyla alabilmesi; uyarmak.

— Dolandırıcılık, sahtekârlık dizide ağırlıklı olarak yer alıyor?

— Toplum yapımızda, toplumsal bir yaradır. Örnekleri çoktur. Toplumun geri kalması veya ileri olmasıyla ilgisi yoktur.

İngiltere'de bile doksan dokuz çeşit sahtekârlık yapılıyor. Hem komedi çıkıyor, hem de saflığına, ağlanacak haline gülüyoruz belki; hem de uyarıcı mesajlar oluyor. Ben bunu gösterdiğim zaman, eğer akıllı, beyni biraz çalışıyorsa, der ki, "olaya bak". Bunlara eğilmek, toplumsal özeleştirme oluyor. Ben Kaynanalarda zaman zaman, bunu yapıyorum. Hırsızlık, vergi iadesi uyanıklığı, toplumda bedava yaşama, kısa yoldan zengin olmak isteyen üstün zekalı adamlar.

— "Eden bulur" bölümünde, Kantar da, bu sınıfa, girmiyor mu?

— Hayır. Bunun nedeni batılılar Türkleri sömürmüştür. Geri kalmış ülkeleri, batı tamamen sömürmektedir. Elini soktuğu ülkede, beni şakır şakır sömürüyor. Buradaki girişim, Kantar'daki kâr davası değildir. Adamlar bizi kandırdılar ya. Burda, namuslu olarak iş yapmak isteyen firma ürküyor. Kantar, bir daha böyle işe girmez. Yatırıma ihtiyaç var ama, yatırım altında toplanmış dört kişi, kalkıp beni kazıklıyor. Kantar'ın bunu yemediği, olur veya olmaz, fantezi kabul edin. Adamların hırsına bakın ki, hiç bir şeyin, işin ardını araştırmadan, rivayet üzerine, gelip; tekrar arsayı alıyor. Batının beni sömürmesi, Kantar'daki tek bilinçli olay. o.

— Bölümde, bu neden çıkmıyor.

— Belki fazla vurgulamak istemedim; çekindim. Denetim zorlukları var; bazen hafif geçiyor.

— Kaynanalar adının seçilme nedeni?

— Bugüne kadar, Kaynanalar, hep antipatik gösterilmiştir; damat-kaynana, gelin-kaynana kavgaları. Halbuki işin gerçeğinde, ne kız anası, ne oğlan anası, genelde antipatik davranmaz. Olsa dahi bu analardan çıkar; çocuklarını doldururlar, iki taraf infial eder. Ben burada kaynanaları şirin gösterdim. Bu kurumun daha güzele, iyiye gitmesi için. Çocuklarına karşı bir şeyleri yok; üstlerine titriyorlar; ama bütün hırçınlıklarını birbirlerine karşı yapıyorlar.

— Nuri Kantar'ın eğitimi ve işi nedir?

— Nuri Kantar, ilkokulu bitirmiş, belki de ortaokuldan belgeli. Ama bizde, genelde, biliyorsunuz ki, son yıllara kadar, okumuş , üniversite bitirmiş kimseler, hiçbir zaman böylesine başarı gösteremediler ticarete; neden; bilimsel çalışma yok. Cahil, cesur olur. Bunlar cesaretleri ile, çok kısa zamanda bir yere geldiler. Kayseri'de, üç tür Kayserili varmış: Birincisi, Kayseri'de doğuyor, küçük yaşta işe başlıyor; büyütüyor, büyük kente gidiyor. İkincisi de Kayseri'de doğuyor, işini kurup, Kayseri'de büyütüyor. Üçüncü sınıf Kayserili ise, doğuyor, okuyor ve memur oluyor. Şunu demek istiyorum, küçük yaşta ticarete başlamışlar. Ticaret bir eğitim işidir. Nasıl eğitim; anadan babadan geçmiş. Sülalede çok kıvrak bir gelişme göstermiş. Zekâsıyla, pratik hali ile. Ama bugün bu geçerli mi, hayır, geçerli olmadığını görüyoruz. Çünkü, artık o kadar büyüdü ki holdingler, çok bilimsel çalışıyor. Babadan gör-

düğümüz esnafılık da zaten bitti. Nuri Kantar, evvela aktarlık yapmış; Kantar soyadı da ordan geliyor. Büyük kente gelmiş, ne iş bulduysa onu yapmış; nerede para görmüş, o işe girmiş. Şimdi öyle hale geliyor ki, adam büyüyor. Büyüyünce, somut bir iş yaptıramıyorum. İmajınıza bırakıyorum. Nuri Kantar zengin. Zaman zaman, görüyorsunuz fabrikaları var, demek ki bu adam holdingleşmiş; yani bugünkü bir takım kişilerin bilinçsizce, onu da yapalım, onu da yapalım; sonra bir isim çıkmış holding demişler; herkes holding olmuş. Ama, holdinglerin nasıl battığını, nasıl devlete imdat dediğini görüyorsunuz. Laf olarak holding, ama uslûp olarak Nuri Kantar; alaturkalık içinde gidiyor. Son dizilerde yavaş yavaş çağ atlayacağımız, 21. yy'a geçeceği için daha bilimsel olma gayreti içinde; çünkü, niye? Etrafında görüyor bir takım kuruluşlar. Örnek, Alarko çıkmış, Sabancı çıkmış. Sabancı da bir nevi Nuri Kantar.

—Timuçin'in görevi nedir?

—Timuçin arkeoloji mezunu - Mezar kazıcı diyorlar ona- Sevişerek evleniyorlar. Aynı mahallede oturuyorlar. Ailelerin bütün uyumsuzluğuna rağmen bu izdivacı yapıyorlar. Sonra çocuk bir yerde esir oluyor; Türkiye'de arkeoloji hiçbir şey ifade etmiyor. Altın sarraflığından daha değerli bir meslek ama, değerlendirilmemiş. Baba, bunların geçinmesinin mümkün olmadığını görünce yanına alıyor. Bir şirketin başına getiriyor. Anne de baba da bunlara ev sahibi olsun -evleri var gerçi- hayır, anadan kalsın. Anne kendine bir şey alırsa, kızın çeyizine de atar.

Niye? Kızım günün birinde evlenirse, benden birşey kalsın. Bunlar da böyle anne baba.

— Nuriye Kantar, önceki dizide giriştiği arsa olayından Kantar'ın yardımıyla kurtulduğunda, bir daha böyle işlere girişmeyeceğine söz vermişti. Sözünü tutmamasını nasıl değerlendirebiliriz?

—Nuriye Kantar'ın içinde çocuklarına karşı birşey var. Çünkü, güç adamda, para adamda. Anadolu'da benim de kızıma birşey bırakmam lâzım görüşü var. Söz veriyor ama, Tijen kocana bahsetme, diyor. Aklını çelen Tijen. Nuriye çok saf ve temiz. Çabuk ikna olan bir tip. Bu bir karaktersizlik örneği değil. İnsana inanma duygusu. İnaniyor ve kocasına bahsetmiyor. Türkiye'de kadın hiçbir şeyi çözemez mi? Çözer, ama normal şartlar içindeki birşeyi çözer. Böyle dalavere ile ahlâksızlığın içinde hayır, çözemez.

—Kantar'ın bunca varsıllığına rağmen, karısının maddi gücünün olmaması nasıl açıklanabilir?

—Nuriye, Kantar'dan gizli benim bankada param var, diyor. Kantar, bunu biliyor. Çünkü Nuriye'nin parası var; olduğu için arsaya giriyor, ev yaptıracak. Niye? Kooperatif ucuz olur. Kooperatife bugün zenginler girer. Neden? 15 milyona 4 tane alıp, peşin ödüyor. Bunu bankaya verse, yılda 24 milyon para getirecek. Halbuki bu yolla 120 milyon kazanacak. Adamın düşüncesi bu. Bunlar göze gözükmüyor. Kantar'ın yaptıkları ise, biz sergilediğimiz için, işte sizin buraya gelişiniz de, benim başarıyı gösteriyor. Bana bu suali sormanız da.

Olay bu. Türkiye'de kimsenin ne yaptığı belli değil.

—Organ bağıışı bölümünde Siber Maraş'ın giysisinin anlamı nedir?

—Yönetmen kızımın ikazları ile, kendi de ben de nasıl atladım bilmiyorum. Israrla şık ve süslü müdire diyoruz, ama burda hatadır. Gözden kaçmıştır.

—Bu frapan giysi, Şerafettin ve Dursun'un davranışlarına, Siber'in neden olduğu, izlenimi yaratarak, farklı mesajlara yol açabiliyor.

—Buna katılmayacağım. Çünkü "Kadın rahat çalışamayacak mı bir müessesede" diyor. Bu da bizim tutucu, bağnaz görüşümüzü getiriyor. Batıda bir sekreter mini etek de giyebiliyor. Bu bir yetişme tarzı. Bizim kendi sorunumuzdan geliyor. Türk toplumunda, Osmanlı'dan bu yana gelen toplumda eğitim sorunudur. İçin ve kafanın namussuzluğu düşünülüyor. Ben çalışan insanın dürüst, namuslu, faziletli kişiler olacağını, bu kızda gayet ciddi. Son derece ciddi getirdim ve oynatıyorum. Fakat erkek gözü ile nasıl gördüklerini vurguladım, sonunda da ceza verdim.

—Dizide bazı çelişkiler veya özensizlikler var. Örneğin lades adlı bölümde Nuriye "Bilmediğim şeyleri yemem" diyor ve hemen ardından bilmediği şeyi yiyerek ilk sözünü yadsıyor. Bu gibi durumlar, oyuncuların irticali konuşmalarından mı kaynaklanıyor?

—Bilmediği şeyi yemem diyor, doğrudur. Orda yediği

tavuk eti. "Aman ne güzel" diyor. Benzeterек yiyor. Öğrendikten sonra Kantar'da yemiyor. Orda bir hatamızı söyleyeyim. Çalışmalar içinde bulunsanız fittirirsiniz. Televizyon bir ay süre vermiş. Yayına girecek. Dünyada söylemeniz, iki-üç günde altı bölüm çektik, adama gülerler, döverler. "98 Kaynana diye piyes yazdım" desem, adam "siz süpermen misiniz yoksa deli misiniz" diye bana sorar. Bu nerden geliyor? Bizim toplumumuzda, öylesine toplumuz ki, gözünüzü kapayın, bir tane, yüz bin tane fıkra, hikaye, mizah, kara mizah görüyoruz. Çünkü benim toplumumda, espri kuvveti çok fazla. Fakat bunu kaleme dökcek, kalemler pek az. Bunun sıkıntılarını çekiyoruz. Deneme yaptık, bazı kişiler bulduk. Ama olmuyor. Neden? Televizyon tekniğini bileceksiniz. Hadi onu biz bazına oturttuk. Ama olayı roman anlatımı içinde ayıklamaya kalkıyorsunuz. Yani keçi boynuzundan tat almak gibi birşey. Ustalar bu işe nedense yanaşmıyorlar. Yazdırmaya çalışıyorsunuz, bazıları da politik olduğu için televizyona giremiyor. Çevreden arıyorsunuz. Yeni yetişen gençleri arıyorum, getiriyorum. Yavaş yavaş bir grup çalışmasına giriyorum. Gelen dizileri görüyorsunuz. Zaman zaman monotonluğa düşüyor, hedefinden sapıyor, kuru bir gü-rültü oluyor.

—"Eden bulur" adlı bölümde, Nuriye sözünü bitiriyor, şey şey diyerek durumu kurtarmaya çabalarken, Tijen Timur'u dürterek uyarıyor ve konuşma sırasının kendinde olduğunu

hatırlayan Timur konuşmaya başlıyor. Görüntüye yansıyan bu tür dikkatsizlik veya özensizlikleri neye bağlayabiliriz?

—Onların sahnesinde hiç olmaz. Bende olur. Çünkü yazma, çizme, hazırlama, bilmem ne... zaman zaman ezberimi unutuyorum. Bunun izleyici farkına varmıyor, ben varıyorum. Senin anlayacağın, senin anlayacağın diye cümlede beş-altı kez geçiyor. O zaman ben ezber hatırlıyorum. Şimdi bunlar kısa sürede yapılmaması gereken şeyler. Rahatlıkla çekilmesi lâzım. Kızımın ters düştüğümüz taraf orası. Kızım İngiltere'de BBC'nin okulunu bitirdi. Ona çalışmamız çok ilkel geldi. Şartlar bu. Başka türlü şartlar yapılabilir. O zaman mekân, para; mekân diyorum; Çünkü, dekor kurmak gerekiyor. Biz nerde, ne bulursak orda çekmeye çalışıyoruz. Kamera kartıyla çekme pek yok gibiydi. Kızım bu yöntemi getirdi. Bu rağmen hızlı çalışma sonucu, istenildiği gibi çıkmıyor o da üzülüyor.

—Görüntüsel anlatım için ne söyleyebilirsiniz? Genellikle aynı açıdan yapılmış çekimler görülüyor. Öyle ki, polis geldiği sahnede; odak noktasına Kantar'ı geçirebilmek için yerini veriyor.

—Çalışmamız üç kameralıdır. Over-Shoulder'lar bol miktarda var. Televizyonda "Cosby ailesi" ni seyrediniz. Yakın plan bol miktarda bizde de var; baş, omuz. Şimdi sekiz kişi bir araya geldiğimiz zaman, biz durum komedisi ol-

makla beraber, birde aksiyonda hareketlerimiz var. Kalkıp gelme, gezme yürüme. Bu sekiz kişinin çekimi, Dünyanın en zor çekimlerinden biri. Ayrı ayrı craneler olacak, kaymalar, panlar olacak. Yok ki bunlar bizde. Olmayınca, amors çekimi yapıyorsun, baş çekimi yapıyorsun. Önemli sahnelerde ikili, tekli görüyorsun. Yönetmenin de bağıışı o; "Bunları mutlaka bulmamız lâzım". Biz drama oynuyoruz. Komedi oynadığımızdan komik hareketler de var. Bunları takip etmek zorundasınız. Polis benim için önemli değil. Geliyor, oturuyor. Neden? Mizansen yapıyor. Adam gayri ihtiyarî, polis gariban, hep alışmış; birine yer verme ihtiyacı. Orda da oturabilirim ama mizansen veriyoruz, bir vurguluyoruz, kalkıp amiri gelmiş gibi yer veriyor.

—Vuruşmaları, pataklamaları nasıl değerlendirebiliriz, komedi unsuru mu oluyor?

—Şöyle söyleyeyim; başta da söylediğim gibi yakınını, akrabasını, memleketlisini almış. Bunlar artık yavaş yavaş yerleri ayrılıyor. Bir baza oturtulmak üzere. Daha önce bir aile gibi, zaten yeğenleri. Katip de sevilen bir adam. Şimdi bu adamlar aptal. Her türlü aptallıkları yapıyorlar. Birisi bilinçli yapıyor. Yaptığı zaman kafasına vuruyor gayriihtiyarî, bu öyle tarzda ki; komedi unsuru da karışık. "Kafasız" diye elimi kaldırdığım zaman, oğlan korkuyor. Bu nerden kaynaklanıyor; dayı yeğen ilişkisinden. "Şap" diye Dursun'un veya Döndü'nün yanağına vuruyor. Bu dövme değil, bunu da

mümkün olduğu kadar azalttım. Neden? Artık daha bir çağdaşlaşıyoruz ya, tamamen bu dizilerde kullanmayacağım. Artık arsız olmuşlar, hatta "dövmeyeceğim, bir şey yapmayacağım, doğruyu söyle" diyorum "vurmayacağım". Meselâ öyle bir şey ki, poliste dayağı kaldıramazsınız. Hırsız yakalanıyor. "Eve kaç kere girdin?" . "Bir defa girdim". O eve üç kez girmiştir. "Başka bir şey almadım", dayağı yiyince bütün aldıklarını anlatıyor. Yeni geçti başımdan da ondan. İtiraf etmeyince dayağı yiyor. İngiltere'de polisin tabancası yok, ama bir yasası var. O yasaya uyuyor. Ama, buna mukabil, sokakta copu kafasına yediğini gördüm. Davet ettiler, adam gelmiyor. Nasıl bağılıyor. Yakaladılar bunu, kendini yerden yere atıyor. Bu arada bir tekme salladı polise. O da çıkardı bir tane. Copu salladı, Amerika'da. Bunlar biliyorsunuz çok ileri ülkeler. Ee, nasıl yapacağız. Bu adamlar uslanmıyor. Kazık kadar adamlar bunlar. Yani, bu bir dayak olayı değil. Komediye getirme türünde, kendi akrabalıkları içindeki bir durum. Bir teşvik de değil. Kantar artık bunlarla yüzgöz olmuş, lâubali olmuş. Bu lâubaliliklerden de bir netice çıkmamış. Adamlar yine bildiğini okuyor. Dikkat ederseniz, bunları artık başka türlü cezalandırmaya başladı. Yerini değiştiriyor. Başka yere atıyor.

—Karagöz, ortaoyununun etkileri olarak değerlendirebilir mi?

—Karagöz ve ortaoyunu değil, o uslûpta geliştirmiyorum.

Belki bir komik unsur olarak ordan yararlanmış olabiliriz. Ama değil tabii. Dayak olayını buraya bağlamadık. Bizim gelenek, göreneklerimizde, her toplumda, her kesimde, evdeki babadan, dairedeki amire kadar dayak olayı vardır. Bu bir komedi unsuru, dayak olarak değil.

—Diziyi durum komedisi sınıfında görebilir miyiz?

—Durum komedisinin dışına da çıkıyoruz. Bu çıkmalar tekstden gelen bir zaaftır. Rahatlıkla durum komedisi diyebiliriz. Durum komedisinin getirdiği aksiyondur. Shakespeare der ki, Hamlet'te "Mısralarımı var kuvvetle bağırarsanız, bırakın şehrin tellalı okusun, daha iyi. Bilhassa komediye çıkanınız, üç-beş ahmak seyirciyi güldüreceğim diye şaklabanlıklar yaparsanız, güle güle beyler," diyor. Televizyon başına, ben, benim kapıcımla, benim apartmanımdaki oturan profesörü aynı ekranda birleştirebiliyorsam, ben işlevimi yapıyorum. İnsan, mutlaka, kendinden bir şey bulmak, bir şey görmek zorundadır. Benim en büyük kazancım, iyi bir gözlem sonucu toplum kesiminden aldığım kişilerdir.

—Dizinin bir eleştirisini yapar mısınız?

—Ben başladığım zaman, yazar değil gözlemciydim.

Şartlar beni yazar yaptı; çünkü yazar yok. Dizi işlevini mükemmelen yapıyor. Zaman zaman zirvede; zaman zaman düşüyor. Bu dediğim gibi bir yazar grubunun oluşmamasından. Bir tek kişinin maharetine kalmadığı zaman, bu düşmeler kalkacak. Güldürüyü oynuyoruz ve bu güldürü içinde mesajlar veriyoruz.

Benim için başarılı yanı, oyuncuların iyi oynaması. Nuriye, Döndü, Tijen, Timur tiyatrodan geldikleri için olayı daha çabuk kavrayabiliyor, adapte olabiliyor. Biliyorsunuz benim karşı çıktığım olay, insan doğarken yetenekli olabilir. Ama bir noktada bağlanır kalır. Ne kadar yetenekli olsa da, eğitim mutlaka şart. Bu eğitimi gören arkadaşlarla duygu alışverişi ve paslaşmalar oluyor. Başarı çok oluyor. Teknikte eksik yönlerimiz var. Batıdaki sürelerle çalışmıyoruz. Uzun, soğuk, sıcak provalarla çekme mecburiyetimiz var; ama çok kısa dönemde yetiştirmek zorunda olduğumuz için bizim bazı çekim aksamalarımız olabilir. Işıktan set işçisine kadar, profesyonel yapının içinde olması lâzım. Biz hangi sahada profesyonelce bulabiliyoruz.

—Turgut Özakman'ın diziyeye katkıları nelerdir?

—Turgut Özakman'la beraber çalıştık. Bazı çalışmalarımız oldu; fakat tümüyle istifade edemedik. Birtakım küçük olaylar vardı; Onları aldık. O da televizyonun çok başka yöntemi olduğunu anladı. Televizyon olayı çok farklı. Seyircinin tahammül süresi 90 saniyedir bir sahneye, dikkat ederseniz. Mesela, Kaynanalarda sık sık sahne değişir. Seyircinin tahammülü ve televizyonun perspektifi sonsuzdur. Bunun için de, tekniği, televizyonu, sinemayı bilmek lazım. Bunun için de, tecrübeli olmak lazım. Turgut en değerli tiyatro yazarlarından biri. Ama televizyonun ve komedinin başka özellikleri var. Bu dizide altı bölüm yazmasına rağmen, biz oynayamadık.

Ama istifade ettik. Büyük boyutlarda olmayan katkıları oldu. Kendisine teşekkür ederim.

—Dizide, neden herkes kendi hakkını aramayıp, başkasının hakkını arıyor? Kadına da hak verin, gence de hak tanıyın gibi.

—...^{*} Nuriye, sen dışarda çalışıyorsun, ben de içerde çalışıyorum. Temizliğinden yemeğine kadar; Bu da bir çalışmadır. Ben tüketici bir sınıf değilim. Sen bu işleri yaptırmak için nasıl olsa bir para tüketecektin. Karşılıklı bir çalışmamız var, onun için beni bir kaşık düşmanı göremezsin. Nuriye, kendi sorunlarını halledememiş, başkalarının sorunlarını nasıl halledecek, deniyor. Nuriye, çok zeki bir kadın. Kendi sorununu da bu yolla halledecek. Başkalarına giderken, şunu yaptık Kantar'ım, bunu yaptık, biz bunu da kurtardık, şunu da kurtardık, benim de bu işleri yapmam lâzım. Bizde ki dernekler, kurulur; yönetim kurullarına seçilmek için bir çaba sarfedilir. Herkes yerini alır, biter iş. Dernek başkanı ile genel sekreterin üzerine kalır. Hiçbiri çalışmaz. Bugüne kadar böyle. Kadın hakları savunusu burdan geliyor. Dizide Döndü'nün özgürlüğü kimsede yok. Bana dahi karşı çıkan bir kadın. Yani ekonomik özgürlüğü var.

—İki derneğin bir arada yer alması, ikinci derneğin önemini azaltmıyor mu?

* Bitmiş röportajın, sohbet sırasında yeniden başlanması sonucu kayıta kopukluk olmuştur.

—Hayır. Bilakis, şunun için vurguladım. Ev Köpeklerini Koruma Derneği, sen bırak köpekleri, insanını bile koruyamadığın Türkiye'de, besleyip, doyuramadığın, iş bulamadığın bir Türkiye'de, köpeğin maması, kuaförü... bu bir takım azınlıkla alay etmedir. Bazı hanımlardan tepkiler aldım. Siz hayvanları sevmiyor musunuz, diye." Hanımefendi, ben hayvanı seviyorum; ama insanı daha çok seviyorum." Bu işlediğim en güzel konulardan biri. Hemen onun ardından o nekkadar afakî, snob işlerle uğraşıyor. Topluma faydalı bir şey yapmak istiyorsanız, ev kadınlarını koruma daha büyük sorun. Kasten Nuriye'yi; aslında Tijen'de üzerine eğilecek. Döndü orda alay eder. Erkekleri Koruma Derneği açsın, diyor. Aslında, yani diyemezsin ki. Ben insan haklarında varım. Kadın hakları diye bir laf anlamıyorum. Benim için insan hakları vardır. Kadın, erkeği eşit gördüğüm için. Yarın öbürleri de çıkar Erkek Haklarını Koruma Derneği, laf mı yani; çünkü hem ayrıcalık yapmıyoruz, hem ayırıyoruz kendimizi. Zorla ikinci sınıf vatandaş görmek istiyoruz. Ben bunları kaldırmak istiyorum dizide. Nuriye Kantar'ın şahsında geri kalmış kırsal kesim kadınlarına sesleniyorum. O bir aşamanın içinde; ama aşama yapılıırken de eğitimsiz hiçbir şey yapamaya çağını da vurguluyorum. Ah! okusaydım, diyor."Aman, süs olsun diye daha büyük tut" diyor. Ben bunlarla alay ediyorum, okuyanla niye edeyim. Bilakis teşvik ediyorum. Nuriye'nin ansiklopedi nesine,"okuyan,aydın kişi" diyorlar. O kompleksin

içinde kadın, alıyor. Bunun, eğitimin ne kadar büyük faydası olduğunu gösteriyorum."Okuyun. Okumadan birşey elde edemezsin. O böyle buyurmuş, anan böyle demiş" hayır yavaş yavaş oraya itiyorum.

—Okumadan dernek başkanlığına gelebiliyor ?

—Geliyor. Türkiye'de var. Bin tane sayarım.

—Bu tür olaylar, dernekçiliğin önemini azaltmıyor mu?

—O beni ilgilendirmez. Ben dernekçiliğin hedefinde değilim. Dernekle uğraşmıyorum.

—Timuçin, bür yaramazlık mı yapacak?

—Bilemiyorum!

—İp uçları var; işinden hoşnutsuzluğu, Alman hanımdan gelen mektubu okumak için, Nur'u savarcasına yemek hazırlamaya göndermesi

—Evet. Vermek istediğim bu. Hiçbir insan ne olursa olsun, yuvasına bağlı, ne kadar dört başı bir aile yapısına da sahip olsa iltifattan hoşlanır. Bir erkeğin bir kadına iltifat etmesi, mutlaka, kadının ondan hoşlanması yuvaya ihanet değil, insan bünyesinde yatan takdir edilme duygusu. Kaçamağa yakın bir olay gerçekleşecek. Her ailede olabilecek şeyler.

—Teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

And, Metin. Geleneksel Türk Tiyatrosu Köylü ve Halk Tiyatrosu Gelenekleri. İstanbul, İnkilap Kitapevi, 1985.

Arısan, Kazım. Doğum Bilgisi. İstanbul, 1978.

Bennett, Tony. Popular Television and Film. The Open University press. London, 1981.

Büker, Sevil. Sinemada Anlam Yaratma. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1985.

Cansever, Gökçe. İçimdeki Ben Freud Görüşünün Açıklanması. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1975.

Çölaşan, Emin. Banker Skandalının Perde Arkası. "Bankerler Batıyor Kastelli Kaçıyor". 10. Baskı Milliyet Yayınları, 1985.

Daco, Pierre. Çağdaş Psikolojinin Olağanüstü Başarıları. Çeviren: O. A. Gürün. İstanbul: İnkilap ve Aka Yayınları, 1983.

Dâver, Bülent. Siyaset Bilimine Giriş. Ankara: Kalite Yayınevi, 1976.

Dönmezer, Suphi, Erman, Sahir. Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku. 6. Baskı, Cilt I, İstanbul: İstanbul Üniv. Hukuk Fak. Yayınları, 1976.

Einstein, Sergey, M. Film Duyumu. Çeviren: Nijat Özön. İstanbul: Payel Yayınları, 1984.

Geçtan,Engin.Çağdaş Psikolojide Normaldışı Davranışlar.Ankara:Ankara Üniversitesi Basımevi,1976.

Gönensin,Okay.Az Gelişmişlik.Cumhuriyet Gazetesi. 1 Şubat 1988.

Güvenç,Bozkurt.İnsan ve Kültür.İstanbul:Remzi Kitabevi,1974.

————— Japon Kültürü.Ankara:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,1983.

Jersild,Arthur,Gençlik Psikolojisi.Çeviren:İbrahim N.Özgür.2.Baskı, İstanbul:1974.

Kağıtçıbaşı,Çiğdem.İnsan ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş.Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları,1976.

Kayseri İl Yıllığı,1968.

Kumbaracıbaşı,Onur.Ekonomik Doktrinler ve Ekonomik Düşüncenin Evrimi. 3.Baskı,Ankara:A.İ.T.İ.A. yay.,1976.

Kurtkan,Amiran.Genel Sosyoji.İstanbul:İstanbul Üniversitesi Yayınları,1974.

Masterman,Len.Teaching About TV. London:the Macmillian press ltd.,1980.

Meydan Larousse Ansiklopedisi.Meydan Kitabevi.Cilt:II.

New Comb,Horace,TV the Most Populer Art.Newyork:Anchor press,1974.

Nutku,Özdemir.Dram Sanatı.İzmir:Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları,1985.

Oskay,Ünsal.Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş.2.Baskı.Ankara:Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları,1973.

Öney, Ayhan. İktisadi ve Ticari Terimler Sözlüğü. Genişletilmiş 3. Baskı. Ankara: Turhan Kitabevi, 1978.

Özkalp, Enver. Sosyolojiye Giriş Dersleri. 2. Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1986.

————— Psikolojiye Giriş Ders Notları. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1987.

Self, David. Situation Comedy. London: Studio Scripts Hutchinson, 1982.

Sözen, Ural. Örgütlenme Kuramı Karşılaştırmalı bir İrdeleme. Ankara: 1980.

Tunalı, İsmail. Estetik. İstanbul: Cem Yayınları, 1984.

Tolan, Barlas. Toplum Bilimlerine Giriş. Ankara: Kalite Yayınları, 1975.

Tortop, Nuri. Halkla İlişkiler. Ankara: İlk-San Mat. Ltd. Şti. 1978.

————— Personel Yönetimi. Ankara: 1979.

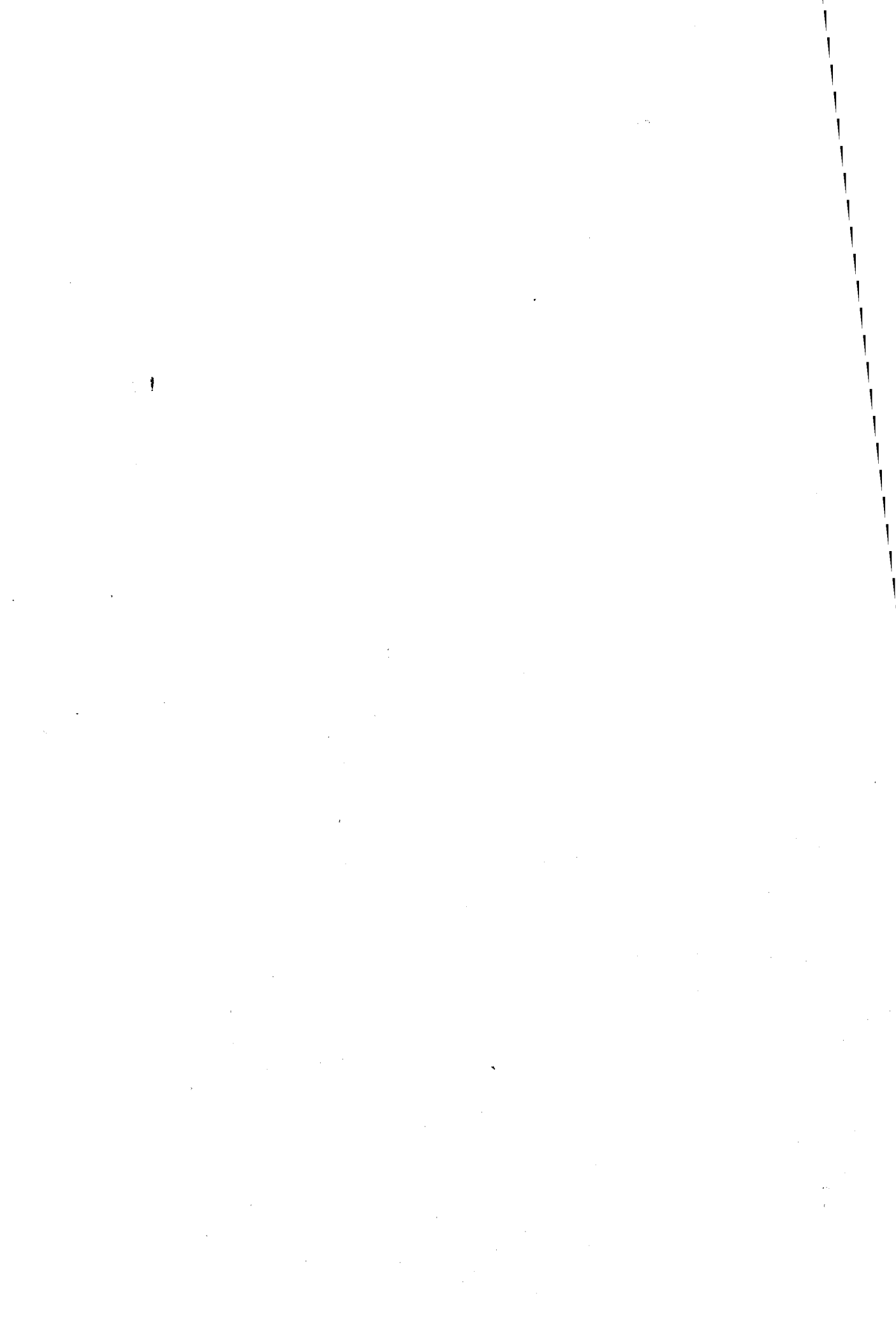
————— Yönetim Bilimi. Ankara: İlk-San Mat. Ltd. Şti., 1979.

Yavuzer, Hilmi. Çocuk ve Suç. 2. Baskı. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınları, 1982.

Yörükoğlu, Atalay. Çocuk Ruh Sağlığı. 6. Baskı. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1983.

Wallraff, Gunter. En Alttakiler. 9. Baskı. Milliyet Yayınları, 1986.

Williams, Raymond. Television Technology and Cultural Form. Glasgow: Williams Collins Sons Co Ltd., 1974.

ÖZGEÇMİŞ

Trabzon, 27.5.1958 doğumluyum. Denizli'de, 1969 yılında ilkokulu, Konya'da 1972'de ortaokulu ve 1976'da liseyi bitirdim. 1981'de Ankara İktisadi Ticari İlimler Akademisine bağlı, Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu Radyo-Televizyon bölümünü bitirdim. Aynı yıl, dört ay televizyon magazin muhabiri olarak Ses dergisinde staj yaptım. 1981-1983 yılları arasında Kültür ve Turizm Bakanlığı, Devlet Halk Dansları Daire Müdürlüğünde dansçı olarak görev yaptım. 1985-1986 öğretim yılında Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sinema-Televizyon dalında, yüksek lisans eğitimine başladım. Evli ve bir çocuk annesiyim.

Vildan DÖLEN

SUMMARY

The program within the frame of theme and method of production, reflects the cultured manners and patterns of behavior displayed by the roles and characters. In addition to direct visible messages conveyed by these roles and characters in the foreground, other messages are presented in the background that can be comprehended through aesthetic perception.

In this study, the situation comedy "Kaynanalar", consisting of six parts, has been examined in respect of social norms. In the first stage of the study, messages conveyed in the foreground and the manners and patterns of behavior displayed by the roles and characters, as seen in the selected episodes, have been determined. Through this determination, norms exposed by the roles and characters in a social setting, and the meanings their feelings and opinions, that are in parallel with their general point of views, attribute to the subjects have been presented. In the second stage of the study, the program has been considered as a whole, and the norms reflected by manners and behaviors in the background have been determined.

The roles and characters displayed in the serial reflect the manner of living and the angle of vision of a certain group of people in our society; for that reason, it can be considered comprehensible. Furthermore, it may lead to the cultururation of people in one direction by creating an impression on the viewer.

ÖZET

Program, konu ve yapım yöntemi çerçevesinde, rol ve karakterlerin sergiledikleri, kültürlenmiş tutum ve davranış kalıplarını yansıtmaktadır. Rol ve karakterlerin, görünür olarak, önyapıda verdikleri doğrudan iletilerin ardında; duyularla ve sezgilerle kavranabilen arkayapıda, başka iletiler de sunulmaktadır.

Bu çalışmada, altı bölümden oluşan "Kaynanalar" durum komedisi, sosyal normlar bakımından incelenmiştir. İlk aşamada, çalışmacı tarafından seçilmiş hikayeciklerin, önyapıda sergilediği iletiler; rol ve karakterlerin, tutum ve davranış kalıpları belirlenmiştir. Bu belirleme ile, rol ve karakterlerin, bir sosyal ortam içinde, birlikte ortaya koydukları normlar; konulara dünya görüşleri doğrultusunda, duyuş ve bakış açılarının yüklediği anlamlar, sunulmaktadır. İkinci aşamada ise, bütün olarak ele alınan programın, toparlanması ile elde edilen; arkayapıdaki, tutum ve davranışların yansıttığı normlar belirlenmiştir.

Dizide sergilenen rol ve karakterler, toplumda yer alan bazı grupların, yaşayış ve düüncelerini yansıtmaktadır; bu nedenle toplumda anlaşılabilirliği söz konusudur. Ayrıca, izleyicide etki yaratarak, bir yönde kültürlenmeye neden olabilecektir.